

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

***ALİ VE NİNO, ROMEO VE JULIET* YAPITLARINDA
KARŞITLIKLARIN BAŞKARAKTERLER ÜZERİNDE
YARATTIĞI RUHSAL YIKIM**

Görkem YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

ALİ VE NİNO, ROMEO VE JULIET YAPITLARINDA KARŞITLIKLARIN
BAŞKARAKTERLER ÜZERİNDE YARATTIĞI RUHSAL YIKIM

Görkem YILDIZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

ÖZET

YILDIZ, Görkem. Ali ve Nino, *Romeo ve Juliet* Yapıtlarında Karşıtlıkların Başkarakterler Üzerinde Yarattığı Ruhsal Yıkım, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Karşıtlık temalar ya da durumlara tüm dillerin edebiyatlarında olay örgüsünü desteklemek ve güçlendirmek, yansıtılan estetik atmosferi belirgin kılmak amaçlarıyla yer verilir. Karşıtlık yaratmak maksadıyla bir araya getirilen olgular, tezatlık bitişikliği, soyut yahut somut bir vaziyette sunulabilir. Bahsi geçen karşıtlık durumu, Azerbaycan edebiyatının kıymetli yapıtı *Ali ve Nino* (1937) ve İngiliz edebiyatında en tanınan eserlerden biri olan *Romeo ve Juliet* 'in (1597) de temel yapısını meydana getirir. Kurban Said'in eserinde yer verdiği Doğulu-Batılı, Müslüman-Hristiyan, Asyalı-Avrupalı gibi karşıtlıklar eserin arka planı ile paralellik göstermekte, toplum gerçekliğini yansıtmaktadır. Bahsi geçen karşıtlıklar eserdeki karakterlerin benlikleri ve davranışları üzerinde tesirli etkilere sahiptir. Karakterler tecrübe ettikleri karşıtlık durumların çatışmaları neticesinde düşüncelerini ve davranışlarını şekillendirmektedirler. William Shakespeare'in eserinde kullanılan aydınlık-karanlık, gece-gündüz, aşk-nefret, sevgi-şiddet gibi imgesel, somut ve tematik karşıtlıklar da karakterler üzerinde tesirli olmakta, olaylara ve karakterlerin davranışlarına şekil vermektedir.

Bu çalışmada Kurban Said ve William Shakespeare'in yapıtlarında kullandıkları toplumsal, kültürel, dini, coğrafi ve siyasi karşıtlıklar başta olmak üzere tüm imgesel ve nesnel karşıtlıkların *Ali ve Nino*, *Romeo ve Juliet* başkarakterleri üzerindeki duygusal ve ruhsal tesiri incelenecek, bu tesirin başkarakterleri yıkıma ve trajik sona götürüşü analiz edilecektir.

Anahtar Sözcükler

Kurban Said, *Ali ve Nino* (1937), William Shakespeare, *Romeo ve Juliet* (1597).

ABSTRACT

YILDIZ, Gökem. *Spiritual Devastation on Protagonists Created by Juxtapositions in the Work of Arts Ali and Nino, Romeo and Juliet*, Master's Thesis, Ankara, 2021.

Contrary themes or situations are used in the literatures of all languages in order to support and strengthen the plot and to make the reflected aesthetic atmosphere evident. Facts that are brought together to create a contrast can be presented in a contradictory juxtaposition, in an abstract or concrete form. The aforementioned opposition also constitutes the basic structure of the valuable work of Azerbaijani literature *Ali and Nino* (1937) and *Romeo and Juliet* (1597), one of the best-known works in English literature. The contrasts such as Eastern-Western, Muslim-Christian, Asian-European that Kurban Said used in his work are parallel to the background of the work and reflect the reality of society. The aforementioned contrasts have an important effect on the selves and behavior of the characters in the work. The characters shape their thoughts and behaviors as a result of the conflicts of opposing situations they experience. The imaginary, concrete and thematic oppositions such as light-dark, day-night, love-hate, love-violence used in William Shakespeare's work also affect the characters and shape the events and behaviors of the characters.

In this study, the emotional and spiritual effects of all imaginary and objective oppositions, especially the social, cultural, religious, geographical, and political oppositions that Kurban Said and William Shakespeare used in their works, on the protagonists of *Ali and Nino*, *Romeo and Juliet* will be examined. It will be analyzed how the contrasts take the protagonists to devastation and the tragic end.

Keywords

Kurban Said, *Ali and Nino* (1937), William Shakespeare, *Romeo and Juliet* (1597).

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY.....	i
YAYIMLAMA ve FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	5
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT VE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
1.1. Kurban Said ve William Shakespeare Hakkında Genel Bilgi	13
1.2. <i>Ali ve Nino</i> İsimli Esere Edebi Bir Yaklaşım.....	20
1.2.1. Eserin Tarihsel ve Sosyolojik Arka Planı	20
1.2.2. İçerik	24
1.2.3. Karakterler.....	27
1.2.4. Sanatsal Analiz.....	33
1.3. <i>Romeo ve Juliet</i> İsimli Esere Edebi Bir Yaklaşım	36
1.3.1. İçerik	36
1.3.2. Karakterler.....	41
1.3.3. Sanatsal Analiz.....	53
2. BÖLÜM.....	58
<i>ALİ VE NİNO, ROMEO VE JULIET</i> İSİMLİ ESERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI	58
2.1. Eserlerin Yazıldığı Dönemlerin Karşılaştırması	58
2.2. Eserlerin İçeriklerinin Karşılaştırması	70
2.3. Eserlerdeki Olay Örgülerinin Karşılaştırması	71

2.4. Eserlerdeki Karakterlerin Karşılaştırması	73
2.5. Eserlerdeki Benzerlikler	79
2.6. Eserlerdeki Farklılıklar	84
3. BÖLÜM.....	89
<i>ROMEO VE JULIET, ALİ VE NİNO</i> ESERLERİNDEKİ KARŞITLIKLAR VE BAŞKARAKTERLERİN RUHSAL ETKİLENİMLERİ	89
3.1. <i>Romeo ve Juliet</i> İsimli Eserdeki Karşıtlıklar ve Başkarakterlerin Ruhsal Etkilenimleri.....	90
3.2. <i>Ali ve Nino</i> İsimli Eserdeki Karşıtlıklar ve Başkarakterlerin Ruhsal Etkilenimleri	101
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA	113
EK 1.: ORJİNALLİK RAPORU.....	118
EK.2 : ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU.....	119

GİRİŞ

Çalışmamızda tüm dillerin edebiyatlarında karşılaşılan karşıtlık olgusu Azerbaycan edebiyatının en kıymetli eserlerinden *Ali ve Nino* ve İngiliz edebiyatının başyapıtlarından sayılan *Romeo ve Juliet* üzerinden ele alınacaktır. Karşıt temalar ya da durumlara tüm dillerin edebiyatlarında olay örgüsünü desteklemek ve güçlendirmek, yansıtılan estetik atmosferi belirgin kılmak amaçlarıyla yer verilir. Karşıtlık yaratmak maksadıyla bir araya getirilen olgular, tezatlık bitişikliği, soyut yahut somut bir vaziyette sunulabilir. Bahsi geçen karşıtlık durumu, Azerbaycan edebiyatının kadim yapıtı *Ali ve Nino* (1937) ve İngiliz edebiyatında en tanınan eserlerden biri olan *Romeo ve Juliet* (1597)'in de temel yapısını meydana getirir.

Bu çalışmada Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları sahasına katkıda bulunmak maksadıyla karşılaştırmalı edebiyat biliminin uygulanması hedeflenmiştir. Çağdaş Türk dillerinin edebiyatları akademik çalışmalarda tercüme sorunu, edebiyat ürünlerinin okuyucuya ulaşmaması ya da araştırmacıların dilbilimsel çalışma eğilimi göstermemesi gibi sebeplerle yeterli ilgiyi görememektedir. *Ali ve Nino* (1937) , *Romeo ve Juliet* (1597) isimli başyapıtlar farklı dönemlerde yazılmaları ve farklı ulusların edebiyatlarına ait olmalarına rağmen bu eserler ortak temalar ekseninde işlenmekte ve benzer karakterlerin ruh hallerini resmetmektedir.

Sosyolojik ve tarihsel arka plan, *Ali ve Nino* (1937) , *Romeo ve Juliet* (1597) adlı eserlerde paralellik göstermektedir. Arka planda gerçekleşen olaylar, eserlerdeki karakterlerin davranışlarını ve yaşam tarzlarını şekillendirmektedir. Çalışmada da bu benzerlikler doğrultusunda Azerbaycan'ın milli eseri kabul edilen *Ali ve Nino* 'su (1937) , İngiliz edebiyatının çağdaş edebiyatta dahi hala çalışma konusu olan *Romeo ve Juliet* 'i(1597) tercih edilerek tartışılmıştır.

Tezde, eserler özgün ve çeviri dillerinde okuma sonucu başkişiler, içerik, temalar, karşıtlıklar ve motifler sanatsal bir bakış açısıyla incelenecek ve yorumlanacaktır. Her

iki eserde de arka planda yer alan ve yaşantıyı önemli derecede etkileyen toplumsal yapı, politik ve dini görüş ve yaşam hakkında bilgiler verilecektir.

Tabiattaki karşıtlıklar, yaşam döngüsünde karakteristiği, toplumsal, kültürel, dini, politik ve insani devinimi ve tercihleri meydana getirirler. Karşılaşılan karşıtlık durumu kişinin var olma biçimini, sergileyeceği davranış ve tutumların kaderini belirleyecektir. Tabiatıta olduğu gibi Kurban Said ve William Shakespeare'in yapıtlarında da toplumsal, kültürel, dini, coğrafi ve siyasi karşıtlıklar başta olmak üzere tüm imgesel ve nesnel karşıtlıklar Ali ve Nino, Romeo ve Juliet başkarakterleri üzerinde duygusal ve ruhsal tesire sebebiyet vermektedir. Karakterlerin sosyal varlıkları, seçimleri, inançları karşılaştıkları karşıt durumlar ekseninde ve sebebinde şekillenmektedir ve tüm bunların neticesinde başkişiler ruhsal yıkıma ve trajik sona götürölmüşlerdir.

Efsanevi yazar Kurban Said'in *Ali ve Nino* adlı eseri 20. yüzyılın en etkili romanlarından biri olarak kabul edilir. Başlangıçta trajik ve imkansız bir aşkın romanı gibi görönen eser irdelendiğinde farklı millet, kültür ve dine mensup iki karakterin toplumsal normlara karşı gelerek benliklerini koruma, inançlarını ve aşklarını yaşatma mücadeleleriyle bir varoluş buhranını resmeder. Doğu- Batı, İslamiyet- Hristiyanlık, Gelenekçilik- Modernlik, Asyalılık- Avrupalılık kavramları ele alındığında tamamıyla farklı kutuplarda yer alan trajik başkarakterler Ali ve Nino'nun bir araya geldiği mutlak ortak muhit aşktır. Nino Kipiani soylu bir Gürcü ailesine mensup, modern düşünce yapısına sahip, Avrupalı yaşam tarzını ve kültürünü benimsemiş, Hristiyan kadın karakterdir. Ali Han şirvanşır ise öz benliğini çölde idrak eden, gelenekçi bir Asya sevdalısı, doğulu yaşam tarzı ve kültür varlığına hayran, Müslöman erkek karakterdir.

Toplumsal sınıf ve kültür farklılıklarını hiçe sayarak ve sosyal normları reddederek bir araya gelmeyi tercih eden karakterler birçok zorlukla mücadele etmek mecburiyetinde kalırlar. Eserde ele alınan karşıtlıklar eser süresince ve eserin nihayetinde başkarakterlerin üzerinde duygusal, spritöal ve fiziksel olarak yıkımlar yaratır. Ele alınan karşıtlıklar Ali Han şirvanşır' in trajik sonuna sebep olurken sevdiği adamın ölümlü Nino Kipiani için de trajik son olur.

Ali ve Nino adlı eserde ele alınan sınıf, aile, toplum- birey, ölüm- yaşam ve aşk- nefret karşıtlıklarına William Shakespeare'in başyapıtlarından olan Romeo ve Jules'te de rastlanır. *Ali ve Nino* eserindeki Kipiani ve şirvanşır ailelerinin aksine *Romeo ve Juliet*

eserindeki Montague ve Capulet aileleri başkarakterlerin birlikteliklerini desteklemezler. Toplumsal normları yok sayarak bir araya gelen karakterler toplum ve ailelerinin kurbanı olarak karşıt olguların tesiriyle trajik sona, katastrofiye mahkum edilirler. Çalışmamızda olaylar süresince karşıtlıkların ele alınışları ve bu karşıtlıklara karşı başkarakterlerin reaksiyonları da analiz edilecektir.

Karşılaştırmalı edebiyat muhitinde Batı edebiyatı ürünleri ve Türk Dilleri edebiyatı ürünleri kendilerine yeterince yer bulamamışlardır. Çalışmalar daha çok Batı edebiyatının ürünleri arasında ya da bir Batı edebiyatı ürünü ve Türk edebiyatı ürünü arasında yapılarak sınırlı kalmıştır. Bu gözlemden yola çıkarak İngiliz edebiyatının edebi bağlamda en güçlü eserlerinden biri olan *Romeo ve Juliet* ve Azerbaycan edebiyatının ulusal romanı kabul edilen, bir nesil için vatanseverlik, aşk ve çok kültürlülük bağlamında ilham olmuş *Ali ve Nino*'nun karşılaştırılması tercih edilmiştir. Tezde karşılaştırmalı edebiyatın ilkeleri hususunda ön bilgi verilerek evrensel bir olgu olan karşıtlıklar durumunun Ali ve Nino, Rome ve Juliet başkişilerinde tesirleri, yarattığı ruhsal yıkım açıklanmaya çalışılacaktır. Karşıtlıkların başkişiler üzerinde yarattığı ruhsal yıkım incelenerek hem eserlerdeki karşıtlıklar hem de bu karşıtlıkların ne şekilde ele alındığı gösterilecektir. Tezde karşıtlıklar ve karşıtlıkların başkişiler üzerinde yarattığı ruhsal yıkımın daha iyi anlaşılması için aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır;

Eserlerdeki toplumsal, kültürel, dini ve politik karşıtlıklar nelerdir, karşıtlıklar nasıl ele alınmıştır ve tesirleri nelerdir?

Karşıtlıkların başkişilerin düşünceleri, seçimleri ve kaderlerini şekillendirme sürecinde nasıl bir etkisi vardır?

Eserlerdeki kişiler karşıtlıklara karşı nasıl tepkiler vermektedir?

Tezde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Karşıt konseptler, Kurban Said'in *Ali ve Nino*, William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* isimli yapıtlarından birincil olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen karşıtlıkların ilk olarak görüldüğü kaynaklar belirtilmiş ve eserlerdeki başkişiler üzerindeki tesirleri anlatılmıştır. Çalışmada *Ali ve Nino*, *Rome ve Juliet* yapıtlarından karşıtlıklara yer

verilirken sosyal ve tarihi arka planı anlamak adına dönemi anlatan tarih dokümanlarından da yararlanılmıştır.

1. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT VE KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Gelişme ve büyüme süreçlerinden geçtiği için edebi eleştirmenler tarafından bilimsel bir organizmaya benzetilen edebiyatın kollarından biri karşılaştırmalı edebiyat bilimidir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, ulusal ve coğrafik sınırları aşan, farklı iki ulusun edebi ürünlerini, kültürlerini edebi benzeşim ve etkileşim, farklılıklar dolayısıyla inceleyen, farklı ulusların edebi ürünlerinde insan tabiatında bulunan eğilimleri analiz ve mukayese eden bir bilimdir. Eserler bağlamındaki karşılaştırma, temalar, motifler, imgeler, semboller, kullanılan edebi sanatlar, eserlerin yazıldığı dönemler ve bu dönemlerin eserler üzerindeki etkisi, şairler, yazarlar dolayısıyla olabilmektedir. Eleştirel bir bilim dalı olan karşılaştırmalı edebiyat hususunda ‘Littérature Comparée’ adlı eserlerinde Claude Pichois ve Andre M. Rousseau’nun yaptıkları tanımlama şu şekildedir:

Karşılaştırmalı edebiyat; analogi, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar. (Pichois, Rousseau, 1994, s.94)

Karşılaştırmalı edebiyatın sınırlarını şekillendiren bu tanımlamanın haricinde karşılaştırmalı edebiyatta araştırmacının gayesini Prof. Dr. Gürsel Aytac (1997, s.7) “görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, bu farklılığın nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.” ifadesiyle açıklar. Bu doğrultuda karşılaştırmalı edebiyat uygulayıcısı metinlerin etkileşim ve ortaya konuluş biçimlerini irdeleyerek okuyucusu uluslar, dönemler, kültürler hususunda aydınlatır. Genel bir metin analizi haricinde farklı disiplinlerden faydalanarak yeni bir ürün ortaya sunar. Karşılaştırmalı edebiyat uygulamalarının ilk dönemlerinde farklı edebiyatlar ve kültürlerin karşılaştırılması esas iken sonrasında karşılaştırmalı edebiyatın etkileşim içerisinde olduğu ve katkıda bulunduğu disiplinler çeşitlilik göstermiş ve artmıştır. Önceleri iki farklı edebiyat ve kültürün karşılaştırılması alanında etkinlik gösteren karşılaştırmalı edebiyat, zaman

içinde disiplinler arası bir çerçeveye kavuşarak, tiyatro, sinema, müzik, resim, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarla da bağ kurmuştur (Kefeli, 2006, s.9).

Karşılaştırmalı edebiyat muhitinde *Konu Açısından Karşılaştırma*, *Düşünce Açısından Karşılaştırma*, *Biçim Açısından Karşılaştırma* üç ana başlığı ile karşılaştırma yapılması mümkündür. Bu üç ana başlık ile genel bir şema çizilmiştir ve yöntemlerin genişletilmesi, detaylandırılması gerekmektedir. Karşılaştırma edebiyat biliminin detaylı bir inceleme sunabilmesi için çalışmanın şekil özellikleri, edebi türler olarak analiz, edebi muhit ve dönem, üslup ve edebi sanatlar, konu, tema, motif sembol, ana ve ara fikirler, şair/yazar, diğer bilimlerle ilişki içinde olma durumu gibi bölümlerin karşılaştırmasını barındırması gerekmektedir.

Karşılaştırmalı edebiyattaki inceleme yöntemleri, Gürsel Aytaç (1997,s.7)'ın Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi eserinden yola çıkarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Pozitivist İnceleme,
2. Psikanalitik İnceleme,
3. Marksist İnceleme,
4. Feminist İnceleme,
5. Hesaplamacı İnceleme,
6. Dilbilimsel İnceleme,
7. Okuyucuya Yönelik İnceleme,
8. Felsefeye Dayalı İnceleme,
9. Metne Bağlı İnceleme,
10. Yapısalcı İnceleme,
11. Yorumlayıcı İnceleme,
12. Alımlama Estetiği,
13. Çoğulcu İnceleme.

Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçisi Agâh Sırrı Levend, karşılaştırmanın farklı edebiyatlardaki kişiler, eserler ve edebiyatlar arasında yapılabileceğini belirtmektedir. Karşılaştırma kişiler arasında yapıldığında öncelikle yerli etkilere yabancı etkilere doğru ilerleyerek analiz yapılmalıdır. Eserler arasındaki karşılıklı etkiler araştırılmalı, kişiler arasındaki ortak ve farklı yönler belirtilmelidir. Karşılaştırmanın düşünce, tür, konu, motif analizlerine yer verilmelidir. Karşılaştırmada yalnızca kişilerin ve eserlerin karşılaştırılması çalışmanın yetersiz bir çalışma olmasına sebep olmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat ürünleri öğeleriyle bir bütün olarak, belli bir süre içinde karşılaştırmak gerekmektedir (Levend, 1998, s.44).

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi ve çalışmaları Türkiye’de gereken ilgiyi görememiş ve kökleşememiştir. Prof. Dr. İnci Enginün karşılaştırmalı edebiyat sahası çalışmalarının Türkiye’de öncelikle Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne bağlı olarak başlatılması sebebiyle ülkemizde karşılaştırmalı edebiyatın yeteri kadar kökleşemediğini, bu çalışma sahasının Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün dışında kalmaması gerektiğini belirtmektedir. Cevdet Perin İstanbul ve Ankara üniversitelerinde bir takım çalışmalar yürütmüştür fakat Cevdet Perin’in ayrılmasının akabinde çalışmalar yetersiz kalmış ve durmuştur. 1964’ten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Karşılaştırmalı Edebiyat derslerini lisans programına alınmış, çalışmalar bir süre devam etmiş fakat verimli olamamıştır. Çalışmaların etkili bir sonuç vermemesi, 1928 öncesi metinlerin eski harflerle olması gibi sebeplerle batı ve doğunun edebiyat uzmanları, Türk edebiyatını bilmemekte, kayıtsız kalmaktadırlar (Enginün, 1992, s.17-18).

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin sistemi ve metotlarının neler olduğu ve neler olabileceğine ilişkin çeşitli tezler bulunmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin alanının dünya edebiyatı olduğu yargısı tartışmalı düşünceler arasında kesin olarak kabul görmüştür. Dünya edebiyatı kavramından ilk olarak Goethe tarafından bahsedilmiştir. Goethe’nin bakış açısına göre dünya edebiyatı, farklı ulusların kültür hazinelerini keşfe açtığı, düşünce yapılarını paylaştıkları edebi alandır. Doğuyu merakla incelemesi ve önem vermesine karşın Goethe’nin dünya edebiyatı görüşü batı merkezli ve Yunan – Roma kaynakları odaklıdır. Haliyle eleştirmenler ve araştırmacıların incelikte analiz ettiği eserler batı kaynaklı ses getiren eserler olmuştur. Fakat dünya edebiyatını Yunan – Roma klasiklerinden ibaret görmek, batı kaynaklı ses getirmiş

eserler muhitinde sınır çizmek bir yanılgı olacaktır. Doğunun milli ve kültürel varlıkları, kadim edebi ürünleri kuşkusuz dünya edebiyatı muhiti içerisinde yer alabilmektedir. David Damrosch' a göre dünya edebiyatı, Yunan ve Roma klasikleri yahut batıdan tüm dünyaya yayılan eserlerden ibaret değildir. Doğru çeviri ve okuyucusuna doğru bir hitapla ulaşabilecek tüm eserler dünya edebiyatı muhitinde yer alabilirler (Damrosch, 2014, s.22).

Başlangıçta batı merkezli dünya edebiyatı algısı, 1980-1990 yılları itibariyle soğuk savaşın sona ermesi, büyümekte olan dünya ekonomisi, göçler etkisiyle daha genişlemiş ve olduğundan daha büyük bir coğrafi muhiti kapsamaya başlamıştır. Çevirilerin de etkisiyle batılı ve batılı olmayan edebiyatlara karşı odak ve analiz hız kazanmıştır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin daha kapsamlı bir coğrafyayı kapsayabilmesi ve dünya edebiyatı algısının genişlemesinde çeviri sahasının katkıları göz ardı edilemez. Çeviri sahası keşfi zor kabul edilebilecek eserlerin daha büyük kitlelere sunulması bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Eleştirmenlerin diğer ulusların ve dillerin edebiyatlarına erişmelerinde dil engeli önemli bir sorun teşkil etmektedir (D'haen, Damrosch, Kadir, 2012, s. 3-5).

19. yüzyılda sosyal bilimlerin kendi sistemini kurmasının akabinde kendi araştırma ve inceleme metotlarını oluşturan edebiyat biliminin kollarından biri olan karşılaştırmalı edebiyatın idrakı başlangıçta Avrupa edebiyatı olarak kabul görmüş ve sınırlandırılmıştır ve karşılaştırmalı edebiyat kapsamına kuşkusuz Ortadoğu ve Asya edebiyatları da dahil edilmelidir. Karşılaştırmalı edebiyat teriminin kullanılagelmesi Batı'da '0.yüzyılın sonu itibariyle gerçekleşmiştir ve bu terimin farklı coğrafyalarla buluşması ve farklı coğrafyalarda kabul görerek uygulanması tabii olarak çeşitlilik göstermiştir (Strich, 1998, s. 3).

Başlangıçta karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının iki farklı dile ve kültüre ait konular, tipler, türler, eserler ya da şairler/yazarlar üzerinde yapılması gerektiği düşüncesi kabul görmüş desteklenmiş ve uygulanmıştır. Sonrasında karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının milli edebiyat sınırları içerisinde yapılabileceği düşüncesi daha fazla ilgi görmüştür. Fransız ekolü, karşılaştırmalı edebiyatta iki farklı ulusa ait edebi ürünlerde imgelerin, temaların, içerik ve düşüncelerin, karakterlerin, olay akışının mukayese

edilebileceğini savunurken Amerikan ekolü bir ulusun kendi edebi ürünleri arasında da aynı yaklaşımın sergilenebileceğini savunmuştur.

Avrupa’da karşılaştırmalı edebiyatın öncüleri Villemain, Ampere, Chasles olarak kabul edilir ve karşılaştırmalı edebiyat ifadesi ilk defa 1827 itibariyle Villemain tarafından kullanılmıştır. Chasles’in dikkat çekmek istediği durum birbirleri ile karşılıklı etkileşim içerisinde olan milletleri göstermek ve kendinden başka milletlerle kültürel etkileşim içerisinde olmayan toplumların bütünden geride kaldığını işaret etmektir. Chasles milletlerin, kültürlerin ve edebiyatın etkileşim halinde olması ve etkileşim halinde olması gerektiğine dikkat çekmek isterken diğer yandan Ampere, edebiyatın diğer disiplinlerle etkileşim içerisinde olması gerektiği, edebiyatın hem tarih hem felsefe alanlarıyla etkileşimde olması gerektiği düşüncesini savunmuştur. Ampere’nin karşılaştırmalı edebiyat sahasına kendi eserleriyle önderliği 1826 yılından itibaren bütün şiirlerinin karşılaştırmalı çalışması girişimiyle başlamıştır. Ampere’nin maksadı karşılaştırmalı bir bakış açısı ile edebiyat ürünlerini genel bir felsefede bütünleştirerek birleştirmek ve estetikle buluşturmaktır. Amper’e göre karşılaştırmalı edebiyat vesilesiyle güzelliğin yeni kuralları tespit edilebilmektedir (Pichois, Rousseau, 1994, s.21).

İlk olarak kabul gören ve uygulanan düşünce, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının iki farklı dile ve kültüre ait konuların, tiplerin, türlerin, eserlerin ya da şair/yazarların üzerinde yapılması gerektiği sisteminin ortaya koyulduğu Fransız ekolüdür. Van Tieghem’e göre karşılaştırmalı edebiyatın sahası farklı edebiyatların ürünlerinin aralarındaki ilişkileri analiz etmektir, farklı edebiyatlardan kastedilenin ise Yunan – Latin edebiyatı ve çağdaş Avrupa edebiyatlarının olduğu açıkça bellidir. Batı edebiyatının Yunan-Latin edebiyatı ile ilişkisi, çağdaş edebiyatların eskilerden aldıkları, Çağdaş edebiyatların kendi aralarındaki ilişkileri çalışmaları esastır. Paul Van Tieghem’in sistematüğinde Batılı olmayan edebiyatlara yer verilmediği, Batılı olmayan edebiyatların farklı milletler, kültürler ve diller sahasına dahil edilmediği açıkça ortadadır (Enginün, 1992, s.16).

Bir ulusal edebiyatın, yazarın ya da eserin, farklı bir yazardaki ya da eserdeki etkileşiminin ele alındığı yaklaşımın dışında Jean Marrie Carre’nin ele aldığı kavram alımlamadır. Bu kavramın ele alınmasının kaynağı Carre’nin esasında karşılaştırmalı

edebiyattaki benzerlikler ve farklılıklar araştırma ve yaklaşımlarına karşı olmasıdır. Farklı yazarlardaki ve eserlerdeki etkileyen – etkilenen yaklaşımına karşı çıkmak için alımlayan ve alımlanan kavramları üzerinde durmuştur. Bu sistemde alımlayıcı, alımlanan olguların üzerinde değişiklikler yaparak yeni bir yaratım ortaya koymak durumundadır. Carre, yazarların ya da şairlerin birbirleri ile nasıl bir etki halinde olduklarının haricinde yazarların, şairlerin ve milletlerin birbirleriyle bulundukları etkileşim neticesinde ne değişiklikler yaptıklarıdır. Çünkü başkalarından yararlanılmadığı sürece özgünlükten bahsedilemez. Carre’e göre karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarında yazarlar/şairler gelişigüzel seçilmemelidir ve karşılaştırmalı edebiyat, edebiyat karşılaştırması değil edebiyatların karşılaştırılmasıdır (Strich, 1998, s. 7-8).

Diğer karşılaştırmalı edebiyat yönelimlerine oranla ön planda olan ekollerden biri olan Fransız okulu temellerini Abel Villemain, J. J. Ampere, Philarete Chasles, Jean Marrie Carre’nin çalışmaları ile atmıştır. Fransız ekolündeki karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarının odak noktası ulus edebiyatları ve bu edebiyatların arasındaki ilişkiler, etkilerdir. Temel odak noktası etki, iletim, iletişim, geçiş veya farklı edebiyatlara ait bağlıdır. Fransız ekolünün odak noktası ve araştırma alanı bir yazarın ya da şairin başka bir yazara ya da şaire olan etkisidir. Bu odak noktası ve yaklaşım Fransız ekolünün etki araştırmaları olarak adlandırılmasına sebebiyet vermiştir (Enginün, 1992, s.16).

1921 senesinde çıkarılan *Revue de littérature comparée* dergisinde karşılaştırmalı edebiyatın sınırları Van Tieghem, Baldensperger ve diğer Fransız araştırmacılar tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları iki farklı dilde yazılmış eserler arasında yapılmalıdır,

Yazarları farklı uluslardan gelse de aynı dilde yazılan eserler kıyaslanamaz,

Bir dilin iki farklı dönemindeki eserler de karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları bağlamında ele alınamaz,

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları yazarı belli olan eserler üzerinden yapılmalıdır,

Sözlü edebiyat, anonim eserler ve halk edebiyatı metinleri karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının dışında bırakılmalıdır (Strich, 1998, s. 11-15).

Fransız ekolünün sınırlılığı 19. yüzyılda yapılan araştırmaların genellikle bir kültürün ve özellikle Fransız kültürünün bir diğer kültüre olan üstünlüğünün değerlendirilmesi sebebiyledir. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin önemli okullarından biri olan Fransız Ekolü, en fazla bu araştırma eğilimi ve pratiği dolayısıyla eleştirilere maruz kalmıştır. Bir diğer eleştiri unsuru ise etki-etkilenme olayının araştırılmasının doğru bilgiye ulaşmanın önüne geçeceği ve doğru bilgiye ulaşmaya mani olacağıdır (Sakallı, 2006, s.40).

Karşılaştırmalı edebiyatın sınırlarını etki araştırmaları ve Fransız kültür ve edebiyatının diğer kültür ve edebiyatlara üstünlüğünü ortaya çıkarmak olarak daraltan Fransız ekolüne karşı tepki olarak ortaya çıkan Amerikan ekolü, karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarına önderlik eden ve öne çıkan bir diğer okuldur. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin gelişimine katkılarda bulunan bu ekol ile 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa dışındaki kültürler ve edebiyatlara yönelmiştir. Bu bağlamda karşılaştırmalı edebiyatın sınırları ve araştırma alanı oldukça genişletilmiştir.

Fransız ekolünde araştırma alanı Fransız kültürü sınırlarında içinde tutulurken Amerikan ekolünün Amerika'da ortaya çıkmasının sebebi aslında Amerika'nın çok uluslu bir yapıya sahip olması ve dolayısıyla içinde farklı ulusların kültürlerini de barındırmasıdır. 2. Dünya Savaşından sonra Avrupa'dan Amerika'ya göç eden edebiyat bilimcilerin fazla olması göz önünde bulundurulduğunda bu farklı uluslardan bir araya gelen toplulukta karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları sistematüğinde farklı bir yaklaşımın oluşması, farklı edebiyatlar ve kültürlerle yönelme kaçınılmaz olmuştur. Bu çok uluslu yapının karşılaştırmalı edebiyat idrakının ve pratiğinin, edebiyat sınırları algısının artmasına katkısı çok büyüktür (Aytaç, 2003, s.77).

Milliyetçi bir yapıya sahip olan Fransız ekolünden ayrılan Amerikan ekolünün dayandığı iki temel ilke vardır, bunlar ahlak ilkesi ve entelektüellik ilkesidir. Ahlak ilkesi, Fransız ekolünde en çok eleştirilen üstünlük, etkilenilen, etkilenen yapılarına karşı çıkan ve herhangi bir ulusun ya da ulus edebiyatının yüceltilmediği, üstün görülmediği, tüm ulus ve edebiyatlarına tarafsız yaklaşılması gerektiği düşüncesini barındırır. Entelektüellik ilkesi ise tüm edebi çevre ve dönemlerin ele alınması gerektiği ve edebiyat ürünlerinin geniş bir bakış açısıyla estetik değerlerinin algılanması düşüncesini barındırır. Buna göre, edebiyat ürünlerinde bir ulusun, kültürün ve

edebiyatın üstünlüğünden bahsedilemez, tüm ulusların kültürlerine ve edebiyatlarına saygıyla yaklaşmak gereklidir ve karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarında tüm edebi dönemler ele alınmalıdır (Sakallı, 2006, s.44).

René Wellek, 1959 yılında yazdığı *The Crisis of Comparative Literature* adlı makalede Fransız ekolüne, milliyetçi yapısı, odağında kanıtlanabilir ilişkiler arayışı olması ve sosyoloji ve psikoloji gibi unsurlarla edebiyatın özerkliğini reddetmesinden dolayı eleştirilerde bulunur. Guyard ve Carre gibi araştırmacılar doğrudan ve kanıtlanabilir etki üzerine araştırmalar yapmış, Baldensperger, Carre ve Guyard karşılaştırmalı edebiyat biliminin sınırlarını doğru çizememişlerdir. Bu araştırmacıların düştüğü hata karşılaştırmalı edebiyat bilimini 19. yüzyıl gerçeklik anlayışı ile ele almak olmuştur. Wellek tarafından yazılan makale, Amerikan ekolünde kabul görmüş ve ekolün manifestosu haline gelmiştir ve böylelikle ulus, kültür üstünlüğü ve milliyetçilik yerine çok uluslu hümanizm ön planda tutulmuştur (Wellek, 1959).

Wellek, karşılaştırmalı edebiyatın kültürler ve edebiyatlar arasındaki etkileşim, etkileme ve etkilenme olarak görülmesine karşı çıkar. Kültürler ve edebiyatlar arasında etkileşim arayışı edebi eserin sanatsal bağlamda çalışılmasına engel olur, eseri yüzeysel bir boyuta taşır. Bu sebeple Wellek, Tieghem'in karşılaştırmalı edebiyatın iki edebiyat arasındaki ilişkileri analiz ettiği düşüncesine karşı çıkmaktadır.

Wellek'in Fransız ekolüne dair eleştirilerinin akabinde Amerikan ekolü ve Fransız ekolü kutuplaşmaları meydana gelmiştir. Bu kutuplaşma arasında Amerikan ekolünün önemli bir temsilcisi olan Henry H. Remak uzlaşmacı bir tutum sergileyerek yeni bir yaklaşım getirmektense Amerikan ve Fransız ekolünü bağdaştırmayı ve melez bir söylem çıkarmayı amaçlamıştır. Remak'ın yaklaşımı Amerikan ve Fransız ekolünün olumlu yönlerinin birlikte ele alınması ve merkeze edebi ürünün yerleştirilmesidir. Remak, yeni bir disiplin olması sebebiyle karşılaştırmalı edebiyat biliminde fikir ayrılıkları olmasını olağan bulur. Remak'a göre Fransız ekolü, edebi ürünü edebiyat tarihinin bir parçası olarak ele alarak diğer eserler arasındaki etkileşimi kanıtlamak amacı taşır, Amerikan ekolü ise edebi ürünleri edebiyat tarihindeki yerlerinden bağımsız olarak ele alır ve edebi ürünün kendi başına bir sanat eseri olduğunu kabul eder (Clüver, 2009, s.1-7).

1.1. Kurban Said ve William Shakespeare Hakkında Genel Bilgi

Prof. Dr. Aytaç Gürsel (1997, s.75-78), “Karşılaştırmının objesi olan eserlerin incelenmesinden önce, o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verme, yine ilk ana bölümlerde yapılmalıdır.” ifadesi ile karşılaştırma unsuru olarak irdelenecek yapıtların yazarları hakkında bilgi vermenin gerekliliğini belirtmektedir. İngiliz edebiyatında kendi döneminde geçerli olan tüm kurallara ve geleneklere karşı çıkarak kendi edebi kimliği ile eserler veren ve tarih boyunca edebi incelemelerin yakın öznesi olan William Shakespeare ve efsanevi yazar, büyük bir Azerbaycan milliyetçisi olduğu düşünülen ve eserlerinde kültürel ve etnik harmanlanmayı tutkuyla savunan Kurban Said hakkında bilgiler vermek faydalı olacaktır.

Gerçek kimliği hiçbir zaman tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamadığı için hayalet yazar olarak anılan Kurban Said’in kim olduğuna dair çeşitli düşünceler bulunmaktadır ve yazarın gerçek kimliği eserlerinden daha çok merak ve tartışma konusu olmuştur. Hayalet yazarın kimliğine dair fikir birliği, Kurban Said’in Kafkasya’daki petrol kenti Bakü’de doğmuş bir yazarın takma ismi olduğuna yöneliktir. Diğer düşünceler ise Kurban Said’in petrol milyoneri bir babanın güzel sanatlara düşkün oğlu, Viyana’daki elit kafelerin müdavimi entelektüel bir genç ya da Sovyetler ’de rejim karşıtlarının gönderildiği çalışma kamplarında öldürülmüş milliyetçi bir yazar olduğuna yöneliktir. Viyana’da yaşayan entelektüel bir genç olduğu ve *Ali ve Nino* isimli yapıtı Viyanalı Barones Elfriede Ehrenfels von Bodmershof ile yazdıkları hayalet Yazar Kurban Said’in kimliğine dair iddialar arasındadır (Reiss, 2005, s. 217).

Azerbaycan Ulusal Edebiyat Derneği Kurban Said’i koyu bir Azeri milliyetçisi olarak betimler ve eserlerinde etnik ve kültürel karışımı anavatana ihanet olarak yansıttığını açıklar fakat bu teorinin doğru olmadığı eserlerinde açıkça görülmektedir çünkü Kurban Said özellikle *Ali ve Nino* isimli yapıtında kültürel ve etnik karışımı, birleşimi kutsallaştırır. Yüzlerce ırk ve dini grubun yaşadığı Kafkasya coğrafyasından halkların birbirlerinden kopmasını bir felaket olarak görür. Hayalet yazar Kurban Said’in gerçek kimliği hakkındaki fikir ayrılıkları ve tartışmalar günümüzde hala devam etmekte iken güçlü iddialardan bir diğeri ise Kurban Said’in Lev Naussimbaum adını almış ve Yahudiliği din olarak kabul ettikten sonra Berlin’e göç ederek Alman entelektüelleri arasına katılmış olduğudur. Bakü’yu terk eden Lev Nussimbaum ’un ya da Kurban

Said'in kimliğinin tam olarak belli olmaması Troçki'nin de ilgisini çekmiş ve sürgündeyken oğluna yazdığı mektupta Kurban Said'in kim olduğunu sormuştur. Lev Nussimbaum, 20.yüzyılda Doğu'yu öz benlerini keşfedecek bir yer olarak gören Yahudi oryantalistlerinin tipik bir örneğidir. Lev Nussimbaum Almanya'daki entelektüel çevreye ve hatta nişanlısına kendisini bir Müslüman prensi olarak tanıtmıştır. Bu Müslüman kimliği seçmenin sebebi 1. Dünya Savaşı'ndan sonra İslam'ı yücelten Yahudi oryantalizminin kökleridir. Lev Nussimbaum 'un kimlik değişimlerinin bir diğer etkisi Rusya ve Almanya'da meydana gelen devrimlerdir. Toplumdaki değişimler, yıkılan imparatorluklar arasında insanlar çareyi kimliklerini değiştirerek kaçmakta bulmuşlardır (Reiss, 2005, s. 210- 217).

Tom Reiss, hayalet yazar Kurban Said kimliğinin sırrını çözebilmek adına bir yolculuk gerçekleştirmiş ve *The Orientalist: Solving The Mystery of a Strange and Dangerous Life* isimli eserinde Azerbaycanlıların Kurban Said ve *Ali ve Nino* hakkındaki fikirlerine yer vermiştir. Tom Reiss 'in karşılaştığı Azerbaycanlılar *Ali ve Nino* eserini ulusal romanları olarak sahiplenmiş ve eserdeki sahnelerde yer alan tüm dışsal mekanları işaret edebileceklerini belirtmişlerdir. Tom Reiss 'in Ulusal Edebiyat Cemiyetini ziyaret ettiği bir gün Azerbaycanlı akademisyen ve hükümet insanları arasında Kurban Said'in yazarlığı spekülasyon yarattı fakat artık kimliğinin açıklığa kavuştuğu ifade edilmiştir. Kurban Said Josef Vezir tarafından kullanılan bir mahlastır ve oğulları Josef Vezir' in hatırasını korumaktadırlar (Reiss, 2005, s.68).

Tom Reiss, Josef Vezir tarafından kaleme alınan kısa hikayeler ve kısa romanları analiz ettiğinde şaşırtıcı bir tezat durum ile karşı karşıya kalmıştır, Josef Vezir yapıtlarında etnik ve kültürel karışımı, birleşimi vatana ihanet olarak aksettiren radikal bir Azerbaycan milliyetçisidir, *Ali ve Nino* isimli yapıtta ise Kurban Said, kültürel, dini ve etnik birlikteliği ve karışımı tutkuyla kutsal kılmıştır. Eserdeki en romantik sahnelerde çok uluslu Kafkasya, devrim arifesinde yüzlerce ırk ve dini gruplar birliktelik içinde tutkuyla savaşırlar ve verilmek istenen mesaj insanların ayrıklaştırılması ve farklı kılınması lüzumsuz ve soykırımsaldır. Bu analizler neticesinde Kurban Said ve Josef Vezir öznelerinin aynı bedende barınması mümkün görünmemektedir. Eserin merkezinde yer alan Azerbaycan'ın Avrupa mı Asya'ya mı ait olduğu sorunsalı ile Trans Kafkasya kimliği belirsizliği hayalet yazar Kurban Said kimliğinin belirsizliği ile mükemmel bir şekilde örtüşmektedir (Reiss, 2005, s. 217).

Tom Reiss ve Mayer Avukat Heinz Barazon ile birlikte Kurban Said'in kimliği üzerine konuşabilecekleri bir görüşme gerçekleştirirler ve Heinz Barazon 'un Kurban Said'in gerçek kimliğine bildiğine dair güçlü iddiaları vardır. Heinz Barazon 'un hazırladığı detaylı bir dosyada Kurban Said isminin yazar karşılığında belirsiz bir ifadeyle Ehrenfels v. Bodmershof, Elfriede, Barones için takma ad ifadesi yer almaktadır ve Barazon için Kurban Said ismi bu iki yazar tarafından kullanılan ortak bir mahlastır (Reiss, 2005, s.302).

Tom Reiss'in Bakü'de ulaşabildiği *Ali ve Nino* yapıtının İngilizce kopyasının giriş bölümünde Kurban Said'in bir mahlas olduğu ve hiç kimsenin bu mahlası kimin ve ne maksatla kullandığını bilmediği ifadesi yer almaktadır. Kurban Said'in kimliği hakkında yazılı olan çok az bilgilerden bir diğeri Tatar olduğudur. Şark'ta Kan ve Petrol isimli kitabın kapağında ise *Ali ve Nino*'nun yazarı Essad Bey, hemen altında parantez içerisinde Lev Naussimbaum açıklaması dikkat çekmektedir. Azerbaycanlı bir bilim insanı meseleye açıklık getirir, kitaptaki hikayelerin yazarı Essad Bey Yahudilik dinine geçmiş ve Lev Naussimbaum ismini almıştır. Sonrasında Berlin ve Viyana'ya taşınmış ve Kurban Said mahlasıyla *Ali ve Nino* isimli eseri yazmıştır. 1942'de İtalya'da kendi ayağını bıçakla yaralaması neticesinde hayatını kaybetmiştir. Tom Reiss, Kurban Said'in ya da herhangi birinin 1920 Almayasında Yahudiliğe geçmesini şüpheli bulmaktadır. Essad Bey'in ismini öncelikle Lev Naussimbaum sonrasında Kurban Said olarak değiştirmesine de aynı şekilde şüphe ile yaklaşmaktadır. Bahsi geçen insanların Kurban Said ile ilişkisi manasızdır ve Şark'ta Kan ve Petrol eseri Azerbaycan'da Petrol Endüstrisi ve Ticareti alt başlığını taşımaktadır ve dolayısıyla Tom Reiss eserin yazarının *Ali ve Nino* eserinin yazarıyla aynı kişi olmasını tahayyül edemez. Tom Reiss, Frau Mögle ile *Ali ve Nino* hakkında söyleşirken Kurban Said'in bir diğeri Aşk Hakkında Hiçbir şey Bilmeyen Adam'a ulaşır. Essad Bey altı adet defterden oluşan bu eseri Frau Mögle'ye Positano'da vermiş ve bunları yayınlamasını istemiştir fakat Frau Mögle bunları hiçbir zaman yayınlamamıştır (Reiss, 2005, s.304).

Hayalet yazar Kurban Said'in kimliği günümüzde hala tartışma konusudur ve iddialar sürmektedir fakat yazarın kimliğinden sıyrılıp kalemi ele alındığında kültürel zenginliğin, çeşitliliğin, dini ve ırk birleşiminin kutsandığı birleştirici unsurların ön plana çıktığı metinler elde edilir. Kurban Said, *Ali ve Nino*, İstanbullu Kız, Hazreti Muhammed gibi eserleri edebiyat dünyasına kazandırmıştır.

İngiliz Edebiyatını değil aynı zamanda tüm dünya edebiyatlarını da etkileyen ve şekil veren William Shakespeare tüm zamanlarda gündemdeki yerini koruyan bir yazardır. İnsana dair durumları konu alması, evrensel konuları işlemesi, eserlerinin kurgusunda ve diyaloglarındaki mecazi biçim, eserlerindeki kişilerin durumları ve değişimleri yazarın ve eserlerinin güncelliğini korumasına etki etmiştir. Şüphesiz en çok okunan ve eserleri en çok sahnelenen yazar şair William Shakespeare, İngiltere, İngilizce konuşulan tüm ülkeler ve diğer ülkelerde büyük izler bırakmıştır.17.yüzyılın sonları itibarıyla Shakespeare eserleri neredeyse tüm Avrupa ülkelerinde tercüme edilmeye ve sahnelenmeye başlanmıştır (Dowden, 2009, s.1-3).

Shakespeare'in eserlerinde doğaya ve insana ayna tutması, duygu ve çatışmaların anlatılması, imgeler ve motifler her kültür ve milletten insanı derinden etkilemiştir. Shakespeare'in yönetici düşüncesi doğadır, doğa saf, güzel ve yaratıcı yaşamı sembolize eder. Oyunlarını yazma aracı olarak şiiri ve şairane yönünü kullanmıştır, oyunlarının kaynakları ise çoğunlukla antik dönemdir. Güçlü ve köklü İngiliz halk tiyatrosu geleneklerini sürdürmüş fakat daha önemlisi geleneksel edebi usullere ve yaklaşımlara karşı çıkmış kendi edebi anlatı tarzını geliştirmiştir ve bu tavır Şekspiryen ifadesinin ortaya çıkmasına sebep vermiştir. Tiyatro, resim, müzik, film, roman ve öyküleri etkisi altına alan bu Şekspiryen usul mübalağadan uzak sadeliği ile okuyucu ve sanatseverleri etkisi altına alan bir usuldür (Peck, Coyle, 1985, s.1-3).

Geleneklerden uzak olarak eserlerinde trajedi ve komedi elementlerini bir arada kullanması ilgi çekicidir. William Shakespeare'in geleneklere karşı geldiği ve kendi anlatı tarzını oluşturduğu diğer yöntemler, üç birlik kuralına uymama, trajedi ve komedi elementlerinin bir arada kullanımı ve edebilik kuralına her zaman bağlı kalmamaktır. Oyunlarında toplumsal düzene uyarken aynı zamanda mecazlar ve karakterlerin diyalogları ile bu düzene karşı geldiği, tehdit oluşturduğu durumlar da söz konusudur. Shakespeare dönemimde sahnelenen tiyatro oyunlarında dekor bulunmamaktadır ve dekorun olmayışı oyunların hızlı akmasına sebebiyet vermiştir. Oyunlarda seçilen kostümler daima Elizabeth çağı kostümleridir (Eagleton, 1998, s.9).

Tüm dünyadaki ününe rağmen William Shakespeare'in yaşantısına dair bilgiler ve belgeler çok kısıtlıdır. 1564'te İngiltere'de dünyaya geldiği bilinmektedir. Rönesans şairlerinden biri olan William Shakespeare 1594 tarihlerinde oyun yazarlığı ve aynı

zamanda Chamberlain Topluluğunda oyunculuk yapmaktadır. Oyunlarının sahnelenmesi ve popülerlik kazanması neticesinde Kraliçe 1. Elizabeth dönemi sonlarında varlıklı bir yaşam sürmüş, 1599'da Londra'da yapılan Globe Tiyatrosu'nun bir bölümünü satın almıştır (Grosz, Wendler, 2006, s. 14).

Londra'da bir süre yaşamına devam ettikten sonra Stanford'a dönmüş ve son oyunlarını burada yazmıştır. William Shakespeare, yalnızca birbirinden etkileyici komedileri ve trajedileri kaleme almakla kalmamış aynı zamanda kadına duyduğu sevgi ve alışılanın dışında geleneksel, toplumsal normlara karşı gelerek soylu bir gence aşk boyutunda övgülere yer veren soneler yazmıştır. Yeryüzünü bir sahne olarak gören Shakespeare'in iç dünyasına ulaşılabilecek yol soneleridir ve kaleme aldığı aşk şiirlerinde egemen olan dramatik ses değil, lirik sestir. Kaleme aldığı aşk şiirleri ise derin duyguları, güçlü heyecanları ve insan acılarını, sevinçlerini ele alır. İngiliz edebiyatında Romantik dönemin başlangıcına imza atan, Romantik dönemin önde gelen şairlerinden William Wordsworth, Shakespeare soneleri için Shakespeare'in soneleriyle gönlünün kilidini açtığı ifadesini kullanmıştır ve şüphesiz Shakespeare insanları derinden etkileyen anlatım biçimi, lirik sesleriyle kendini gönlünün anahtarını ve tüm okuyucusunun gönlünün anahtarını açmayı başarmıştır (Dowden, 2009, s.1-3).

16.yüzyılın sonlarında kaleme dökülmüş, insanların gönlünün anahtarını açabilen bu sonelerde, Shakespeare insan ruhunun tüm boyutlarını yansıtmış, yeni boyutlar yaratmıştır. İnsana karşı beslenen varlık sevgisi hissi ile bedensel varlığa şükran duyan fiziksel sevgi aşk şiirlerinde ön plana çıkmaktadır. Tüm bu özellikler ile Shakespeare dramatik sanatçılık ve lirik anlatı bağlarını bir arada kullanmıştır Rönesans İtalya'sında başlayan sone türü İngiliz şiirinde fazlasıyla kullanılmış ve geliştirilmiştir fakat Shakespeare tüm gelenekleri yok saymış, sone türünü başka bir seviyeye taşımış ve sone türünün en başarılı örneklerini vermiştir. Shakespeare'in sonelerini okuyup etkilendiği ve kendi anlatı, lirizmini şekillendirdiği ozanlar, Petrarch, Pierre de Ronsard, Torquato Tasso, Sir Philip Sidney, Samuel Daniel gibi başarılı isimlerdir (Ansari, 2010, s.1-3).

Kendinden önceki ozanların ve anlatı tarzlarının etkisinde kalmış fakat nihayetinde İtalyan ve Fransız sonesinden biçim olarak ayrılan İngiliz sonesini kullanmıştır. İngiliz sonesi üç dörtlükte bir beyitten meydana gelmiştir ve genel itibariyle birinci dörtlük

konuyu okuyucusuna sunmaktadır, ikinci dörtlük konuyu genişletmekte, nc dörtlük geliştirerek zirveye ulaştırmakta, son iki satır ise şiirin özetini ve özünü vermektedir. Sonelerinde daima bu sıralamaya bağlı kalmayan Shakespeare biçim açısından çok fazla değişikliğe gitmemiştir. Sone 135 de farklı bir uyak düzeni kullanmış, Sone 126'da ise 14 değil 12 satır yazmıştır. Piyeslerinde olduğu gibi sonelerinde de genel itibariyle beşli ölçü kullanmıştır. Beşli ölçüde, satır sırayla biri vurgusuz, biri vurgulu olmak suretiyle on heceden meydana gelmektedir. Beşli lnn İngiliz şiirinde ve Shakespeare'de uygulanması mutlak bir kurala bağlı kalmamıştır, zaman zaman vurgular yer değiştirmiş, birkaç hece eklenmiştir (Bloom, 2009, s.5-6).

Shakespeare soneleri ve Piyerleri karşılaştırıldığında genel anlamda sonelerinde piyeslerinin birçoğundan daha açık ve yalın bir dil kullanmıştır. Duyguları okuyucusuna kolaylıkla aktarabilmek ve ahenk oluşturabilmek maksadıyla kısa kelimeleri fazlasıyla kullanan Shakespeare piyeslerinde kullandığı mitolojik ve tarihi isimleri kullanmaktan kaçınmış, yoğun benzetmeler yapmamıştır. Bunlara rağmen sonelerde zaman zaman benzetmelerin birleştirilmesi, söz oyunları, mecazlar, iki anlamlı kelimeler ve söyleyişlerin kullanımı sebebiyle anlam güçleşmektedir. Sone 135 de Will kullanımı farklı satırlarda farklı manalar taşımakta ve aynı cümlede ayrı manalar taşımaktadır. Will İngilizcede irade, vasiyetname, istek, bilerek yapmak gibi anlamlar taşırken aynı zamanda Shakespeare'in ilk ismi William'ın kısa formudur (Ansari, 2010, s.49).

William Shakespeare'in sonelerinin düzensiz olarak tutulmuş şiir gnceleri ya da karşılıklı konuşmalardan bazı kesitler olduğuna dair çeşitli görüşler vardır. 19. yüzyılın başlarından beri sonelerde Shakespeare'in kendi yaşantısına, i dünyasına ve duygularına dair izlekler aranmakta ve tartışılmaktadır. İngiliz Romantikleri William Shakespeare'in sonelerinde i dünyasını tüm çıplaklığıyla yansıttığını düşünmektedirler. İngiliz ozan ve eleştirmen Taylor Coloridge Shakespeare'in düşüncesine dünyasına girebilmek ve bu dünyayı anlamlandırabilmek için sonelerinin okunması, analiz edilmesini gerekli bulmaktadır (Dowden, 2009, s.42).

Büyük bir eleştirmen ve okuyucu çoğunluğu sonelerinde William Shakespeare'in yaşantısına ve i dünyasına dair motifler bulunabileceğini ne sürerken 20.yüzyılın Shakespeare eleştirmen ve uzmanları Romantiklerin görüşüne tamamen ters dşen bir düşünceyle sonelerde otobiyografik izlerin bulunamayacağını ne sürmüşlerdir.

20.yüzyıl Shakespeare uzmanlarına göre Shakespeare sonelerinde kendi çağı ve öncesindeki ozanların başlıca konularını ele almış, estetik anlayış, ruhsal ve duygusal duyarlılık açısından bir geleneğe uymuş ve günün edebi algısını kabullenmiştir. Neredeyse tüm sonelerinde, trajedi ve komedilerinde kendisinden başka bir ozan yaratmış ve bu yaratılan ozan aracılığıyla durumlar ve duygular aktarmıştır (Bloom, 2009, s.169-171).

Shakespeare'in edebiyat dünyasına kazandırdığı 154 sonesinin genel teması sevgidir ve şiirlerinin öykülerinde dört kişi karşımıza çıkmaktadır. Ozan, sarışın bir erkek sevgili, esmer bir kadın ve rakip ozan öykülerde karşımıza çıkan öznelere. Ele alınan 154 sonedeki öykü ozanın soyut sevgisinden fiziksel bedene duyulan şehvetli sevgiye kadar uzanmaktadır. Sone 1 'den Sone 126'ya kadar ozan, genç bir aristokrata tutkulu bir sevgiyle bağlıdır, sonrasında bir rakip ozan ve başka sadakatsizlikler neticesinde derin bir acı ve üzüntü hali yaşanır, Sone 127'den Sone 152'ye kadar ise konu esmer bir kadına duyulan fiziksel ve şehvetli sevgi etrafında şekillenir. Sone 153 ve Sone 154 iki eski Yunan şiirinden İngilizceye aktarılmıştır. Dönemi ve günümüz aralığında tüm dünya edebiyatlarını etkisi altına alan ve yönlendiren soneleri haricinde birbirinden zengin trajediler ve komediler de kaleme alan Shakespeare, Danimarka Prensi Hamlet'te acı çekmek ya da öz kırım ile acıya son vermek arasında bir seçim mücadelesi sürdüren Hamlet'in dilemmasını sergilemektedir. Bu dilemma “Olmak ya da olamamak! İşte bütün mesele bu” dizesiyle tüm okuyucuların ve seyircilerin akıllarında yer edinmiştir. Hamlet, Makbet, Kral Lear gibi trajedilerde kahramanların acımasızlık, hırs, kıskançlık, bencillik gibi kusurları ve zayıflıkları nüktedan bir tavırla ifade edilmiştir. Tüm bu zayıflıklarına ve kusurlarına rağmen kişiler öylesi bir gerçeklik ve içtenlikle anlatılmışlardır ki okuyucu ya da seyirciyi kendini bu kusurlu karakterlerle özdeşleşmiş ya da karakterleri ve kusurlarını kabul etmiş bir vaziyette bulmaktadırlar (Bergeron, Inge, 1975, s. 3).

Karakterlerin kusurları, anlatının kurmaca olması ya da karakterlerin şiirsel bir anlatı tarzı ile olayları aktarması eserin alıcısı ile arasında bir sorun teşkil edemez ve alıcının tüm bunlara rağmen aktarılmaya çalışılanın doğrudan kavramasına olanak verir. Bir Yaz Gecesi Rüyası, On İkinci Gece, Venedik Taciri gibi komedileri, Aristofanes'in oyunlarından, Terentius'un komedilerinden çok daha farklıdır. Yazarlığının ilk yıllarında yazdığı Aşkın Çabası Boşuna, çevresine oldukça saldırgan bir nüktedanlıkla

yazdığı bir eseridir, Hırçın Kız, İtalyan komedi türüne yöneldiği bir eser ve Yanılgılar Komedyası, Romalı komedi yazarı Plautus'a olan sadakatini ve saygısını gösterir, yazarlığının bitiminde ise Fırtına isimli komedisini yazmıştır. *Cymbeline, İki Soylu Akraba, Kısasa Kısas, Kış Masalı, Kuru Gürültü, Perikles, Size Nasıl Geliyorsa, Sonu İyi Biterse, Veronalı İki Centilmen, Windsor'un Şen Kadınları* Shakespeare'in diğer komedi örnekleridir. *Antonius ve Kleopatra, Atinalı Timon, Coriolanus, Julius Caesar, Kral Lear, Makbet, Romeo ve Juliet, Titus Andronicus, Troilus ve Cressida* edebiyat dünyasına kazandırılmış trajedi örnekleridir (Brown, 2005, s. 1-10).

1.2. Ali ve Nino İsimli Esere Edebi Bir Yaklaşım

1.2.1. Eserin Tarihsel ve Sosyolojik Arka Planı

Avrasya'nın en etkileyici edebi ürünlerinden biri olan, 1937 yılında Almanca kaleme alınan *Ali ve Nino*, romantizm ve macera ekseninde Müslüman bir genç olan Ali Han Şirvanşir ve Hristiyan genç güzel bir kadın olan Nino Kipiani'nin hikayesini anlatmaktadır. Müslüman, Aristokrat bir Azerbaycanlı aileye mensup Ali Han Şirvanşir ve Gürcistanlı Hristiyan bir aileye mensup, Avrupalı duyarlılığına sahip Nino Kipiani aşklarını sürdürebilmek için kişisel sorunların, aile kan davalarının ve 1.Dünya Savaşının üstesinden gelmek mecburiyetindedirler. Neticede dini görüşleri, aileleri, kültürleri ve birbirlerine duydukları sadakat dolu aşk arasında bir seçim yapmaları gerekmektedir.

Ali ve Nino yapıtının arka planında Birinci Dünya Savaşı ve Rus Devrimi yer almaktadır. Eser boyunca savaşın etkileri, Azerbaycan'ın bağımsızlık arzusu ve mücadelesi devam etmektedir. Arka plandaki savaş unsuru, Rusya'nın asimilasyon politikası, eserdeki olaylar ve kişilerin davranışları, düşünce yapıları üzerinde etkilerini gösterir. Zorluklarla ve zulümlerle mücadele eden bir halkın Batılı olma, Batılılaşma ve Batılı olana karşı bakış açılarını arka plan üzerinden incelemek doğru olacaktır.

1850 tarihine kadar, Azerbaycan, Rusya için bir önem taşımamaktaydı. 1850 yılında Azerbaycan'da petrol bulunmuş ve başlangıçta kömür petrolden daha mühim bir maden

olarak görülmüştür. Almanya’da, 1855 tarihinde Otto Benz’in arabayı icat etmesiyle petrole olan ihtiyaç ile petrol bir hayli ehemmiyet kazanmıştır. Kömür, ev ısıtmalarında, trenlerde ve fabrikalarda kullanılırken petrol, kömür kadar önemli bir hale gelmiştir. Bunun neticesinde Azerbaycan’ın stratejik önemi çok ciddi ölçüde artmıştır. 1850’ler itibariyle Ruslar Azerbaycan’a akınlar halinde gelmeye başlamışlar ve Bakü’nün nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Azerbaycan’a akın eden Ruslar çeşitli işlerde resmi dairelerde çalışmaktaydılar (Resulzade, 1990, s.45).

19.yüzyıl itibariyle Azerbaycan, Rusya himayesi altına girmiş ve Sosyalist ve Liberal fikirler yayılmış, bazı Azerbaycanlılar Rus İmparatorluğundan bağımsızlıklarını almayı gündeme getirmişlerdir. Bu insanlar Rus ya da Hristiyan değiller ve Rusça konuşmıyor ve ülkelerinin istila edildiği düşüncesine sahiptiler. 1914 yılında 1. Dünya Savaşı sonrasında yeni Başbakan Lenin seçildiğinde Lenin, Rus olmayan ülkelere bağımsızlık verileceğini ilan etmiştir. Lenin’in Başbakan seçilmesinden tam dört sene sonra Azerbaycan bağımsızlığını elde etmiştir fakat bu esnada Bakü hala Ruslar tarafından kontrol edilmektedir ve nüfusun yarısından fazlası Azerbaycanlı değildir. Azerbaycan ordusu Bakü’yü özgürlüğe kavuşturmak istemiş ve 1918 yılında Osmanlı, Bakü’yü istilacılardan temizlemek için İslam Ordusunu göndermiştir fakat ordu acı bir şekilde yenilgiye uğramıştır. Azerbaycanlı ulusalcılar, Eylül 1918’de Bakü’nün kontrolünü ele almışlardır. Kontrolü ele aldıktan sonra ulusalcılar, Paris Barış Konferansına delege göndermiş ve devletlerinin tanınmasını sağlamışlardır. Bahsi geçen bu devlet dünyanın ilk seküler Müslüman devleti olmuştur (Yakar, 2018, s.307- 311).

1920’de Lenin bağımsızlık kararını geri almış, Kızıl Ordu Azerbaycan’ı istila etmiştir. Azerbaycan Ordusu yenilgiye uğramış ve ülke Trans Kafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin bir parçası ilan edilmiştir. Bu dönemde komünistler, Azerbaycanlı kadınları cinsiyet eşitliği uygulama düşüncesi altında peçelerini çıkarmaları konusunda zorlamıştır. Gizli polisler, bağımsızlık arayışında olanları, devrim karşıtı isyankarları, burjuva milliyetçilerini ortaya çıkarmış, bu insanlara işkenceler uygulanmış, insanlar köle çalışma kamplarına gönderilmiş ve birçoğu idam edilmiştir. Stalin diğer etnik grupları Azerbaycan’ alırken, Azerbaycanlıları ülke dışına çıkarmıştır. Azerbaycan topraklarını Gürcistan’a, Ermenistan topraklarını Azerbaycan’a vermiştir (Waal, 2003, s.129).

İkinci Dünya Savaşı ortaya çıktığında bazı Azerbaycanlılar Kızıl Ordu'ya alınmışlardır. Ülkenin petrolü SSCB için artık hayati önem taşır hale gelmiştir. 1980'lerin sonunda hükümet insanları bağımsızlık isteklerinden dolayı hapse atmayı durdurmuştur. Azerbaycan Halk Cephesi kurulmuş ve bağımsızlık için kampanyalar yapılmıştır. Bu dönemde Azerbaycan ve Ermenistan arasında savaş çıkmış ve binlerce insan ölmüştür. 1991'de Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmiştir. Başkent Bakü, para birimi manat olarak belirlenmiştir. Fakat tüm bu mücadelelerden sonra Rus etkileri toplumda öyle derinlemesine işlemiştir ki para birimi dahi ismini Rusça madeni para anlamını taşıyan kelimeden türetilmiştir (Yakar, 2018, s. 314- 317).

Azerbaycan'ın stratejik önemi ve petrol kaynağı, gaz ve petrol rezervleri, ticari olarak önem taşıyan yolların üzerinde bulunması, maden yatakları ve doğal kaynakları, iklimin ve toprakların tarıma ve hayvancılığa uygun olması göz önünde bulundurulduğunda Kızıl Ordu'nun Bakü'yü işgal etmesi kaçınılmaz bir son olmuştur. 1920 yılında Azerbaycan'ı işgal eden Kızıl Ordu, Azerbaycan'ın bağımsızlık zaferine son vermiştir. Bu dönem Azerbaycan'ın Rus sömürgeciliğinden kurtulmaya çalıştığı ve dayatılan komünizm buyruğuyla savaştığı döneme tekabül eder. Azerbaycan, Kurtuluş Savaşı mücadelesini serbest ekonomiye geçiş ve çok partili demokratik rejime geçiş savaşları ile sürdürmektedir. Azerbaycan'ın bu milli kurtuluş mücadelesi iki kanatta sürmektedir (Waal, 2003, s.98-99).

Rusya, Azerbaycan'ın maden yatakları ve doğal kaynaklarına sahip olma hedefi dışında halka Sovyet Sosyalist kültürü dayatmasında bulunmuş ve halkın milli iradesini, ulusal öz benliklerini kaybettirmeye çalışma politikası uygulamıştır. Bu çerçevede halkın inanç özgürlüğü kısıtlanmış, 1938'e kadar kimliğinde Türk yazan halkın nüfus cüzdanına Azerbaycanlı yazmak zorunlu hale getirilmiştir. Azerbaycan Türkçesi yok sayılarak alfabe değişikliğine gidilmiş, Rusçanın eğitim dili olarak zorunlu hale getirilmesiyle halkın anadili unutturulmak istenmiştir (Yakar, 2018, s. 313- 318).

Rus- Japon savaşının izlerini hala şiddetli bir şekilde taşıyan ve ekonomik bağlamda bir çöküş yaşamakta olan Rusya için 20.yüzyıl felaketlerin arka arkaya yaşandığı trajik bir dönemdir. Ekonomi faktörü göz önünde bulundurulduğunda halkın yaşamını sürdürmeye devam etmekte çok büyük güçlükler çektiği bir dönemdir. Aynı dönemde halkın Çar'a olan bütün inancı ve güveni zayıflayarak yıkılmaya başlamıştır. Rusya'da

yaşanmakta olan toplumsal huzursuzluğun ve karmaşanın Azerbaycan'da yankılanması kaçılmaz olmuştur. Yıllardır hürriyet mücadelesi vermekte olan Azerbaycan halkı bu durumu fırsat haline getirerek örgütlenmeler ile bağımsızlık elde etme arayışlarına girmişlerdir. Yaşadıkları zulümler ve Rusya'nın acımasız politikaları karşısında daima milli şuurunu koruyan Azerbaycan halkı bağımsızlık arzusundan vazgeçmemiş ve aristokratlar arasında örgütlenmeler, bağımsızlık çılgınlıkları hızla devam etmiştir. Bakü'de hükümet karşıtı gösteriler ve Çar memurlarına karşı saldırılar düzenlenmiştir. Çar Hükümeti, Azerbaycan halkının yükselmekte olan bağımsızlık arzusunu bastırmak için etnik unsurların en çok bulunduğu Bakü şehrinde Ermeniler ve Azerbaycanlılar arasında savaş başlatmıştır. Bu çarpışmalar Erivan, Nahcivan, Gence, Şuşa ve Tiflis'e yayılmıştır. Fakat Azerbaycan halkının hürriyet arzusu ve ulusal benlikleri tüm bu etkenlere rağmen bir türlü bastırılamamıştır. Bu dönemde Kafkas Türkleri meydana gelen çatışmaların şiddetinin anlatıldığı birçok mektup yazmış, kimsesiz kalmış kadın ve çocuklar için yardım istemiştir (Sadıgov, 2015 s.169- 171).

Bir halkın milli varoluşuna, ulusal ve kültürel varlığına saldırıda bulunmanın veya sahip olmanın en tesirli yollarından biri milli kimlik ve dil üzerinde yapılan politikalardır. Rusya'nın Azerbaycanlı olgusunu yerleştirme çabası tüm Türk devletleri için önem taşıyan ortak kimlik Türk ibaresini yok etmek, diğer devletlerle olan dayanışmayı ortadan kaldırmak sebebiyle olmuştur. Bir bütünler topluluğu olan çeşitli Türk milletlerinin içerisinde Azerbaycan'ın çıkarılması ve ötekileştirilmesi diğer Türk milletlerine karşı yabancılaşma ve sovyetleşme hedefi doğrultusunda Azerbaycan için daha kolay bir adaptasyon süreci hedeflenmiştir. Ulusal bilincin ve kültürün en önemli yapı taşlarından biri olan dil bağlamında Rusçanın eğitim dili haline getirilmesi, gündelik yaşamda Rusçanın kullanımının yaygınlaştırılması halkın milli kimliğini kaybettirmek için yapılan bir diğer önemli saldırı olmuştur. Kendi dilini konuşmayan yahut kendi dili ana dili olmaktan çıkıp ikinci bir dil haline gelen bir toplumun asimilasyonu ve baskın ülkenin hedefleri doğrultusunda hareket etmesi şüphesiz daha kolay olacaktır. Rusya'nın asimilasyon politikası toplumun temeli olan aile içi ilişkiler, halkın giyim kuşamı, sanat alanında da kendini göstermiş, Azerbaycan'a özgü müzik aletlerinin çalınması bile yasaklanmıştır (Mehmetzade, 1991, s. 92-95).

Rusya'nın Azerbaycan'ı önemli bir unsur olarak kabul etmesi, petrolün ve sıcak ülkelere inme kaygısının sürmesi bağlamında 1850 yılı, Azerbaycan ve Rusya açısından

mühim bir tarihtir. 1850 yılına dek Azerbaycan, Rusya için mühim bir ülke olmamıştır. 1850 yılında Azerbaycan'da petrolün bulunması ile de bu durumun pek değiştiği gözlemlenmez. Başlangıçta kömür petrolden daha fazla önem arz etmektedir, ev ısıtmalarında, trenlerde ve fabrikalarda kömür kullanılmıştır. Fakat 1855 yılında Almanya'da Otto Benz'in arabayı icat etmesiyle petrole olan önem ve ihtiyaç artmıştır. Böylelikle petrol, ısınma, trenler ve fabrikalarda kullanılan kömür kadar önemli hale gelmiştir. Bünyesinde barındırdığı zengin petrol kaynağı ile Azerbaycan'ın stratejik önem kazanmasının başlangıcı bu şekilde olmuştur. Sahip olduğu stratejik önem, Azerbaycan için büyük bir tehlike halini almış, çeşitli ülkelerle mücadele ve savaşma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Azerbaycan'ın stratejik olarak sahip olduğu önemli konum, etrafındaki ülkelerin bu ülkenin topraklarında hakimiyet kurma mücadelelerinin ana gayesini teşkil etmiştir (Saray, 2005, s.83).

İkinci Dünya Savaşı ortaya çıktığında bazı Azerbaycanlılar Kızıl Ordu'ya alınmaya başladılar. Dönemin en önemli hususlarından biri, 1980 yılları itibariyle hükümetin insanları bağımsızlık isteklerinden dolayı hapse atmayı durdurmasıdır. Azerbaycan Halk Cephesi kurulmuş, bağımsızlık için kampanyalar düzenlenmiştir. Ülkenin petrolü Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği için hayati önem taşımaktadır. Aynı dönemde Azerbaycan ve Ermenistan arasından savaş başlamış ve bu savaş binlerce insanın ölümüne sebebiyet vermiştir. Sonrasında, 1991 yılından Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmiş, başkent Bakü, para birimi ise manat olarak kabul edilmiştir (Çelik, 1996, s.73-76).

1.2.2. İçerik

Ali ve Nino toplamda 30 bölümden oluşmakta ve bölümlere verilen isimler içeriklerin kısaca yorumlamaları ve ana fikirleri şeklindedir. Eserin 30 bölümü çoğunlukla kısa kesitlerden oluşmaktadır ve bu bölümler trajik sona kadar sürekli bir biçimde olayların gelişimine katkı sağlamaktadır. Eserin başlangıç aşamasında farklı karakterlerin farklı etnik ve dini köklere sahip olmasının ifadesi eserdeki çok kültürlülüğü en başından gözler önüne sermektedir.

Kafkasya’da, Rus İmparatorluğu Bakü Hümanist Lisesi’ndeki coğrafya dersindeydik ve kırk erkek öğrenciden oluşan karma bir sınıftık. Aramızda otuz Müslüman, dört Ermeni, iki Polonyalı, bir Rus, üç de Tarikatçı vardı. (Said, 2018 s.9)

Eserin başlangıç bölümünde, coğrafya dersinde Rus Profesör Sanin öğrencilere kendilerini ve ülkelerini müterakki Batı mı yoksa mürteci Asya mı olarak konumlandıkları sorusunu yönlendirir ve sınıftaki öğrencilerin farklılaşan yanıtları eser boyunca süregelen çatışmaların bir örneği niteliğindedir. Ali Han Şirvanşir yaşadığı Asyalı olma ya da Avrupalı olma ikilemi arasında Nino Kipiani’yi gördüğü andan itibaren ona aşiktir ve okulunu bitirir bitirmez Nino ile evlenmek arzusu taşımaktadır. Eserin ilk bölümünde aynı zamanda çeşitli Müslüman geleneklerinden ve yeme alışkanlıklarından da bahsedilmektedir. Sectarian Maikov, çocukken Almanya’da bulunduğu ve domuz jambonlu sandviç yediği anısını coğrafya dersinde arkadaşları ve öğretmeniyle paylaştığında büyük bir tepki ile karşılaşır ve dinine bağlı Seyd Mustafa duyduğu rahatsızlığın etkisiyle ve bir tepki olarak derhal sınıfı terk eder. Sınıftaki çoğunluk, dini, ailesel ve kültürel bağlamda Müslümandır ve dolayısıyla öğrencilerin kendilerini Asya’da mı Avrupa’da mı olarak konumlandıkları tartışması Asya kanaatiyle son bulur.

Rusya İmparatorluğu Bakü Hümanist Lisesi’nin tam karşısında, Kraliçe Tamar Lisesi’nde Ali Han gelmekte olan Kuzeni Ayşe ve el ele tutuştuğu, dünyanın en güzel kızı Nino’yu görür. Ali Han coğrafya dersindeki tartışmadan bahsettiğinde Nino, Avrupa’ya ait oldukları için müteşekkir olduğunu dile getirir. “Tanrı’ya şükür Avrupa’dayız. Eğer Asya’da olsaydık bana çoktan peçe taktırırlardı ve sen de beni göremezdin” (Said, 2018 s.11).Şayet Asya’ya ait olsalar peçe takmak zorunda kalacak ve bu yüzden Ali Han onu göremeyecektir. Bu ifadelerin üzerine Ali Han, Nino’yu oldukça haklı bulur ve tüm gününü aylaklık yaparak geçirir. Bütün ihtişamıyla etrafı kaplayan denizi, geçmekte olan develeri seyre dalar ve kendini Asya ve Avrupa arasında sıkışmış bir vaziyette bir ara yolda bulur. Tüm ailesi, arkadaşları, dini ve kültürü tamamıyla Asyalıdır fakat bu dünyadaki en sevdiği kadın Nino Avrupalıdır.

Hazar Denizi’nin kıyısında Latince öğrenmenin lüzumsuz olduğunu düşünen Ali Han, Latineden hazzetmemesine rağmen okulunu bitirebilmek ve Nino ile evlenebilmek için büyük bir motivasyonla gelmekte olan Latince sınavına hazırlanmaktadır. Bakü’deki Rus Lisesinde eğitim görmekte olan Ali Han tüm Avrupalı etkilerine rağmen kendi

kültürüne dair her şeye, sanata ve insan eliyle yapılmış her şeye derin bir hayranlık beslemektedir. Ailesiyle yaşadıkları büyük evin duvarları Buhara ve İsfahan'dan getirilmiş, üzerlerinde bahçeler ve göllerin, ormanların ve nehirlerin resmedildiği, av sahnelerinin, şövalye savaşlarının ve Firdevsi'den alıntıların yer aldığı güzel halılarla kaplıdır. Sahip olduğu evi, kültürüne dair tüm imgeleri, evinin penceresinden baktığında gördüğü Hazar Denizini hayranlıkla sevmektedir ve tüm bunlar Ruslara değil yalnızca kendisine ve kendi insanlarına aittir.

Doğu'ya ve çöle tutkulu hayranlığı ile Ali Han ve Batı kültürü ile yetişmiş ve bütünleşmiş Nino için Ermenilerin, Rusların ve Türklerin savaş halinde olması ve Bakü'nün kendine ait savunma gücünün çok zayıf olması çok ciddi sorunlar teşkil eder. Tüm bu zorluklara rağmen Ali Han okulunu bitirir bitirmez Nino 'ya evlilik teklifinde bulunur. Ali Han, evliliklerinden sonra Nino'ya peçe giymeme özgürlüğü vaadinde bulunur fakat Nino'nun babası Didiani Kipiani, kızının ve Ali Han'ın evliliğinin gerçekleşmesini istemediği için evliliği erteleme çabası içerisindedir. Ali Han'ın babası Safer Han ise Müslüman bakış açısına rağmen bu evliliği destekler. Ancak Ali Han ve Nino'nun evliliği gerçekleşmeden 1. Dünya Savaşı patlak verir ve Ali Han'ın tüm arkadaşları Rus ordusuna katılır, Ali Han ise ülkesinin gerçekten tehlike altında olduğuna emin olana dek bekler. Ali Han'ın özgürlüğünü ortadan kaldıran durum Nino'nun Malik Naçararyan tarafından kaçırılması olur. Bu çirkin girişim neticesinde Ali Han Malik Naçararyan'ı öldürerek bir kan davası başlatır ve bu durum Ali Han'ı Dağıstan'ın vahşi bölgelerine kaçmaya zorlar. Nino, Ali Han'ın güvende olduğuna şahit olmak için Dağıstan'a gittiğinde orada evlenirler ve Bakü'nün güvende olduğu haberini alana dek orada mutluluk içinde yaşamlarını sürdürürler. Bu mutluluk içindeki yaşam hali kısa sürer ve İran'a sürgüne giderler. İran Tahran'daki yaşam Ali Han için oldukça tanıdık ve keyifliyken Nino için tek kadından oluşan bir haremde tutulduğu için ve davranışları sorgulandığı için korkunç, bitmek bilmeyen bir tecrübedir. Nino için bir diğer hayal kırıklığı, tüm imkansızlıkları göze alarak hayatını birleştirdiği adamın, Ali Han Şirvanşir 'in kanlı Şii ayinlerine katılarak yaşamın anlamını bulmaya çalışmasıdır. Zamanla Ali Han ve Nino Bakü'ye, Azerbaycan Cumhuriyetine dönerler ve batılı tarzda döşenmiş evlerinde yaşamaya başlarlar. Paris Konsolosluğu tarafından yapılan bir transfer teklifini reddetmesi sonucu Ali Han, Nino'yu bir kere daha hayal kırıklığına uğratar, Ali Han ülkesini, vatanını terk etmek istememektedir. Bebekleri ile çıktıkları bir

tatil sırasında petrol rezervlerini kontrol etmek maksadıyla yeni bir Rus istilası olduğunu öğrendiklerinde Ali Han bebeklerine ve Nino 'ya tekrar dönmek sözü vererek anavatanını savunmaya gider. Vatanını savunmak için çıktığı yolda, bebeğini ve Nino'yu ardında bırakan Ali Han makineli bir tüfekle öldürülür. Lise eğitimini tamamladıktan sonra Moskova'daki prestijli eğitim kurumlarından biri olan Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü'nde eğitim almayı planlamaktadır. Diller ve lehçelere karşı doğal bir kabiliyeti olan Ali Han Şirvanşir aynı zamanda ileri düzeyde Rusça bilgisine sahiptir ve İngilizce öğrenmektedir.

1.2.3. Karakterler

Ali Han Şirvanşir, soylu bir Azerbaycanlı Şii ailesine mensup, Bakü'deki bir Rus Lisesi'nde eğitim görmüş vatansever, geleneklerine bağlı erkek bir başkarakterdir. Rusların ülkelerini ele geçirdiği taktirde tam olarak Ruslaşacaklarını, Avrupa-Asyalı bir kimliktense tamamen öz kimliklerini kaybedeceklerini etnik ve kültürel değerlerini yitireceklerini düşünmektedir. İmam Cafer'in Şii mezhebinden bir Müslüman olarak doğduğu için kendini ayrıcalıklı ve kutsanmış hisseder. Sık sık dua eden, içki içmeyen, yabancı kadınları öpmeyen, yoksullara ve güçsüzlere karşı iyi davranan ve dininin kılıcını çekmeye hazır olan bir Müslüman gençtir. Tıpkı amcası gibi Ali Han Şirvanşir de kadınların yerinin evinin iç kısmı olan harem olduğunu kabul etmektedir. Ali Han' a göre kadın yalnızca kocasının hoşuna gitmeyi arzulamalıdır. Açık bir yüz, çıplak bir sırt, yarı yarıya açık göğüsler, zarif bacaklarda şeffaf çoraplar bir kadının erkeğine karşı tutmak zorunda olduğu vaatler demektir. Erkeği böylesi isteklerden korumak için ise kadınların peçe takması gerekmektedir. Doğulu kültür içinde doğan ve gelişim gösteren Ali Han, sevgili karısının da kendi kültürüne, dini görüşlerine uyum sağlamasını ve kapanmasını istemektedir. Ali Han'a göre iyi bir doğulu kız, başka erkekler dönüp de kendisine baktığında bundan tiksinsmelidir.

Peçesiz kadınlar ise çok farklıdır. Gözlerini, burunlarını, ağızlarını hatta çok daha fazlasını görürsünüz. Ama o kadınları çok iyi tanıdığınızı sansanız da gözlerinin ardında neler gizlediğini bilemezsiniz. Nino'yu seviyorum ama beni şaşırtıyor. Sokakta diğer erkekler ona baktığında mutlu oluyor. İyi bir Doğulu kadın bundan tiksindir. (Said, 2018 s.51)

Aldığı eğitimle birlikte batı kültürü ve Batılı değerlere maruz kalsa da daima kendi kültürüne ve değerlerine sadakatle bağlı kalmıştır. Kültürünün ve bu kültürünün sevdiği kadın Nino ile ve onun kültürü ile ne kadar zıt olduğunun farkındadır fakat aşklarının kültürleri, gelenekleri ve inanışları arasında boşluğu dolduracağı, bu farklılıklar arasında bir köprü kuracağını ümit eder. Doğu ve çöl sevdalısı Ali Han Şirvanşir 'de 1920'de Rusların Bakü'ye girmesiyle Anti-Sovyet düşüncesi oluşmuştur.

Ali Han'ın soyu Ruslara boyun eğmeyen Şirvan Hanlığı'na dayanmaktadır. Batı'ya karşı önyargılı olması sebebiyle odasında yer almakta olan Doğu'ya özgü unsurlar arasında duran kimya, fizik, trigonometri gibi Batı bilgileri kitaplarını lüzumsuz nesneler olarak görmekte, rahatsızlık verici bulmaktadır. Ali Han'a göre Batılı insanlar bu kitapları uygar oldukları izlenimini yaratmak için icat etmişlerdir. Kafkasya'nın sevgili çocuğu Ali Han Şirvanşir, Bakü'ye, çöle sadakatle aşiktir ve tüm bunların ardındaki kadim güzelliği, Abşeron'un bitmeyen rüzgarlarını, Zerdüştler kutsal alevlerini veren toprakları ve Azerbaycan'a adını veren ateş ülkesini görebilmektedir. Yabancılar için bu kutsal güzellikler sadece tozlu bir çöl şehridir çünkü onlar sadece yabancıdırlar. Ali Han Batı'da, Paris'te yaşamayı dehşet verici bulur ve onun için yaşanılabilir en güzel yer Asya ve Avrupa'nın buluştuğu yer Bakü'dür.

Birinci Dünya Savaşı'nın olduğu, sosyal ve siyasi bağlamda çatışmaların yaşandığı bir dönemde Ali Han, Şah'ın büyük yeşil ülkesinde huzur içinde bir yuva olarak İran'ın Astara Limanı'na gidebileceğini dile getirmektedir. Yemyeşil bir yurttan ibaret Gürcistan'ın tam zıttı olan İran, Ali Han için nehir yataklarında akan suların olmadığı, yalnızca bölüm bölüm birikinti ve havuzların olduğu, kupkuru kıyılarda kayaların gölgeleri kuma düşünce koca karınlı, uykucu ve mutlu tarih öncesi devlere benzediği bir yerdir. Ali Han Şirvanşir doğunun mistik yaşam felsefesinin tesiri altındadır ve bu mistik hayat felsefesi Ali Han'ın yaşantısını da etkilemektedir.

Kendi kültürüne dair esintiler bulmasına ve rahat bir yaşam sürmesine rağmen Ali Han Tahran, İran'da bir yabancıdır ve orada yaşayamayacağını fark eder, burası ait olduğu, evi gibi hissettiği Kafkasya değildir. Firdevsi'nin şiirleri, Hafız'ın aşk ve tutku dolu iç çekişleri ve Sadi'nin anlattıkları Ali Han için birdenbire yabancı olur, İran güllerinin büyüleyici baş döndüren kokuları bir anda kaybolurlar, bunların yerine Ali Han'ın düşlerinden Bakü'nün berrak çöl havası, soluk deniz ve petrol kokusu geçer. Bakü'de,

Tiflis'te, Şuşa'da ve Dağıstan'ın dağlarında kendini özgür ve buralara ait hisseder çünkü Kafkasya'dadır. Kültürüne, geleneklerine ve ülkesine tutkuyla bağla baş karakter Ali Han Şirvanşir, eserin son bölümünde tıpkı soylu atalarının ülkelerini savunduğu gibi yeni Azerbaycan'ı savunduğu sırada, Gence'de ülkesi için yaşamını yitirir.

Eserdeki baş karakterlerden bir diğeri, Hazar Denizi'nin kalbinde yaşamakta olan, Kafkasya'nın Gürcü prensesi Nino Kipiani'dir. Hristiyan bir aileye mensup, Batı kültürü ve Batılı değerler ekseninde bir yaşam sürmekte olan Nino Müslüman kadın algısının tam aksine toplumun içinde yaşayarak var olan ve kimliğini kazanan bir varlıktır. Kültürel varlığının bir neticesi olarak modern giyim tarzı ile Nino Müslüman kadının kapanması zorunluluğunu reddeder. Kapanarak Batı'dan uzaklaşacağını, ötekileşeceğini, öz benliğini, kimliğini, kültürünü yitireceğini düşünmektedir. Şayet bir Batı insanı gibi yaşamını sürdürmeye devam edebilirse Ali Han ile eşit olacağını, Ali Han'ın kadın-erkek eşitliği hususunda ona bir üstünlük sağlayamayacağını sanmaktadır.

Nino, bir Müslüman ile evlendiği için annesinin ve babasının üzüntüden öleceklerini düşünür, bu sakıncalı birlikteliği desteklemeyecek dehşetle karşılayacaklardır. Nino, Ali Han'ın babası Safer Han'ın bu evliliği, Ali ve Nino'yu lanetleyeceğini ve Nino'nun Müslüman olması konusunda ısrarcı ve baskıcı olacağını düşünmektedir. Nino'nun bir diğer endişe duyduğu konu ise Müslüman olması durumunda Çar'ın Hristiyanlığa ihanet ettiği düşüncesiyle Nino'yu Sibiry'a sürgüne göndermesidir.. Rus-Gürcü ilişkilerinin iyi halde olması sebebiyle Nino Çar'ı bir otorite figürü, boyun eğilmesi gereken bir kurum olarak kabul etmektedir. Neticede İranlılar ve Türkler Nino'nun ülkesini parçalamış, Şah Doğu'yu, Sultan ise Batı'yı yok etmiştir ve bizzat Gürcüler Rusları ülkelerine Doğu'yla mücadele etmek için çağırmışlardır. Nino, kültürel ve etnik kimliğine, geleneklerine olduğu kadar dinine de sıkı sıkıya bağlıdır.

İran'da olduğu sürece başlarında balkabaklarını andıran takkeler takan erkekleri, her tarafı toz ve topraktan ibaret İran'ı sevmesi Nino için söz konusu değildir.

Ah çok aptalım Ali Han. Senin geniş sokakları ve yeşil ormanı sevmeni, aşktan daha fazla anlamanı ve Asya kentinin yıkılan surlarına bağlı kalmamanı istiyorum. On yıl içinde sofı ve sinsi olacağından Giljan'da oturup bir sabah uyandığında 'Nino sen sadece bir tarlasın' demenden korkuyorum. (Said, 2018 s.102).

Batılı Gürcü prensesi Nino, Doğulu Ali Han'ın yaşantısına ayak uydurmakta zorlanmakta ve doğunun gelenek ve göreneklerine, kaderciliğine bir türlü anlam

verememektedir. İran'daki saray yaşantısını, görgü kurallarını bir türlü benimseyemez ve uygulamakta güçlük çeker. Sokaklarda Ali Han ile gezmek ister, Ali Han'dan ona kendini gezdirmesini ister. Nino, Doğu'da tecrübe ettiği her şeyi yadırgamakta ve uygulamakta güçlük çekmektedir çünkü kendi yaşam tarzı ile tecrübe ettikleri çelişmektedir.

Nino, Doğu'ya karşı edindiği ve benimsediği bütün önyargıları bir türlü aşamamaktadır ve Nino'nun önyargıları aşması çok güç görünmektedir. Nino, Doğulular gibi yok olmamak için eski göreneklere ve yaşam biçimine sadık kalmak fikrini reddetmekte bir Batılı olarak var olmak için eskiyi ardında bırakarak ileriye doğru yönelmektedir. Doğu'da olmasına rağmen yaşam pratiklerini devam ettirmeye çalışmakta, İran'daki kaldıkları sarayda jimnastik yapmaktadır. Nino, Ali Han ve ailesinin de yemek yeme alışkanlıklarını tuhaf bulmakta ve onların yemek yeme biçimlerini barbarca bulmaktadır çünkü Gürcü prensesi Nino'nun evinde yemekler Avrupalılar gibi masa başında ve çatal ve bıçakla yenmektedir.

Kızılımsı suratı, kalın siyah bıyıkları ile Batılı geleneklerine bağlı, asil bir Gürcü ailesinden Didiani Kipiani, Nino'nun babası, başlangıçta Ali ve Nino'nun evlilik dileklerini desteklemediği için bu evliliği ertelemek için elinden geleni yapar. Ali Han ve onun kültürüne karşı sahip olduğu kalıp yargılarına rağmen daima saygıyla ve nezaketle yaklaşır. Ali Han'ı bir ziyafete davet edecek ve davet esnasında kibar, usulüne uygun bir vaziyette büyüklere saygı, küçüklere sevgi hakkında konuşabilecek kadar açık görüşlü bir insandır.

Sende çöl insanının ruhu var, belki de insanlar arasındaki tek gerçek fark budur: Orman insanları ve çöl insanları. Doğu'nun kuru sarhoşluğu çölden gelir. Orada yakıcı rüzgar ve kızgın kum insanı sarhoş eder. Hayat basit ve sorunsuzdur. Orman ise sorularla doludur. (Said, 2018 s.46)

Didiani, Ali Han'da çöl insanı ruhu olduğuna inanmaktadır ve bu aralarındaki en büyük farklardan biridir. Ali Han ve Doğulular çölün insanıyken Didiani ve Batılılar ormanların insanıdır. Batılı insanlar ve orman sorularla dolu olduğu gibi Didiani de sorularla doludur, sorgular ve pek çok yüzü vardır, yaratıcıdır. Tüm bu özellikleriyle Doğululardan ayrılır. Didiani, kendisini gelişmiş, akıllı ve yaratıcı kabul etmektedir.

Ali Han'ın babası Safer Han tıpkı Ali Han gibi bir çöl insanı, Doğu sevdalısı, tutkulu bir vatanseverdir. Kendi geleneklerine ve dinine çok bağlı olmasına rağmen Ali ve

Nino'nun evlilik arzularına karşı çıkmaz, destekler. Kültürü, yeme alışkanlığındaki incelik ile Ali Han babasına fazlasıyla hayrandır. Çatal bıçakla yemek yiyebilmesine ve Rusların Avrupalı davetlerinde nasıl davranılması gerektiğini çok iyi bilmesine rağmen Safer Han kendi evinde kendi kültürüne, kendi yemek yeme alışkanlıklarına göre zarifçe hareket etmektedir. Evlerine Rus davetliler geldiklerinde ise masa başında, Avrupalı yeme alışkanlıklarına uygun hareket etmektedir.

Ali Han'ın babası hayata adım attığı andan itibaren oğluna İslam'ın sorumluluklarını vermiş ve hatırlatmış, Tanrı'ya inancın olmadığı bir ülkede yaşadığı taktirde neler yapması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuştur.

Biz burada Allah'a inanmayanlarla aynı ülkede yaşıyoruz. Ayakta durabilmek için kendi gelenek ve göreneklerimizi sürdürmeliyiz. Oğlum, sık sık dua et, alkol içme, nikahsız olduğun kadınlar ile beraber olma, yoksullara ve güçsüzlere iyi davran, her zaman inancın için kılıcını çekmeye hazır ol. (Said, 2018 s.26)

Safer Han'a göre yok edilmemek ve ayaklar altında ezilmemek için eski geleneklerini ve eski yaşam biçimlerini korumaları gerekmektedir. Babası Ali Han'ı ibadet etmeyi unutmaması, içki içmemesi, tanımadığı kadınlarla birlikte oturmaması, fakirlerin ve güçsüzlerin yanlarında olarak onlara destek vermesi ve onlara merhamet göstermesi için nasihatlerde bulunur. Ali Han'ın babasına göre onlar daima gerçek din uğruna kılıçlarını çekmeye hazır olmalıdırlar ve düşmanlarını katiyen affetmemelidirler çünkü onlar Hristiyan değildirler. En önem verdiği tavsiye Ali Han'ın siyasetten uzak durması gerektiği ve Hazreti Muhammed'in imanı ve İmam Cafer mezhebinin Şii temellerini asla unutmamasıdır.

Malik Naçararyan, Ermeni hanedanının tanınmış bir üyesidir. Pörtlek gözlü, kalın çalı gibi kaşları olan bu genç felsefeye ve içkiye fazlasıyla düşkündür. Şuşa'nın soylu Ermenilerinden Malik Naçararyan, tedavi edilemeyen bir böbrek rahatsızlığından dolayı orduya gidememekte, savaşa katılamamaktadır. Karabağ'ın en etkili ailelerinden birine mensup bu zayıf, hasta genç Ali Han'a kıyasla güçsüz ve cesaretsiz bir kişiliğe sahiptir. Kendini Kafkasya'nın üç büyük halkının temsilcilerinden biri olarak görmektedir, diğerleri Gürcü bir prenses kız olan Nino, bir diğeri Müslüman Azerbaycanlı genç Ali Han'dır. Her üçü de aynı gökyüzünün altında doğmuş, aynı topraklarda yaşamaktadır. Aralarında kuşkusuz çok fazla fark vardır fakat Malik Naçararyan'a göre Meryem, İsa ve Cebail peygamberler gibi birlerdir. Malik savaşı Rusların kazanmasından endişe

duymaktadır çünkü Rusların savaşı kazanması onların da Ruslaşması demektir, tapınaklarından, dillerinden ve milli kimliklerinden mahrum kalmaları anlamına gerekmektedir. Malik Naçararyan, Nino Kipiani'yi parlak, yeni arabasıyla kaçırırken artık kendisini Kafkasya'da biri gibi hissetmemektedir ve bu durum onun kabul edilemez bir davranışına ve Ali'nin sevdiği kadını, gelinini kaçırmaya sebep olur. Bu Bağlamda Malik, geleneklerinden, kültürel ve milli kimliğinden uzaklaşmakta, kişisel ihtirasları ve kültürel varlığı arasında sıkışıp kalmaktadır.

Eserde meşhur Bakü milyoneri ve hayırsever Zeynel Ağa'dan da bahsedilmektedir. Zeynel Ağa esasında yoksul bir köylüdür fakat bir gün tarlasından petrol çıkınca bütün dünyası değişir ve yardımsever bir milyoner olur. İlyas ise milyoner Zeynel Ağa'nın tek oğlu ve Ali Han'ın sınıf arkadaşıdır. Eser boyunca Ali Han'a sadık bir arkadaş olarak ve her zaman destek vererek çeşitli sahnelerde yer almaktadır. Melik Naçararyan, Nino'yu kaçırdığında atlanıp Ali Han'a yardımcı olabilmek için Merdekan yoluna gitmektedir. Aynı zamanda Ali Han, İran'dayken onu ziyaret ederek Bakü'nün Rus işgali altında olduğu haberini ve Meclisin ve Hükümetin dağıtıldığı haberlerini verir ve Ali Han için genel bir haber, iletişim kaynağı işlevi görür. Karabağ'da 1. Dünya Savaşı haberleri yayıldığında, Çar, Avrupa devletlerine karşı savaş ilan ettiğinde İlyas savaşa katılmayı arzu eder. Eserin final sahnesinde yaşamını yitiren Ali Han Şirvanşir'in haberini sunan yine sadık arkadaşı İlyas'tır, cesedi kuru nehir yatağına düşen, sekiz kurşun yemiş arkadaşını Ruslar hücum etmeden sabah erkenden defneder. Yüzbaşı İlyas Bey, Ali Han'ın cebinde bulduğu defteri karısı Nino'ya ulaştırabilmek için elinden geleni yaparak sadık dostu Ali Han için son görevini yerine getirmeye gayret eder.

Şii İslam'ın fanatik bir takipçisi Seyit Mustafa zaman zaman hoşgörüsüz aynı zamanda ruhani ve çok düşünceli bir karakterdir. Görüşlerinin çok muhafazakar olmasına rağmen Ali Han ile evlenme yolcuğunda Nino'ya eşlik eden, Ali Han için sadık, daima destekleyici bir arkadaştır. Rus çarı tarafında 1. Dünya Savaşı'nda savaşmaya isteklidir fakat Türkiye'nin Rusya'ya ilan ettiği bu savaşta Çar'a mı yoksa Sünni Türk halifesine mi destek vereceğinin bilmemektedir. Kitabın sonunda tüm fanatikliğine rağmen şiddete başvuran Seyit Mustafa değil Bolşeviklerdir, ibadet etmek için gittiği caminin kapısında babasını döver, öldürür ve ağzına domuz doldururlar.

1.2.4. Sanatsal Analiz

Efsanevi yazar Kurban Said'in *Ali ve Nino* adlı eseri 20.yüzyılın en etkili romanlarından biri olarak kabul edilir. Başlangıçta trajik ve imkansız bir aşkın romanı gibi görünen eser irdelendiğinde farklı millet, kültür ve dine mensup iki karakterin toplumsal normlara karşı gelerek benliklerini koruma, inançlarını ve aşklarını yaşatma mücadeleleriyle bir varoluş buhranını resmeder. Doğu- Batı, İslamiyet- Hristiyanlık, Gelenekçilik- Modernlik, Asyalılık- Avrupalılık kavramları ele alındığında tamamıyla farklı kutuplarda yer alan trajik başkarakterler Ali ve Nino'nun bir araya geldiği mutlak ortak muhit aşktır. Nino Kipiani soylu bir Gürcü ailesine mensup, modern düşünce yapısına sahip, Avrupalı yaşam tarzını ve kültürünü benimsemiş, Hristiyan kadın karakterdir. Ali Han Şirvanşir ise öz benliğini çölde idrak eden, gelenekçi bir Asya sevdalısı, doğulu yaşam tarzı ve kültür varlığına hayran, Müslüman erkek karakterdir. Toplumsal sınıf ve kültür farklılıklarını hiçe sayarak ve sosyal normları reddederek bir araya gelmeyi tercih eden karakterler birçok zorlukla mücadele etmek mecburiyetinde kalırlar. Eserde ele alınan karşıtlıklar eser süresince ve eserin nihayetinde başkarakterlerin üzerinde duygusal, spiritüel ve fiziksel olarak yıkımlar yaratır. Ele alınan karşıtlıklar Ali Han Şirvanşir 'in trajik sonuna sebep olurken sevdiği adamın ölümü Nino Kipiani için de trajik son olur.

Ali ve Nino adlı eserde ele alınan sınıf, aile, toplum- birey, ölüm- yaşam ve aşk- nefret karşıtlıkları sanatsal, estetik ve çarpıcı bir vaziyette okuyucuya aktarılmıştır. Toplumsal normları yok sayarak bir araya gelen karakterler toplum ve ailelerinin kurbanı olarak karşıt olguların tesiriyle trajik sona, katastrofiye mahkum edilirler.

Ali ve Nino'nun trajik hikayesinin okuyucuya sunulduğu eser Azerbaycan'ın milli romanı olarak kabul edilmektedir. Nitekim eser Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı kapsayan Kafkasya coğrafyasının tutku ve keder dolu portresini çizmektedir. Aynı zamanda eser Azerbaycan tarihi, milli kimliği, Kafkasların siyasi ve toplumsal yapısı hakkında bilgiler vermekte, 20. yüzyılın başında Sovyet öncesi dönemde Kafkas ruhunu, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşunu anlatmaktadır. Eserdeki bir diğer en

mühim konu birbirinden oldukça farklı kültürlerin, ırkların, dinlerin ve mezheplerin bir arada nasıl uyumlu bir vaziyette ve bir bütün olarak yaşadığıdır. Arka planda 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi esnasında Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesi devam ederken bu kaotik ortamda eser kadın – erkek ilişkisi, İslam ve Hristiyanlık, Doğu ve Batı hakkında çarpıcı izlenimler ve tecrübeler sunmaktadır. Eserde Hazar Denizi kıyısında, Bakü'de Asya ile Avrupa, Müslümanlık ve Hristiyanlık, Doğu ve Batı bir arada fakat birbirlerine fazlasıyla aykırı ve zıt bir biçimde yer almaktadır.

Bakü'deki herkesin hakkında bilgi sahibi olduğu, Tiflis'te Tamara Kvesitadze'nin öykülerinden esinlenerek Tiflis'te heykellerini yaptığı Ali ve Nino, Romeo ve Juliet, Leyla ile Mecnun kadar sembolik bir isim haline gelmiştir. Klasikleşmiş bir aşk öyküsü görünen bu başyapıt önyargılardan uzak bir algı ile okunduğunda okuyucu, seyirci, Bakü, Tiflis, Karabağ, Dağıstan ve Tahran'da büyüleyici bir yolculuğa çıkar. Aş ve tutku, savaş ve devrim, onur ve utanç, dağlar ve çöller, kozmopolit şehir Bakü, Tiflis'in sokakları, İslam, Hristiyanlık, yeni doğan Bahaizm ve Kafkasya'nın en büyük savaşçısı İmam Şamil'in hikayeleri ve resimleri okuyucuda etkileyici bir şekilde çizilmektedir. Hikayeler arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ilk lideri Fetali Han Hoyski ve petrol baronu Musa Nagiyev'e rastlamak da mümkündür. Aşk öyküleri evrenseldir fakat *Ali ve Nino* adlı yapıt Kafkaslar için eşsizdir, aşk hikayesinin arka planında gözlemlenebilecek toplumsal karmaşa, bağımsızlık mücadeleleri, Rus Devrimi, 1. Dünya Savaşı Kafkas Halklarının gerçekliklerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda eser, 20. yüzyılın başlarında, Sovyet öncesi dönemde Kafkasya'nın, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın atmosferini, ruhunu idrak edebilmek için gerçek bir rehber niteliğindedir.

Doğmakta olan Kafkasya'nın doğuşu eserdeki bir diğer önemli yapıdır, Azerbaycan tarihinde Ruslar, Türkler, İngilizler, Perslerin Kafkasya üzerindeki hakimiyet mücadeleleri anlatılmaktadır. Kafkasya'nın doğuşu dışında bir diğer önemli konu yeni Azerbaycan Cumhuriyetinin anlatılmasıdır. Dinin ya da kültürün ayıramadığı, baba ve oğul, Ali Han ve babası için fikir ayrılığının kaynağı bağımsız Azerbaycan konusudur. Yıllardır imparatorluk altında yaşantısını sürmüş, ataları imparatorluk uğruna mücadele etmiş ve can vermiş Ali Han'ın babası için yeni bağımsız Azerbaycan fikri çok yabancısıdır. Yeni bayraklarını, yeni devlet fikrini ve şehirde kol gezen Tanrısızlık fikrinden hoşlanmaz, gelenekçi idraki ve kişiliği sebebiyle yeniliklere tahammül edemez.

Ali ve Nino eseri dünya edebiyatı muhitinde bir kültürel hafıza biçimi olarak okuyucuya evrensel duyguların sesini küresel bir boyutta ulaştırma mücadelesi vermektedir. 21.yüzyılın ilk yarısının tasviri, sosyolojik ve tarihsel bilgilere ulaşmanın mümkün olduğu eser sürgün ve soykırım gerçekliklerini gözler önüne sermektedir. 21.yüzyılda Bakü'nün çok kültürlü yapısının izleri *Ali ve Nino* üzerinden gözlemlenebilmektedir. Bu dönemde Müslümanlar, Yahudiler, Hristiyanlar uyum içerisinde bir arada yaşamlarını sürdürmektedirler. Bakü'deki çok kültürlü yapının varlığı, farklı etnik grupların bir arada varlıklarını sürdürebilmeleri eser boyunda gözlemlenebilmektedir (Niekerk, Crane, 2017, s.9).

Esere imge bilimsel bağlamda yaklaştığımızda, yazarın algı dünyasına açıkça tanıklık etmemiz, yazarın, kahramanları kendi toplumsal, kültürel tarihsel ve dini bakış açısına göre nasıl yaratmış olduğunu analiz edebilmemiz mümkündür. Eserde toplumsal, siyasi, sosyal ve kültürel bilinç imgeleri bir arada sunulmuş ve toplumsal bellekten alınan bu imgeler toplumun bakış açısıyla yansıtılmıştır. *Ali ve Nino*'nun Azerbaycan'ın milli romanı, Kafkasların eşsiz aşk hikayesi kabul edilmesinin bir diğer sebebi budur. İmge, yalnızca bireysel bir anlamlandırma ya da yorumlama mevzusundan ibaret eder ve tarihsel geçmişe dayanır. Olumlu ya da olumsuz imgeler vasıtasıyla toplumsal bilincin oluşumuna katkı sağlanır ve bu durum içinde yaşanılan ve yer alınan toplumun ve dönemin eğilimlerinin yansıması açığa çıkar. İmge bilimdeki ötekinin gerekliliği, bir olgunun ancak ötekisi, karşıtı olduğunda anlam kazanabileceği yaklaşımı eserin tüm bölümlerinde işlenmektedir. *Ali ve Nino* adlı yapıtta, gücünü toplumsal uyuşma sonrası ortaya çıkan ortak bilinçten alan imgelerin var olduğu ve bu imgelerin sosyokültürel ve tarihsel alana ışık tuttuğu gözlenmektedir.

Ali ve Nino'da Doğulu ve Batılı imgeleri başkarakterler aracılığıyla imgesel bağlamda ele alınmaktadır. Doğulu ve Batılı unsurlarının içerisinde bulunduğu çekişme durumu da karakterler aracılığıyla yansıtılmaktadır. Ali Han, bir çöl insanı, doğu kültürü hayranı olarak Doğulu imgesini yansıtırken Nino, batılı yaşam tarzını benimsemiş, orman insanı oluşu, sorularla dolu oluşu ve sorgulayan tavrıyla Batılı imgesini yansıtmaktadır (Bölükmeşe, Çelik, 2013, s.43).

Doğulu, Batılı imgeleri ve eser boyunca kullanılan diğer imgeler aracılığıyla yazarın okuyucusuna ulaştırmak istediği mesajı elde etmek mümkündür. Doğulu ve Batılı

imgeleriyle Kurban Said bir sentez oluşturmaktadır. Ali ve Nino'nun aşklarının filizlendiği yer Bakü, Asya ve Avrupa arasında bir köprü niteliğindedir. Tıpkı Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan Bakü gibi Ali Han ve Nino'nun birlikteliği ile Doğulu ve Batılı imgelerinin de sentezlenmesi hedeflenmektedir (Acar, 2018, s.1775).

Anlatıdaki yüzey yapıda, Ali Han isimli erkek başkarakter arzulanan nesneye, Nino'ya sahip olmak üzere harekete geçer, Nino'yu ele geçirmek için gerekli özellikleri edinirken eylemlerde bulunur ve değişimler geçirir. Betisel katmanda ise kişiler anlama hizmet eden kimlikleriyle, anlatı içindeki rollerle tanımlanırlar. Derin yapıda anlamı çözümleyecek olan temel mantıkla benzerlik, dini, kültürel, ulusal, düşünsel, kimlik karşıtıllıkları yer alır ve bu ilişkiler metnin anlamsal boyutuna bağlanır. Tüm metinler ya da anlatılar bir nesneye, amaca, kişiye ulaşma yolunda yaşanan tecrübeler çevresinde şekillenir. Ulaşılmak istenen insan, nesne ya da mertebe, rütbe ön planda seyredilirken anlatının görünen yüzü haricinde bir de verilmek istenen bir mesaj, anlam vardır. Anlatının vermek istediği mesaja, anlama ulaşabilmek için olayları yaşayan kahramanların kimliklerine, anlamla anlatının birleştiği noktada üstlendikleri görevlere bakılmalıdır. Kahramanların, kişilerin savunduğu değerler, tecrübe ettiği olaylar, sahip olduğu kavramlar ve bunlardan doğan karşıtıllıklar okuyucuyu anlatının anlamına ulaşmasına yardım eder. Böylelikle anlatının verdiği anlam ve mesaj ortaya çıkar. Göstergebilimsel bir yaklaşımla yüzey yapıdaki anlatı düzeyde Ali ve Nino'nun kavuşma, birliktelik çabası ötesinde, kahramanların kimlikleri, sahip olduğu değerler ve karşıtıllıklar göz önünde bulundurulduğunda verilen mesaj ötekinin birlikteliğinin kutsallaştırılması, karşıtıllıkların uyumla bir hale getirilmesidir.

1.3. *Romeo ve Juliet* İsimli Esere Edebi Bir Yaklaşım

1.3.1. İçerik

1591 – 1596 tarihleri arasında yazıldığı kabul görmüş, İngiliz şair, oyun yazarı ve oyuncu William Shakespeare tarafından yazılmış olan *Romeo ve Juliet* trajedisi İngiliz edebiyatının en değerli klasikleri arasındadır. William Shakespeare'in bu trajediyi kaleme almasındaki ilham kaynağı, 1562 yılında İngiliz şair Arthur Brooke'nin uzun

şiiiri Romeus ve Juliet 'in Trajik Öyküsü isimli anlatı şiiiridir. William Shakespeare'in çeşitli karakterler, söz oyunları ve üslubuyla zenginleştirdiği eser defalarca operaya, baleye, sinemaya uyarlanmıştır (Boyce, 2005, s. 1-3).

16. yüzyıldan beri tekrar tekrar çalışılan eser defalarca farklı şekillerde uyarlanmış ve günümüze kadar seyircilerin beğenisini kazanmaya devam etmiştir. William Shakespeare kendisinden yüzyıl önce işlenmiş bir halk masalından esinlenerek oluşturduğu bu ölümsüz esere kattığı dini, politik kaygılardan dolayı yapılan değişiklikler özün korumasına mani olmamış, ruhun derinliklerine hitap etmeye devam etmiştir. Romeo ve Juliet' in trajedisi, büyümenin, aşkı yaşamaya çalışmanın, başkaldırmanın, aşkın gücüne teslim olmanın, kaderin ve ölümlülüğün trajedisidir.

Eserin yayınlanma tarihi ile alakalı çeşitli görüşlerin olmasıyla birlikte *Romeo ve Juliet'* in Kral 2. Richard ve Bir Yaz Gecesi Rüyası ile aynı zamanda kaleme alındığı kabul edilmektedir ve bu tarih 1595 yılını işaret eder. Resmi kayıtların eserin yayınlanma tarihini 1597 olarak işaret etmesine karşın edebiyat eleştirmenleri William Shakespeare'in bu eseri daha öncesinde kaleme aldığını kabul eder. Eser 1595 yılında kaleme alınmış ve 1662 tarihine kadar sahnelenmemiştir ve bu süre zarfında oyunun anlatı tarzında büyük ölçüde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden birinde, Sir James Howard' nin versiyonunda bu trajik eser mutlu sonla nihayete ermektedir (Bloom, 2009, s.1-3).

William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet'* ine ilham olan İngiliz şair Arthur Brooke'nin uzun şiiiri Romeus ve Juliet 'in Trajik Öyküsü isimli anlatı şiiiri dışında İtalyan yazar, tarihçi Luigi da Porto'nun Giulietta e Romeo isimli eseridir. Anlatı şiiirdeki ve Giulietta e Romeo isimli eserlerdeki çoğu öge *Romeo ve Juliet'*te de aynı kalmasına karşın William Shakespeare dramatik efekti kullanım biçimiyle eserin sahnelenmesinde büyük farklılıklar yaratmıştır. Juliet' in yaşının 13 olarak belirlenmesi, eserdeki olayların gerçekleştiği zamanın daraltılması, yan karakterlere etkin roller verilmesi, Romeo ve Juliet' e karmaşık kişilikler ve karşıtlıklar verilmesi bu dramatik farklılıklar için örneklerdir (Hatch, 2007, s. 764-765).

William Shakespeare'in bu ünlü trajedisinin merkezindeki saf aşıkların toplumun kurduğu düzene yenik düşmesi durumu bütün izleyiciler ve okuyucular tarafından benimsenmiştir. Halka, seyirci ve okuyucuya bir hayli tanıdık bu durum eserin köklü bir

şekilde var olabilmesini sağlamıştır. İnsanı insan yapan aşk acısı, toplumsal saldırılar, iktidar çatışmaları gibi konular eser ve okuyucu arasındaki bağı kuvvetlendirmiştir. Bahsi geçen özellikler yalnızca *Romeo ve Juliet* isimli eserde değil William Shakespeare'in pek çok oyununda karşımıza çıkmaktadır. Ele alınan aşk teması, aşk acısı, doğuda batıda, kuzeyde güneyde pek çok ülkenin halk öyküsü geleneğinde karşılaşılan, bilindik bir temadır. Eserde yalnızca iki gencin imkansız aşkları değil, tüm insanların birbirlerine olan davranışlarındaki insanı derinden etkileyen münasebetleri de önemli bir inceleme konusudur.

İtalya'nın Verona kentinde geçmekte olan sahnede, Rome ve Juliet, birbirlerine düşman ailelerin, Montague ve Capulet ailelerinin çocuklarıdır. Henüz Rosaline uğruna aşk acısı çekmekte olan Romeo arkadaşlarının ısrarları neticesinde düşmanlarının evlerinde verilmekte olan baloya katılır. Katıldığı baloda baş düşmanları Capulet'lerin güzeller güzeli kızı Juliet'i görür. Ailelerinin düşman olmalarına rağmen birbirlerine aşık olan iki talihsiz genç Romeo ve Juliet, ailelerinin düşmanlıklarını öğrendiklerinde dahi aşklarını sürdürme mücadelesi vermeye devam ederler. Capulet ve Montague aileleri düşman olduğu için talihsiz aşıklar, Rome ve Juliet aşkları üzerine sözleşip herkesten gizlice Rahip Laurence'nin yardımıyla evlenirler.

Romeo'nun yakın arkadaşları Mercutio ve Benvolio Capulet ailesine mensup Tybalt ile dövüştükleri esnada Romeo kavgayı ayırmaya gayret ederken Mercutio ölür ve bu ölümün dehşetiyle Romeo Tybalt'ı öldürür. Bu cinayetin neticesinde Romeo, Verona Prensi tarafından sürgüne gönderilir. Romeo'nun yokluğunda Juliet ailesi tarafından sevmediği bir adamla evlendirilme tehlikesi altındadır. Ailesinin evlenmesini istediği Paris isimli konttan kurtulabilmek için Juliet Rahip Lawrence'a danışır ve birlikte bir çözüm bulurlar. Juliet bir ilaç içerek 42 saat boyunca uykuda kalacaktır ve öldüğü düşünülerek aile mezarlığına götürülecektir.

Aile mezarlığında Juliet kendisini beklemekte olan Romeo'ya kavuşacaktır. Fakat plan Rahip Lawrence'ın ve Juliet 'in istediği gibi işlemez. Romeo sevdiği kadının ölüm haberini alınca tesirli bir zehir satın alır ve Juliet' in mezarına gider. Mezarlıkta Paris ile karşılaşır ve onu öldürür. Sonrasında Juliet' in yanına gidip zehri içerek kendisini de öldürür. Juliet uyandığında sevdiği adamı ölü bulur ve bu acıya dayanamayarak Romeo'yu öptükten sonra kendini hançerler. Tüm Verona halkı mezarlığın başında

toplanır. Tüm olaylar anlaşıldıktan sonra Montague ve Capulet aileleri arasında barış sağlanır. Birbirlerine kavuşamayan bu iki aşık kendi talihsiz sonlarıyla birbirlerine düşman ailelerin barışını sağlar (Boyce, 2005, s. 513- 516).

Başlangıçta İtalya’da tesirli olan fakat sonrasında etkileri diğer ülkelere de yayılan Rönesans, *Romeo ve Juliet* ‘in arka planında yer almaktadır. Avrupa’da Orta Çağ ile birlikte dinin tekeline geçmiş olan yönetimin felsefe ve sanatta yarattığı tahribatlar, yeniden doğuş olarak adlandırılan Rönesans ile ortadan kaldırılabilmiştir. Rönesans ile insanın odak noktasının insan olması sağlanmış, insanın kendi maddi ve manevi varlığının dünyadaki anlamının keşfedilmesi sağlanmıştır. İnsanın insana yönelmesi, dünyadaki yerini anlamlandırması neticesinde insana dair konular daha çok işlenmeye başlamış, William Shakespeare ile çoğu eserinde ve *Romeo ve Juliet*’te de olduğu gibi evrensel konular işlenmiştir (Boyce, 2005, s. 517).

Eserin tarihsel arka planında yer alan din algısı ve Kraliçe Elizabeth dönemi İngiltere’si sosyal yapısına eserde rastlamak fazlasıyla mümkündür. Toplumsal din algısı, Elizabeth dönemi İngiltere’deki sosyal yapı, bu dönemdeki edebiyat algısı, verilen eserlerin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Kraliçe Elizabeth’in babası Kral 8. Henry’nin sevdiği kadın Anne Boleyn ile evliliği ve kralın önceki karısından boşanma arzusu İngiltere’de dinin büyük bir değişim yaşamasına sebebiyet vermiştir. Anne Boleyn ile evlenmek isteyen Kral 8. Henry, Papa’dan eski eşi ile boşanma iznini alamayınca İngiltere’de Roma Katolik Kilisesinin yetkilerini kısıtlamıştır. Kral 8. Henry, Anne Boleyn ile evlenebilmek için Canterbury Başpiskoposuna başvurduğu sırada Papa 1533 yılında Kral 8. Henry’yi Roma Katolik Kilisesinden aforoz etmiştir. İngiltere’yi Roma Katolik Kilisesinden ayırmak İngiliz Reformunun başlangıcı olmuştur. 1534 yılında Kral 8. Henry kendisini İngiliz Kilisesinin lideri olarak ilan etmiş ve artık İngiltere’de Papa’nın herhangi bir yargı yetkisi kalmamıştır (Singman, 1995, s.24).

Roma Katolik Kilisesinin yetkileri Kraliçe 1. Mary döneminde geri verilse de İngiltere’deki din meselesi bir türlü çözüme kavuşturulamamıştır. Protestanların ve Katoliklerin bir arada yaşadığı İngiltere’de hem Katolikler hem Protestanlar çok fazla acı çekmiş, mal varlıklarını, statülerini ve yaşamlarını kaybetmişlerdir. Katolik ve Protestan mezheplerinin temel farkları bu dönemde büyük bir toplumsal çatışmaya sebep olmuştur. Katolikler rahiplerin ve Papa’nın seçilmiş, kutsal kişiler olduklarına

inanmış ve yalnızca onların dini öğretileri sağlayacaklarına, İncili açıklayabileceklerine inanmışlardır. Protestanlar ise Katoliklerin aksine din insanların sıradan insanlar olduklarına inanmış, onların evlenebileceğini, gündelik kıyafetler kıyabileceklerini, toplumdaki insanları İncili açıklamak ve yorumlamak mecburiyetinde olmadıklarını kabul etmişlerdir (Wagner, 2010, s.21-23).

William Shakespeare'den, Elizabeth Dönemi drama anlayışından önce işlenen konular ahlaki konular ve kabul gören edebiyat geleneği ortaçağın moralite oyunları ve ortaçağ dini piyesleridir. Elizabeth dönemi dramalarının aksine ortaçağ dramaları 10 ve 15. yüzyıllar arasında varlığını ve popüleritesini sürdürmüş, moralite oyunları ve dini piyesler çoğunlukla rahipler tarafından oynanmıştır. Bu eserler Hristiyanlık etkisinde, seyirciye dini öğretileri öğretme kaygısıyla işlenmiş ve esasında İncil'den uyarlanmış, dramatize edilmiş eserlerdir. Ortaçağ dini piyeslerinden sonra 15.yüzyıl İngiltere'sinde daha az öğretici olma amacı taşıyan, daha az ciddi bir üsluba sahip ve mizah içeren yeni bir oyun türü ortaya çıkmıştır. Ara oyun olarak adlandırılan bu yeni oyun türü yalnızca özel günlerde sahnelenmiş ve başlangıçta çok yalın bir tarza sahip olmasına rağmen zamanla Fransız etkileri neticesinde bünyesinde müzik ve dansı da barındırmıştır. Bu dönemde aynı zamanda tarihsel oyunlar ortaya çıkmış ve popülerlik kazanmaya başlamıştır (Hatch, 2007, s.780).

Romeo ve Juliet, William Shakespeare'in diğer eserleri ve trajedileri arasında açılış sahnesinin koro ile yapılması bakımından da özeldir. Oyunun koro ile başlangıcını yapması esasında neticenin aşıkard olduğunun göstergesidir. Talihsiz aşıklar *Romeo ve Juliet*' in yazgıları ölüm ile işaretlenmiştir. Christopher Marlow'nin Doktor Faustus isimli eserinde ve Thomas Kyd'nin İspanyol Trajedisinde de olduğu gibi *Romeo ve Juliet*'te de koro seyircisini trajik bir kader motifinin işlemekte olduğu farkındalığına ulaştırmaktadır. Eserde koro ile aynı işlevi görmekte olan, *Rome ve Juliet*' in evliliğine de yardımda bulunan ve *Juliet*' in bir süre uykuda kalmasını sağlayan iksiri veren Rahip Lawrence tıpkı koro gibi seyirciyi ve okuyucuyu bu imkansız aşkın eksenindeki tehlikeler konusunda bilgilendirmektedir. Rahip Lawrence, anlatıdaki ana eylemlerden kopuk kalarak izleyiciye ve okuyucuya bu eylemleri yorumlayarak koro ile aynı amaca hizmet etmektedir. Seyirciye yaptığı açıklamalarda ya da yorumlamalarda Rahip Lawrence'ın bakış açısının Elizabeth trajedisindeki ahlaki değerleri yansıttığını gözlemlemek mümkündür.

Koro'nun trajik sonu ve trajik sahneleri seyircisine en baştan söylemesinin bir diğer izleği ilk temasının kan davası olmasıdır. Bu kan davası yalnızca Montague ve Capulet aileleri arasında değil aynı zamanda iki farklı varoluş biçimi, iki farklı dünya, iki farklı inanç ve kültürleri arasında geçmektedir.

İki farklı dünyanın çatışması arasında Romeo tüm çatışmalardan ve ailelerin varoluş krizlerinden yabancılaştırmış vaziyettedir. Ailelerin kan davasına ve çatışmalarına en az Romeo kadar yabancılaştırmış Juliet Romeo'dan daha izole bir yaşam sürmektedir. Evinden uzaklaşma özgürlüğünden yoksun, daima anne ve babası ya da bakıcısıyla birlikte olma mecburiyetindedir. Etrafındaki dünyayı henüz algılamaya çalışırken bir anda ailesinin kendi adına verdiği evlilik kararından haberdar olur. Bu esnada Romeo, arkadaşları kan davası uğruna kavgalar içerisinde yer alırken sevdiği kadın Rosaline uğruna acı çekmektedir. Her iki talihsiz karakter de etraflarındaki dünyayı algılamakta güçlük çekmekte ve bu dünyaya uyum sağlamakta zorlanmaktadırlar. Eserde Romeo'nun ilk yer aldığı sahnede Romeo yalnız başına oturmakta suya bakmaktadır, Juliet de aynı zamanda ilk defa sahnede yer aldığı başını suya daldırmıştır ve böylelikle tüm eser boyunca Romeo ve Juliet 'in paylaştığı ortak öge su olur. Başlangıçta aşkın yansımasını sembolize eden su sonrasında ölümün kapılarını sembolize eder. Romeo, Juliet ile tanıştığı Capulet'lerin balosunda yüzünü suya daldırarak karşımıza çıkar, eserin en önemli sahnesi sayılan, yıldızlı bir gecede balkon sahnesi bir havuz yakınında geçmektedir ve Romeo, Juliet'i son defa terk ettiğinde bir havuza atlar (Dillon, 2007, s. 40-41).

1.3.2. Karakterler

Eserin odak noktası talihsiz aşıklar kadın baş karakter Juliet ve erkek baş karakter Romeo'nun aşkı olmasına karşın ikilinin birliktelikleri eserin çok küçük bir kısmında meydana gelmektedir. Talihsiz aşıkların birbirlerini tanımak için yeterli zamanları yoktur ve sahip oldukları kısa zamanı telafi edebilmek için ellerinden geleni yapmaları gerekmektedir. Elizabeth döneminde kadın karakterlerin de erkekler tarafından oynandığı göz önünde bulundurulduğunda Romeo ve Juliet arasındaki fiziksel çekim gücünün, şehvetin yansıtılmaması tabiidir çünkü sahnede iki erkek arasındaki fiziksel

çekimi ve yakınlaşmayı göstermek mümkün olmayacaktır. Sahnelenme aşaması düşünüldüğünde William Shakespeare'in iki aşık arasındaki cinsel çekim gücünü ve arzuyu belirgin kılmaması kabul edilirdir fakat bu Romeo ve Juliet' in birbirlerine spritüel bir aşk dışında fiziksel bir arzu da beslemediklerinin göstergesi değildir. Birbirlerine besledikleri aşk, kalpten ve spritüel olduğu kadar aynı zamanda fizikseldir. Rahip Lawrence'ın yardımıyla gizlice evlendikten sonra Juliet' in evliliklerinden sonraki gece Romeo'yu sabırsızlıkla beklemesi, aralarındaki çekim eserim bazı versiyonlarından çıkarılmıştır çünkü bu durum 19.yüzyıl toplumu için uygunsuz görülmüştür (Morris, 1985, s. 50).

Romeo, eserin erkek trajik başkarakteri, 36 yaşındadır ve Lord Montague, Leydi Montague'nün oğullarıdır. Eserin başlangıç sahnelerinde Romeo karşımıza etrafındaki dünyaya karşı yabancı ve bilinçsiz, olgunlaşmamış genç bir adam olarak çıkar.

Kaç sabah ona, orada rastlamışlar
 Gözyaşlarıyla taze sabah çiyllerini çoğaltırken,
 Ve bulutlara bulutlar katarken derin ahlarla;
 Ama herkese yaşama sevinci veren güneş,
 Kaldırmaya başlarken en uzak yerlerinde doğunun
 Gölgeyi perdelerini Şafak Tanrıçası'nın yatağından;
 Işıktan eve kaçıp kapanıyor odasına oğlum,
 Çekip perdelerini güzelim gündüze kilit vuruyor,
 Kendine uydurma bir gece yaratıyor.
 Bu gidiş iyi öğütlerle giderilmedikçe
 İşin sonu karanlık ve uğursuz bence. (Shakespeare, 2010 s.9)

Yalnızlığını rahatça yaşayabilmesi için yakın arkadaşlarından ve ailesinden kendini izole etmiştir, melankolik ve umutsuz, karamsar olarak tasvir edilmiştir. Sosyal çevresinden ve dış dünyasından izolasyonuna sebebiyet veren karamsarlığı ve melankolisinin kaynağı, aşık olduğu kadın Rosaline, Romeo'nun farkında dahi değildir ve eser boyunca hiç karşımıza çıkmaz. Romeo'nun bu büyük aşkı farkında bir aşk, hissedilerek tercih edilmiş bir kaderden ziyade bir istektir yalnızca, Rosaline 'ye aşık olmaktan ziyade, tıpkı okuduğu şiirlerdeki gibi ve bu şiirlerin yazarları gibi kendisini aşık olarak görmek istemektedir.

Arthur Brooke'nin eserindeki Romeus karakterinin tanımlanması, genç, baştan çıkarıcı, cüretkar ve cesur bir karakter şeklindedir fakat William Shakespeare'in Romeo'su henüz olgunlaşmamış, cinselliğinin farkında olmayan, dünyevi hazlarından çok okuduğu şiirlerdeki aşk halini benimseyen bir genç karakterdir. Kişisel, duygusal izolasyonu, Rosaline 'ye karşı beslediği, aşk olduğunu sandığı hisler Juliet ile karşılaşır karşılaşmaz nihayete kavuşur, gözlerindeki perde kalkar.

Capulet'lerin düzenlediği eğlenceden beri Juliet' in güzelliğinin farkında olan ve daima bu güzellik çerçevesinde büyülenen Romeo daha önce Juliet' in sahip olduğu güzelliği başka bir özne üzerinden tecrübe etmemiştir, Juliet ile ilk karşılaştığında da Juliet' in yaşamının sona erdiği mezarlık sahnesinde de Juliet' in güzelliği üzerinden sevdiği kadını kutsallaştırır ve tüm bu güzelliğe rağmen fiziksel bir çekimden ziyade Juliet 'e bir azizeye yaklaşır gibi yaklaşır. Romeo'nun Juliet' e olan aşkı, Rosaline' de olduğu gibi Romeo üzerinde olumsuz etkiler yaratmaz, Romeo'yu karamsarlığa ve yalnızlığa sürüklemeyi. Romeo'nun en belirgin özelliği dürtüselliğidir, dürtüselliği ve duygularını kontrol edemeyen yönüyle Juliet ile karşılaşır karşılaşmaz aşkını ilan eder ve 24 saat içerisinde evlenirler. Karşılaştığı en büyük iki kriz anında da bu kontrolsüz tavrı ve histerikliği devam eder, Tybalt'ı öldürdükten sonra sürgün edildiğinde ve Juliet'i ölü olarak bulduğundan sağduyulu bir vaziyette davranamaz. Trajik kahramanlar geleneksel olarak kişiliklerinde barındırdıkları bazı kusurlar ya da sorunlar sebebiyle trajik sona mahkum edilirler, Romeo da bu geleneğin ürünlerinin temsilcilerinden biridir (Morris, 1985, s.55).

Romeo'nun aşk halinin idrakına varması, olgunlaşması, etrafındaki dünyayı görebilmesi ve ayak uydurabilmesi Juliet ile karşılaştığı an itibariyle başlamaktadır. Baş düşmanlarının verdikleri davette gördüğü bu kadına, Juliet' e derhal aşık olur, üstelik bu defa içerisinde bulunduğu aşk hali gerçek aşk halidir. Okuduğu şiirlerdekenden çok farklı, aşk şiirlerinin yazarlarının hissettiklerinden çok başka hisler ile gerçek hayata dönmekte, bu aşk halini varlığının en derinliklerinde hissetmektedir ve bu hal onu günden güne geliştirmekte, genişletmekte ve olgunlaştırmaktadır. Juliet, Romeo'nun şiirlerde okuduğunun aksine karşısında kanlı canlı durmaktadır, gerçektir, hayalinin ürünü değildir ve artık Romeo'nun tüm hislerinin, tutkusunun öznesi Juliet haline gelmiştir.

Romeo'nun Juliet için beslediği aşk zamanla kontrolsüz, vahşi bir hal alır. Aşkın yerini intikam duygusu alır ve yakın arkadaşı Mercutio öldürüldüğünde tek düşündüğü şey Tybalt'ı öldürmek ve içindeki öfkeyi kesip atmaktır.

Ey ateş gözlü öfke yol göster bana!

Haydi Tybalt, şu demin bana söylediğin

O alçak sözünü geri al bakalım.

Mercutio'nun ruhu çünkü başımızın az üstünde,

Seninkini bekliyor ona yoldaşlık etsin diye. Ya sen gideceksin onunla, ya ben ya da her ikimiz. (Shakespeare, 2010 s.70)

Bu intikam duygusu, öfkesinin kontrol edilemeyeişi Romeo'nun yaşantısında talihsiz olaylar için bir basamak haline gelir. Aşk ve nefret, intikam arasındaki yolculuğunda kontrolsüzlüğü Romeo için ölümün kaderine işlenmesi anlamını taşır. Aynı kontrolsüzlük Juliet' in mezarı sahnesinde de yaşanır, Romeo kontrolsüz dışa vurulan duyguları neticesinde Rahip Lawrence'a danışmadan yaşamına son verir.

Arthur Brooke'nin ve Luigi da Porto'nun hikayelerindekinin aksine 13 yaşında olarak takdim edilen Juliet, Capulet ve Leydi Capulet' in kızı, eserin trajik kadın baş kişisidir. Juliet tüm yaşantısı boyunca ailesinden ve çevresinden izole bir şekilde, ailesinin izni olmadan dışarı dahi çıkamayan ve neredeyse tamamen bakıcı ile görülen, bakıcısı tarafından yetiştirilen bir karakterdir. 13 yaşında olmasına rağmen ailesi Juliet'i evlenmesi için yeterli yaşta kabul ederler fakat Juliet, Romeo ile karşılaşana dek evlilik konusunda hiç olumlu şeyler düşünmemektedir. Capuletler, Montague ailesi ile düşman oldukları için Romeo hakkında hiç de iyi şeyler düşünmemektedirler. Verdikleri baloda Romeo'yu görmezden gelir, Juliet'i prensin bir akrabası olan soylu Paris ile tanıştırlar ve kızlarının evlenmesini istediği kişi Paris'tir. Ailesinin Romeo'yu yok sayması ve soylu bir aileye mensup bir kişi olduğu için Paris ile evlenmesi gerektiği düşüncesi Juliet için tahammül edilemez olsa da Juliet, Paris'i sevmeye, onunla evlenme fikrine alışmaya gayret eder. Fakat ailesinin verdiği davette Romeo'yu görmüş ve çoktan ona aşık olmuştur. Juliet, Romeo ile karşılaştırıldığında kuşkusuz daha sağduyuludur, sakindir, Romeo ise daha romantik, kontrolsüz ve daha hiddetlidir.

Juliet, Romeo'ya duyduğu aşk ile birlikte olgunlaşır, ailesine karşı başkaldırısını Romeo ile gizlice evlenerek sergiler. Romeo sürgüne gönderildikten sonra da Paris ile evlenmemek için Rahip Lawrence yardımıyla kurmaca bir ölüm planlar. Gerçeklik ve planladıkları uyuşmayınca sevdiği adam Romeo'nun hançeriyle kendisini öldürür, sevdiği adam olmadan bir yaşamı tahayyül edemez. Juliet'in ölümü, Şekspiryen tarzın tipik bir özelliği olarak ana karakterin ölümü ile karşımıza çıkmaktadır. Eserde Romeo tutkulu bir aşığı, öfke ve nefret duygularını temsil ederken Juliet masumiyeti sembolize eder, ailesinden süregelen nefret Juliet' e işlemeyi başaramamıştır. Kendi ailesi ve baş düşmanları Montague ailesi arasındaki kan davasından haberdardır fakat bu nefret dolu ilişkide yer almamayı tercih eder. Romeo'ya şiirlerdeki aşktan öte gerçek aşk halini öğreten, farkındalığa ulaştıran sevgili Juliet' tir.

Arthur Brooke'nin Juliet karakteri 16 yaşında ve sağduyulu bir karakter iken William Shakespeare'in Juliet karakteri 13 yaşında olmasına rağmen sağduyulu, etrafındaki dünyanın ve olayların farkında, olgun bir karakterdir.

Önce de söylediğim gibi size;

Kızım yabancısı dünyanın henüz,

Daha geçtiğini görmedi on dört baharın.

Hele iki yaz daha gururla solup gitsin de

Kızımız gelinlik çağa geldi diyelim biz de. (Shakespeare, 2010 s.14)

Ailesinin 13 yaşında olmasına rağmen evlenebilecek yaşta olmasını düşünmelerinin sebebi bu kişilik özellikleri değil, yasal olarak bulundukları dönemde 12 yaşındaki bir kızın ve 14 yaşındaki bir erkeğin evlilik haklarının ya da izinlerinin olmasıdır. Ailesinin ve toplumun Juliet'i evlilik için yeterli yaşta görmelerine rağmen Juliet sağduyulu ve makul bir genç kız iken aynı zamanda hala masum, itaatkar ve ailesinin söylediklerini yapmaya hazır, ailesinin evlenmesine karar verdiği adamı sevmeye çalışan, ailesinin izni olmadan dışarı dahi çıkmayan bir karakterdir.

Başından geçen talihsiz olaylar ve tecrübeler Juliet'i olgunlaşmak mecburiyetinde bırakır. Olgun, sağduyulu ve kararlı tavrı, hislerini gizleyerek Paris ile konuştuğunda, Rahip Lawrence'ın planını duyduğunda ve uygulama anında ve son olarak kendini öldürdüğünde daima Juliet üzerinden açıkça gözlemlenebilir. Romeo'nun prens

tarafından Mantua'ya sürgüne gönderilmesinin acısı da Juliet'i olgunlaştırır (Morris, 1985, s.51).

Capulet karakteri, Capulet ailesinin otoriter ve kibirli figürü, kızı Juliet' in varlığının farkında olmayan fakat ona karşı bir hayli korumacı davranan baba karakteridir. Otoriter yapısıyla Juliet' in evliliği konusunda çok karardır ve kızının Tybalt'ın ölümünden sonra Paris ile evlenmesini ister.

Yıkıl karşımdan sersem! Saygısız yaratık!

Şimdi beni yi dinle: Ya kiliseye gidersin perşembeye

Ya da bir daha bakmazsın benim yüzüme.

Laf istemem, cevap verme, karşılık da! (Shakespeare, 2010 s.95)

İsteklerinin ve emirlerinin reddedilmesine, dilediklerine karşı koyulmasına tahammülü olmayan Capulet, kızı evlilik isteğini geri çevirdiğinde onu terk etmekle tehdit eder. Capulet karakteri, düzenlediği eğlencede birbirlerine rakip Tybalt ve Romeo'yu karşılaştıklarında bir kavganın ortaya çıkmaması için sakinleştirecek kadar sağduyulu fakat aynı zamanda kızına psikolojik şiddet uygulayacak ve onu evlatlıktan reddedecek kadar öfkeli ve kontrolsüz bir karakterdir.

Eserde Capulet asil bir ailenin üyesinden çok bir burjuva ilesi üyesi gibi davranmaktadır, cömert ve konuksever yönüyle dikkat çekmektedir. Düzenlediği eğlencede baş düşmanlarının oğlu Romeo'nun yer aldığını fark etmesine rağmen sakinliğini korur ve kendi çatısı altında bir kavganın yaşanmasına müsaade etmez. Elizabeth dönemindeki her babanın olduğu gibi Capulet de kızının tüm emirlerine uyacağından, babası tarafından kontrol edilmeyi ve yönetilmeyi kabul edeceğinden emindir (Hatch, 2007, s. 770).

Juliet' in annesi Leydi Capulet' in rolü eserde çok az görülmektedir, Leydi Capulet etraflarında olan biten olaylara karşı ve kızının hayatı hakkında alınan önemli kararlarda söz sahibi değildir. Aynı şekilde kızı Juliet' e karşı mesafeli ve soğuktur, kızını bir anne şefkatiyle yetiştirmemiş, sorumluluğu bakıcısına bırakmıştır. Leydi Capulet, Juliet' e verilecek ahlaki değerlerin bakıcısı tarafından verilmesine müsaade etmiştir. Juliet' in iç dünyasını açtığı ve kararlarmak için yardım istediği kişi annesi Leydi Capulet değil bakıcısı olmuştur. Leydi Capulet, kızını istemediği bir evlilik yapması için zorlamış ve kızı karşı çıktığında bütün zalimliğiyle tepki göstermiş ve acımasızca muamele etmiştir.

Kendisi genç yaşta evlendiği ve kendi tahminlerine göre Juliet'i 14 yaşında iken doğurduğu için Juliet 'in de 13 yaşında bir evlilik geçirmesi fikrini onaylamaktadır. Bu bağlamda Elizabeth dönemindeki kadın figürünün bir temsilcisidir, oldukça çekingen, bencil ve kocasına karşı korku ve itaat etme duygusuyla yaklaşan bir kadındır.

Kızı, Paris ile evlenmek istemediğini dile getirdiğinde öfkelenmiş ve kızının niyetini dinlememiştir. Kızından ya da kızının mutluluğundan çok, kızının statüsünü ve kocasıyla olan ilişkisini önemsemiştir. Tüm eser boyunca kızıyla mesafeli ve resmi bir ilişki biçimi tecrübe etmiş, kızının gerçekte kim olduğu ve ne yapmak istediğiyle alakadar olmamıştır. Elizabeth dönemindeki varlıklı aileler çocukları ile ilgilenmeli için daima bakıcıların yardımına başvurmuşlardır. Yüksek zümre Capulet ailesi de Juliet için bir bakıcının yardımına başvurmuş ve bu doğrultuda Leydi Capulet bebeğini emzirmek eylemi de dahil yapması gereken tüm görevlerini bakıcı üzerinden ve bakıcı aracılığıyla tamamlamıştır. Bu sebeple Leydi Capulet ve Juliet arasında oluşamayan, gelişemeyen sevgi ve yakınlık, bakıcısı ve Juliet arasında meydana gelmiştir (Hatch, 2007, s. 770).

Leydi Capulet gibi Romeo'nun babası Montague' nün de eserdeki rolü oldukça kısa ve küçüktür. Montague hanesinin lideri, Capulet'lerin baş düşmanı Montague Romeo ve Juliet' in trajik ölümlerinden sonra kan davasına son vererek barış halinde olmaya ve Juliet' in adına bir heykel yaptırmaya karar verir. Lord Montague 'nin sosyal statüsü Lord Capulet ile aynıdır fakat Lord Montague oğlu Romeo ve yeğeni Benvolio karakterlerinin aksine Capuletler ile savaşma fikrinden bir hayli uzaktır. Montague öz kontrolünü çok iyi sağlayabilen, sakin ve onurlu bir karakterdir. Yumuşak başlılığı ve sakinliğiyle Capuletler ile savaşmaktan daima kaçınır. Oğlu Romeo'ya karşı sabırlı ve sevgi dolu, korumacıdır, Romeo'nun içe dönük, melankolik ve izole hallerinden dolayı endişe duymakta ve üzülmemektedir. Oğlu Romeo'ya rehberlik etmesi, doğru yolu göstermesi için yeğeni Benvolio' dan yardım ister, Romeo prens tarafından sürgüne gönderildiğinde ise ağır başlılığını korumaya devam eder.

Leydi Montague, Juliet 'in annesi Leydi Capulet' in aksine sevgi dolu, şefkatli, kan davasından hoşlanmayan ve şiddetle karşı mesafeli bir karakterdir. Kocas Lord Montague gibi oğlu Romeo'nun izole, melankolik ve içe dönük halleri konusunda endişe duymaktadır. Oğlu Romeo'nun Verona'dan sürgün edilmesi üzerine kederden yaşamını yitirir (Hatch, 2007, s. 772).

Tybalt ve Mercutio karakterleri Arthur Brooke' nin eserinde çok az sahnede yer alan ve çok etkili rolleri olmayan karakterlerken William Shakespeare tarafından rolleri geliştirilmiş, artırılmış ve olaylar bakımından daha tesirli hale getirilmiştir. Shakespeare, Tybalt karakterini Capulet ve Montague aileleri arasındaki çatışmayı, kan davasını belirgin kılmak için kullanmıştır. Capulet'lerin eğlencesinde Tybalt kavga etmeye ve kargaşa çıkarmaya eğilimli görünmesine karşın istediğini alamamış, öfkesini bastırmak zorunda kalarak sessiz kalmıştır. Capulet'lerin eğlencesinde öfkesini dışarı vuramayan Tybalt sokakta Romeo ile karşılaştığında bu fırsatı değerlendirir ve Romeo'ya meydan okur fakat evliliğin etkisiyle saadet halinde olan, havalarda uçmakta olan Romeo bu öfke saldırısı karşısında kayıtsız kalır ve bu kayıtsızlığı, meydan okumaya yanıt vermediği için Tybalt tarafından korkak olarak nitelendirilir. Bu anlamda Tybalt, cesur, küstah ve etrafındaki insanları yukardan bakan bir karakter olarak resmedilmiştir. Tybalt karakterinin varlığı Shakespeare tarafından olaylar örgüsünü desteklemek ve genişletmek maksadıyla kullanılmıştır.

Leydi Capulet' in yeğeni ve Juliet' in kuzeni Tybalt eserdeki en asi karakterlerden biridir. Eserdeki kan davası ve iki düşman arasındaki savaş durumu en çok Tybalt üzerinden verilmiştir çünkü Tybalt'ın en büyük amacı, varoluş sebebi baş düşmanları Montague ailesi ile savaşmaktır. Romeo ile sürekli kavga etme ve onu yenme çabasında olan Tybalt zafer uğruna Mercutio' yu ölümcül bir şekilde yaralar ve bu zaferi elde eder fakat Romeo tarafından öldürülerek yaşamına son verilir. (Hatch, 2007, s. 773)

Mercutio soğukkanlı, asil ve onurlu bir karakter olarak var olmaktadır. Capulet'lerin davetinde Juliet 'in bir elini tutar vaziyette anlatıldığında, tutkulu, şehvetli, hoppa ve nüktedan olarak resmedilmiştir. Hiç kimsenin umutsuz aşkının melankolisine tahammül edemeyeceği için Romeo ile sık sık dalga geçmektedir. Bu yüzden Romeo'nun melankolik hali ve aşk acısından farkındalığı yitirilmiş hali sona erdiğinde mutlu olur. Böylesi duygusal, zayıf olarak kabul edilebilecek hislere sahip olmaktansa Mercutio için gerçek bir erkek daima güçlü ve onurlu olmalı ve başına gelen her türlü olayları, olumsuz deneyimleri alt edebilmelidir. Tybalt, Romeo'yu aşağıladığında ve Romeo'ya meydan okuduğunda Mercutio sessiz kalamaz, sakinliğini koruyamaz ve gerçek onurlu bir erkek gibi Tybalt ile dövüşür.

Güç ve onur peşinde olan Mercutio, Romeo'nun Juliet' e beslediği yoğun, şiirsel hisler ile sürekli dalga geçmektedir. Mercutio' nun bu esprili ve nüktedan tavrı Romeo ve Juliet' in masum, yoğun aşkıyla büyük bir tezatlık oluşturmaktadır. Bu sebeple Mercutio çoğu zaman mukabil karakter olarak kabul edilmektedir. Mercutio mukabil karakteri bu doğrultuda Romeo'nun tercihlerini okuyucunun gözünde daha anlaşılır kılmak için oluşturulmuştur. Mercutio' nun Tybalt tarafından öldürülmesi, Romeo için büyük bir değişimin başlangıcı, kaçınılmaz son, kaderin önemli bir adımıdır çünkü bu ölümle birlikte Romeo intikam arayışı içerisinde. William Shakespeare, Mercutio üzerinden yansıttığı samimi, şehvetli ve kullandığı dil ile doğal, halktan olan karakter özellikleri ile taktir toplamıştır (Morris, 1985, s. 56).

Eserde çok az bir role sahip olan, çok nadiren karşılaşılan fakat Romeo'nun trajik sonuna giden yolda çok önemli bir etkiye sahip olan karakter Apothecary, ilaç ve iksirler hazırlayan ve Romeo'ya kendini öldüreceği zehri temin eden yan karakterlerden biridir.

Eserdeki yan karakterlerden bir diğeri Benvolio, Romeo' nun yeğeni ve Mercutio 'nun arkadaşıdır. Benvolio tüm yaşantısını saygınlık içerisinde geçirmeye gayret göstermektedir. Oyunun başlangıcında Capulet ve Montague hanelerinin hizmetçilerinin arasındaki tartışmayı durmaya, barış sağlamaya çalışır. Yardımsever ve barışçıl tavrı Romeo, Rosaline yüzünden aşk acısı çekerken de belirgin bir vaziyettir. Romeo'ya bütün içtenliğiyle yaklaşır ve onun kederine, melankolik, içe dönük haline yardımcı olmaya çalışır. Mercutio ve Tybalt arasındaki kavgada Benvolio yine benzer bir şekilde karşımıza çıkar. Shakespeare, tüm gençlerden daha olgun, sağduyulu, barışçıl olarak resmettiği Benvolio karakteriyle seyirciye mesaj verme kaygısı taşımaktadır, Benvolio, kan davası fikriyle hiç alakası olmayan bir karakter olarak tüm gücüyle Mercutio ve Tybalt arasındaki kavgayı durdurmaya çalışır (Morris, 1985, s. 17).

Balthasar, Romeo'nun sadık hizmetçisi olarak küçük bir rolle karşımıza çıkmaktadır. Eserde Romeo'ya Juliet' in ölüm haberi vermek için Romeo'nun sürüldüğü Mantua'ya gider. Daha sonra Romeo ile tekrar Verona'ya döner ve efendisi Juliet 'in mezarının başındayken ona dışarıda beklemesini emrettiği için Romeo'nun trajik sonuna, ölümüne mani olamaz.

Karakterleştirilmiş ve kişileştirilmiş olan koro eserde seyirciye ve okuyucuya bölümleri anlatmak ve sunmakla yükümlüdür. Koronun en önemli görevi seyirciye olayları

önceden haber vermek, olayları yorumlamaktır. Koro, Romeo'nun trajik sonunu okuyucuya eserin en başında vermektedir. Koro karşımıza birinci sahne ve ikinci sahnenin başlangıcında çıkmaktadır ve bizlere olayları, kişileri takdim etmektedir. Birinci sahnede birbirine düşman iki aileden bahsettikten sonra talihsiz aşıklardan ve bu aşkın Romeo ve Juliet' in sonu olacağı bilgisini verir. Koro'nun trajik sonu en başından vermesi seyirci ve okuyucuyu eserin sonunda ne olacağı merakından uzaklaştırarak olayların nasıl gerçekleşeceği fikrine kanalize eder.

Prens Escalus, Verona'nın prensidir ve eserde adaletin sembolüdür. Capulet ve Montague aileleri arasındaki lan davasına son vermeye, aralarında savaşı sonlandırmaya gayret eder fakat başarılı olamaz. Romeo, Tybalt'ı öldürdükten sonra Romeo'yu Verona'dan sürgüne gönderen kişi Prens Escalus olmuştur. Eserin sonunda Capulet ve Montague ailelerine sevgili çocuklarının öldüğü haberini veren yine Prens Escalusdur. Bu trajik son, talihsiz aşıkların ölümü yüzünden Prens Escalus Montague ve Capulet ailelerini suçlamaktadır.

Eserde bakıcı karakteri gibi yardımsever, hoşgörülü ve samimi resmedilen Rahip Lawrence karakteri aynı zamanda akıllı ve bilgedir. Eserde bir hayli sağduyulu ve kontrollü resmedilirken Romeo, Juliet ile olan evlilik arzusundan rahibe bahsettiğinde Rahip Lawrence, düşünmesi ya da daha dikkatli kararlar alması için Romeo'ya uyarıda bulunmaz, bu durumdan Romeo'nun ailesini haberdar etmez ve Romeo söyler söylemez Juliet ile olan evliliklerini gerçekleştirir. Rahip Lawrence Romeo'nun Rosaline' ye beslediği, melankoli ve içe dönük hallerine sebep olduğu aşkı sebebiyle evlilik isteğine kuşkuyla yaklaşıp da iki düşman aile arasındaki savaş ve nefretin evlilik vasıtasıyla yumuşayabileceğini, ortadan kalkabileceğini düşünür ve bu amaca hizmet etmesi ümidiyle evliliği gerçekleştirir. Fransiskan tarikatının saygıdeğer rahibi, Rahip Lawrence bu masum aşıkların ve onların samimi aşklarının iki düşman aile, Capulet ve Montague aileleri arasında bir barış köprüsü oluşturabileceğin, kan davasının sona erebileceğini umut eder. Kolayca paniğe kapılan ve dehşetli durumlarda sakin kalmakta güçlük çeken bir karakterdir.

Romeo'yu kurmak için geç kaldığında, Romeo'nun mezarı başında Juliet ile konuşurken Rahip Lawrence'ın olanlardan kendini hiç sorumlu tutmadığını görürüz. Rahip Lawrence eserde olayların akışının değişimine neden olan karakterdir. Romeo

Verona'dan sürgüne gönderildiğinde Juliet' e Paris ile evlenmesi için tavsiye veren kişi yine Rahip Lawrence olmuştur. Juliet' e ölmüş numarası yapacağı planını hazırlayan Rahip Lawrence, durumu açıklamak için Romeo'ya bir mektup yazar fakat mektup Romeo'ya ulaşmaz. Eserin sonunda Rahip, Capulet ve Montague ailelerine talihsiz aşıkların başına gelenleri anlatır ve bu yönüyle Rahip koro görevini üstlenir. Eser boyunca Rahip Lawrence, Rome ve Juliet için yardımsever, rehber niteliğinde bir varoluşa sahiptir, verdiği tavsiyeler ve eylemleriyle iki düşman aile arasındaki savaşı sonlandırmaya, kan davasına son vermeye çalışır fakat bu genç aşıkların ölümüne dek gerçekleşmez, ancak talihsiz aşıkların trajik ölümlerinden sonra gerçekleşir. Dini yönü dışında rahip aynı zamanda bitkilerin kimyasal özellikleri üzerine çalışmalar yapmaktadır (Hatch, 2007, s. 772).

Trajik öyküdeki bazı komedi elementleri Juliet' in bakıcısı aracılığı ile sağlanmıştır ve trajedi olduğu kadar eserde komedi de yer almaktadır. Kendi çocuğunu kaybettikten sonra Juliet' e özveriyle bakmış, annesinin vermesi gereken tüm bilgileri, tüm ahlaki değerleri ona öğretmiştir. Annesi ile olması gereken sevgi ve şefkat bağı, anne kız ilişkisi, Juliet ve Leydi Capulet arasından çok Juliet ve bakıcısı arasında gelişmiştir. Juliet' in gerçekte kim olduğu, ne yapmak istediği, Juliet' e rehber ve sırdaş olan kişi yine bakıcısıdır. Bakıcının komedi elementleri taşıması, cinsellikle karışık mizah üslubu Juliet' in kişiliği, masumiyeti ile büyük bir tezat oluşturmaktadır. Bakıcının kendi içinde barındırdığı çelişkiler, Romeo ve Juliet' in gizli evliliğine destek olması fakat Romeo Verona'dan sürüldüğünde Juliet' e Paris ile evlenmesi önerisinde bulunduğu dikkat çekmektedir. Juliet' in Paris ile evleneceği sabah Juliet'i zehir içmiş ve ölmüş vaziyette bulan kişi bakıcı karakteridir ve bu ölümün gerçek olduğunu sanarak derin bir üzüntü ve matem yaşar.

Bakıcı karakteri tıpkı Mercutio' nun olduğu gibi Romeo ve Juliet' e, onların masum ve tutkulu aşklarına karşı mukabil karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Esprili, cinsellikle karışık üslubu ve doğallığı sebebiyle William Shakespeare'in en başarılı komedi karakterlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bir Yaz Gecesi Rüyası yapıtında Bottom karakteri ve *Romeo ve Juliet*' te ki bakıcı karakteri içten, farkındalığı düşük eve benmerkezci özellikleriyle William Shakespeare tarafından trajik elementlerle başarılı bir şekilde birleştirilmişlerdir. Bakıcı karakterinin sahnelenmesinde rol çoğunlukla yaşlı kişiler tarafından oynanmıştır fakat kısa bir süre önce Juliet için süt

anne olduğu göz önünde bulundurulduğunda bakıcı karakterinin yaşlı olmadığı, otuzlu yaşlarında olduğunu söylemek mümkündür. Juliet' in güvenini tamamıyla kazanmış olarak Romeo ile aralarında habercilik görevini üstlenir (Morris, 1985, s. 58).

Elizabeth dönemi oyunlarında komedi ve trajedi elementlerinin birbiriyle harmanlandığı eserlerde trajediye komedi elementleri alakasız konuşma ve eylemler ya da olaylar aracılığıyla eklenmiştir. Trajik eserlerde komedi elementlerine yer verilmesinin sebebi ise sahnelenme sırasında seyirciyi trajik ve üzücü ya da dehşet verici olayların etkisinden kurtarmak, bir anlığına seyirciyi gerçek yaşama döndürerek seyrettikleri şeyin yalnızca bir oyun olduğu hatırlatmasını yapmaktır. Bu anlamda bakıcı dışında komedi elementleri sağlayan bir diğer karakter Peter'dir. Eserde etkili bir rolü ve görevi yoktur, Capulet ailesinin hizmetkarıdır ve etrafa bir eğlence düzenleneceğinin haberini vermesi için görevlendirilmiştir.

Prens Escalus' un akrabası, soylu genç Paris, Romeo'nun tam tersi olarak resmedilmiştir, açık sözlü ve Romeo'nun aksine aşk, tutku gibi hislerden uzaktır. Juliet ile sadece ailesi karar verdiği için, aşık olmadan evlenmeye karar verir fakat sonradan Juliet 'e karşı aşk beslediğini fark eder. Capulet'lerin evindeki düelloda, Romeo'nun kollarında hayatını kaybeder.

Romeo'nun başlangıçta aşık olduğu ya da aşık olduğunu düşündüğü, uğruna yaşantısındaki her şeyden soyutlandığı ve melankoliye boğulduğu Rosaline, eserde ve sahnede hiç belirmemektedir ve neredeyse hiç bahsedilmemektedir. Rosaline karakteri Romeo'nun aşk olduğunu düşündüğü ve onu kedere boğan ve gerçek aşkı tecrübe etmesi, gerçek aşk halini tanıması arasındaki tezatlığı vurgulamak için kullanılmıştır. Rosaline karakterinden bahsedilen tek bölümler, Romeo'nun melankolik haline sebep olduğu konuşmasının yaşandığı sahnelerdir ve bu ilişki çevredeki insanlar tarafından bir alay unsuru haline gelir çünkü insanlar Romeo'nun Rosaline için beslediği aşkın gerçek aşk olmadığını, Romeo'nun çok fazla aşk şiiri okuduğu için hayallere kapıldığını düşünmektedirler. Rosaline karakteri, Romeo'nun kendisinden sonra Juliet ile gerçek aşkı tecrübe etmesi ve olgunlaşması bağlamında önemli bir karakterdir.

Tybalt karakteri ise Juliet' in kuzeni, Leydi Capulet' in yeğeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde Romeo ile en çok düşmanlık ilişkisi yaşayan, en çok savaş halinde olan karakterlerden biridir. Nefret ve düşmanlık motiflerinin işlendiği en belirgin

karakter Tybalt'ın tek arzusu kan davalı oldukları baş düşmanları üzerinden zafer elde etmektir. Mercutio' yu öldürerek tek arzusuna ulaşan Tybalt, Romeo tarafından öldürülür ve Romeo'nun yaşayacağı trajik olayların başlamasına sebebiyet verir (Hatch, 2007, s. 773).

1.3.3. Sanatsal Analiz

Romeo ve Juliet'te eserin başlangıcından, açılış sahnesinden itibaren en dikkat çekici elementlerden bir tanesi, eserdeki zaman kavramıdır. Trajik ve mühim olayların meydana gelmesi, trajik karakterlerin ve yan karakterlerin eylemlerine karar verme süreleri ve harekete koyulma zamanları önemli bir unsurdur. İlk sahnelerden itibaren, Romeo'nun Rosaline' ye karşı aşk halinin nihayete ermesi, Juliet' e aşık olması, derhal hislerinden Juliet' e bahsetmesi, kısa bir zaman zarfında evlilik kararı almaları ve evlenmeleri, Romeo'nun intikam uğruna sürgününe sebep olan ve trajik olayların önemli bir başlangıcı sayılan cinayeti, Juliet' in Rahip Lawrence tarafından karar verilen planına uyması, Romeo'nun Juliet' in mezarı başında öldüğüne inanarak derhal ölüm kararı alması ve bu kararı harekete geçirmesi akabinde Juliet' in de Romeo'nun ölümü üzerine derhal kendi yaşamına son vermesi, çok kısa zaman içerisinde gerçekleştirilen ve karar verilen eylemler olarak dikkate değer, önemli unsurlardır. William Shakespeare' nin zaman kavramı ve karakterler üzerinden işaret ettiği tüm karakterlerin kısa zaman zarflarında devinimde bulunmaları Arthur Brooke' nin eseriyle paraleldir, Arthur Brooke tarafından kaleme alınan *Romeus ve Juliet*' in Trajik Öyküsü isimli eserde olay örgüsü beş gün içerisinde tamamlanmaktadır.

Zaman kavramı ve zamansal kısıtlama ile William Shakespeare seyirci ve okuyucu üzerinde gerilim yaratarak dikkatleri toplamak gayesindedir. Zaman ve karakterlerin tezat durumları zaman zaman koro aracılığıyla doğrudan ya da koronun yorumlarıyla seyirciye aktarılmaktadır. Zaman algısındaki önem eserde Rahip Lawrence'ın bilge bir vaziyette fakat yavaş ifadesiyle belirtilmiştir fakat Rahip Lawrence, bilgeliği ve uyarısıyla Romeo'nun evlilik kararını sorgulamaması, bu evliliği ertelemeye çalışmaması ve Romeo'nun ailesini durumdan haber etmemesi aksaklıklarıyla tezatlık oluşturmaktadır. Hızlı koşan tökezler ifadesini kullanmasına karşın Juliet' e yanıltıcı bir ölüm halinde olması planını hazırladığında ve Romeo'ya yazdığı mektubu ulaştırma şeklinde düşünmeden karar aldığı, derhal harekete koyulduğu için trajik bir şekilde

tökezler, öyle ki bu tökezleme iki genç aşğın hayatlarında büyük bir dönüm noktası oluşturarak trajik sona sürüklenmeye başlamalarının başlangıcı olur.

Elizabeth döneminde intikam trajedisi yazmak yaygın ve kabul gören bir stil olmasına karşın William Shakespeare, *Romeo ve Juliet*' te eserin merkez noktasına aşk olgusunu yerleştirir. Aynı şekilde alışlagelenin dışında eser bünyesinde bir kahraman değil bir kadın kahraman bir de erkek kahraman barındırmaktadır, eserin odak eksenini bir baş kahramanın tecrübeleri ve başından geçenler değildir, iki kahramanın ortak tecrübelerine dayanmaktadır. Kadın kahraman eserde erkek kahraman kadar mühim bir yere sahiptir. Titus Andronicus ve Kral 3. Richard'ın Yaşamı ve Ölümü eserlerinde William Shakespeare geleneksel trajedi yazımına uygun konular üzerinden ilerleyerek önemli tarihsel figürlerin deneyimleri ve trajik sonları, bulundukları toplumla sosyal çatışmaları konularını işlemiştir fakat *Romeo ve Juliet*' te bu geleneksel trajedi stiline dışına çıkmış, başta aşk teması olmak üzere komedi elementleri ekleyerek kaleme aldığı trajedisinde büyük ve etkili değişiklikler yapmıştır.

Gelenekleri yerle bir ederek yeni bir anlatı türü oluşturan, anlatım tarzı, üslubu ve karakterleri, konuyu işlemeye biçimiyle trajedi yazımına yeni bir soluk getiren William Shakespeare, Titus Andronicus ve Kral 3. Richard'ın Yaşamı ve Ölümü eserlerinde güçlü ve özgün bir kurgu ile karşımıza çıkarken *Romeo ve Juliet* isimli yapıtta hazır olan bir kurgu üzerinden devam etmeyi tercih etmiştir. Arthur Brooke' nin Romeus ve Juliet' in Trajik Öyküsü ile *Romeo ve Juliet* yalnızca kurgu ve bazı detaylar ile değil aynı zamanda dil, üslup, imgeler ve karakterler bağlamında da ciddi benzerlikler göstermektedir (Eagleton, 1998, s.9).

Brooke' nin eseri ve William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'i eserdeki zaman kavramı bağlamında da örtüşmektedir fakat tez canlılık, derhal hareke koyulma bağlamında ciddi farklılıklar söz konusudur. Romeus karakteri Juliet ile bir maskeli baloda karşılaştığında ona derhal aşık olur fakat Romeus' un Juliet' e yaklaşması, duygularından bahsetmesi birkaç hafta zaman alır. Rome ise Juliet ile karşılaştıktan yalnızca birkaç saat sonra hislerinden ve evlilik düşüncesinden Juliet' e bahseder. Romeo ve Juliet birbirlerine aşklarından söz ettikten hemen sonra evlenirken Romeus' un Juliet ile evlenmesi yine birkaç alır, Tybalt'ı uzun bir zaman sonra öldürür. Romeo'nun Juliet ile evlenmesi ve Tybalt'ı öldürmesi ise çok kısa zaman içerisinde gerçekleşmektedir (Morris, 1985, s. 8).

Eserin tüm Elizabeth dönemi basımları *Romeo ve Juliet*’ i trajedi kategorisinde kabul etmektedir ve 18.yüzyıl edebiyat ve Shakespeare eleştirmeni Dr. Samuel Johnson aynı şekilde *Romeo ve Juliet*’ in trajik yapısını trajedi kategorisinde değerlendirmektedir. Buna rağmen bazı eleştirmenler *Romeo ve Juliet* ’in yalnızca bazı talihsiz olaylar ve aksamalar barındırması sebebiyle trajedi olarak ele alınamaması gerektiği düşüncesindedir. H. Granville Barker, eseri talihsizlikler trajedisi olarak değerlendirir ve *Romeo*’nun sağduyulu olmayan, aceleci tavrını da göz ardı etmeksizin, başlarına gelen tüm felaketlerin talihsizlikten kaynaklandığını belirtir. G. I. Duthie, eserin merkezindeki başkahramanları Capulet ve Montague aileleri olarak kabul eder, kaderi suçlayarak *Romeo ve Juliet*’ in sadece kaderin kurbanları olduklarını vurgular. J. Nosworthy ise eserin çok fazla komedi elementleri taşıması ve kan davası motifinin yeteri kadar etkileyici işlenmemesi yönüyle trajedi olarak değerlendirilmemesi fikrindedir. Franklin Dickey eserdeki esas karakterlerin kan davası halinde olan düşman ailelerin olduğunu çünkü bu durumun Rönesans devrindeki toplumsal düzenin önemli işaretleri olduğunu ortaya koyar. Farklı görüşlere rağmen çoğu eleştirmenin ortak yorumu, genç aşkların kötü kaderin ve talihsizliklerin masum kurbanları olduğu ve masum aşklarının oyunun merkezinde konumlandırıldığı yönündedir. William Shakespeare’ın *Romeo ve Juliet*’ i trajik yapısının tasarımıyla eleştirilere maruz kalmıştı. Geleneksel bir trajedi karakterin yaşadığı deneyimler ve talihsizlikler neticesinde yok oluş serüvenini açığa kavuştururken *Romeo ve Juliet*’ te karakterlerin ölümlerine sebep olan etkenlerin belirsizliği William Shakespeare’ nin deneyimsiz bir trajedi yazarı, trajedide henüz ustalığını kuramamış bir yazar olarak değerlendirilmesi düşüncesine sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda William Shakespeare’ in eserinin geleneksel trajedi algısını yıkmak ve geleneği bozmak için bir girişim olarak kabul edilebilir (Boulton, 1996 s.155-161).

Romeo ve Juliet’i geleneksel Aristocu trajedisi kategorisinde görmek için destancı bir baş kahramana ihtiyaç duyulmaktadır ve bu baş karakter çeşitli talihsiz deneyimlerden geçmek durumundadır (Morris, 1985, s.78).

William Shakespeare, *Romeo ve Juliet* eserinde kafiyesiz on heceli nazım şeklini kullanmayı tercih etmiştir. Birinci ve ikinci perdenin giriş bölümleri sone forumda yazılmıştır ve soneler şiirsel, kafiyelidir. Birinci perdesin beşinci sahnesinde *Romeo ve Juliet* bir araya gelerek birbirlerine besledikleri tutkulu aşktan bahsettiklerinde sone

formunda konuşmaktadırlar. Bazı edebiyat eleştirmenleri sonelerin trajediye eklenmesini William Shakespeare' nin güçlü edebi sone stilini trajediye üslubunu oluşturabilmek, anlatı biçimini güçlendirmek için yerleştirdiği düşüncesindedirler. William Shakespeare anlatı biçiminde ve trajedilerindeki üslubunda ustalaştıkça sone formunu daha az kullanmaya başlamıştır. Bazı eleştirmenler ise dramatik ve romantik elementlerin en doğru sone formunda aktarılabilceği düşüncesinde oldukları için Shakespeare'in sone formunu kullandığını öne sürmektedirler (Schoenfeldt, 2010, s. 57-67).

Sone İtalyanca sonetto kelimesinden gelmektedir ve kısa şarkı manasını taşımaktadır. Karakterler sahnede sone formunda konuştuğunda seyircide şarkı söyleniyor etkisi yaratılır. Birinci perdesin beşinci sahnesinde Romeo ve Juliet bir araya gelerek birbirlerine besledikleri tutkulu aşktan bahsettiklerinde seyirci yeryüzünün en güzel aşk efsanesinin anlatıldığı bir şarkıyı dinliyor hissine kapılır. Şarkılaştırılmış dizelerde duygunun seyirciye aktarılması, seyircinin olay akışını takip etmesi daha kolaydır. Kafiye ve ritim aracılığıyla seyircinin dikkatini çekmek daha kolaylaşmakta ve hisler seyirciye doğrudan, daha kolay iletilmektedir (Schalkwyk, 2002, s. 5).

Romeo ve Juliet' te anlatı ve söz sanatları cinaslarla desteklenmiştir ve cinaslara çok fazla rastlanmaktadır. Cinaz, çoğu zaman anlam belirsizliği yaratmak ya da kelimeleri sahip olduğu anlamların dışında çeşitli anlamlarda kullanmak maksadıyla yapılan bir söz sanatıdır. 21.yüzyıl okuyucuları ve seyircileri için zaman zaman anlamsız ya da komik olmayabilecek cinaslar İngiltere'de Erken Modern Dönem seyircileri için ciddi manada mizah unsuru teşkil etmekte ve seyircinin sempati ve taktirini kazanmaktadır. Çağdaş İngilizce ile bazı kelimeler yitime uğradığı için Shakespeare' nin bazı cinasları artık kullanılmamaktadır. Montague ailesinin hizmetkarları Gregory ve Sampson karakterleri arasındaki cinaslı konuşmalardan birinde Sampson kömür kelimesini kullanır ve kömür William Shakespeare döneminde aşağılayıcı bir söz olarak kullanılmaktadır. 21. Yüzyıl seyircileri için anlamsız olabilecek bu gibi kullanımlar Shakespeare dönemindeki izleyiciler tarafından çok iyi idrak edilmektedir ve seyirci kelimelerin çift anlamlarının, altlarında barındırdığı mesajların farkındadır. Cinazlar konuşmaların akışını tamamen değıştirebileceği ve seyirci bu durumun farkında olduğu için kızgınlık ve hatta cinayet anlarında dahi bu cinaz kullanımları seyirciyi kahkahalara

boğmaktadır. Komedi elementlerinin kullanımı trajedilerde olayların vahametini azaltmak, seyirciyi rahatlatmak için başvuru olan bir yöntemdir (Hatch, 2007, s. 779).

Cinaslar dışında anlatının zenginleştirilme biçimlerinden bir diğeri oksimoron kullanımıdır. Oksimoron sözlerin ters anlam kullanarak kuvvetlendirme şemasıdır. İkinci perdenin üçüncü sahnesinde, Romeo, Juliet' ten ayrıldığında, ayrılık tatlı bir kederdir ifadesini kullanmaktadır. Keder duygusunun acı verici bir his olmasına rağmen Romeo kederi tatlı bir his olarak kullanmıştır çünkü kedere sebep olan sevdiği kadın Juliet' tir, Juliet ise en tatlı, en güzel olarak tanımlanmayı hak etmektedir. Eserde dost ateşi, ağır hafiflik, kurşun tüyü, soğuk ateş, hastalıklı sağlık gibi çeşitli oksimoron örnekleri kullanılmıştır. Ağır hafiflik, kurşun tüyü, soğuk ateş, hastalıklı sağlık ifadeleri Romeo'nun Rosaline' ye karşı beslediği aşk halindeki tecrübe ettiği melankoli ve derin keder halini tanımlamak için kullanılmıştır (Hatch, 2007, s. 779).

Eserde imgeler ve motifler gibi söz sanatlarının kullanılması da şiirsel anlatı tarzını güçlendiren etmenler arasında yer almaktadır. Olay örgüsü boyunca karşılaşılabilecek sürekli kullanılan ve gece ve gündüz imgelemelerinin yerini tutan kullanımlardan biri karanlık ve aydınlıktır. Karanlık ve aydınlık, gece ve gündüz edebi eserlerde çoğunlukla iyi ve kötüyü metaforik manada sembolize etmek için kullanılmaktadır fakat William Shakespeare'in maksadı burada iyi ve kötüye işaret etmekten öte duygusal bir zıtlık yaratmak ve zıt alternatifleri bir arada bulundurmaktır. Romeo ve Juliet' in birlikte geçirdikleri tek gecenin sonrasındaki sabah Romeo sürgüne gönderileceği için Juliet' ten ayrılmaya kalktığında Juliet bu durumu razı olmaz ve hala gece vaktiymiş gibi davranırlar. Meşhur balkon sahnesinde Romeo, Juliet' i Güneş'e benzetir, güneş gibi Juliet de Ay'ı, geceyi ve karanlığı uzaklaştırarak, gündüzü, aydınlığı, ışığı getirir.

2. BÖLÜM

ALİ VE NİNO, ROMEO VE JULIET İSİMLİ ESERLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. Eserlerin Yazıldığı Dönemlerin Karşılaştırması

Ali ve Nino isimli eserin arka planında 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi yer almaktadır. 1. Dünya Savaşı'nın etkileri ve Rus Devrimi arifesindeki Kafkasya'nın Durumu, Bakü'nün yapısını *Ali ve Nino* üzerinden gözlemlemek mümkündür ve yazıldığı dönem ile eser çok aşık bir biçimde örtüşmektedir. Karakterlerin kişilik gelişimi, öz kimlik, din, kültür, gelenek ve dil tecrübeleri bu arka planlar bağlamında değişim ve gelişim göstermektedir.

Rusya tarihi açısından dönüm noktası olarak kabul edilen 1. Dünya Savaşı, Kafkasya ve Azerbaycan için de bir dönüm noktasına sebep olmuş, bu coğrafyalarda yaşamakta olan tüm halkların yaşamlarını etkisi altında bırakmıştır. 1. Dünya Savaşı'nın Rusya tarihinde dönüm noktası olarak kabul edilmesinin en önemli nedeni, Rusya'da ihtilalin gerçekleşmesine neden olmasıdır. Bir diğer önemli sebebi ise Rusya'nın Kafkasya politikasını etkilemesidir. Almanya ve İtalya'nın birlikler kurarak devletlerarası ilişkilerde bulunmak maksadıyla yaptığı girişimler Viyana Kongresi durumunu değiştirmiştir. Daha sonra Avrupa'da yeni bloklar ortaya çıkmış ve bu yeni bloklar birbirleriyle sürekli çatışma içerisinde olmuşlardır. Birçok devletin ve halkın yaşamını önemli ölçüde değiştiren 1. Dünya Savaşı'nın nedenleri arasında ekonomik, siyasi, askeri gelişmeler yer almaktadır. 1890'lar itibariyle Almanya Güneydoğu Avrupa'yı etkisi altına almış ve Afrika ve Uzakdoğu'da da etkilerini göstermeye başlamıştır. Güneydoğu Avrupa, Afrika ve Uzakdoğu'da etkilerini göstermeye başlayan Almanya, İngiltere için güçlü ve denge bozan bir rakip halini almıştır. Denizlerde güçlü bir rakip ve Avrupa'da dengeyi bozan güç halini alan Almanya'nın güç ve etkinliği İngiltere tarafından azaltılmak ve yok edilmek istenmiştir (Sander, 2009, s. 354).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahtı Franz Ferdinand'a düzenlenen suikast neticesinde Avusturya, Sırbistan'a savaş tehdidinde bulunmuştur. Olası bir savaş halinde Almanya, Avusturya'ya destek vereceğini bildirmiştir. Meydana gelebilecek savaşta Rusya'nın sorun teşkil edebileceği, savaşa dahil olabileceği hesaplanmıştır fakat bu sırada Rusya, Uzakdoğu'da büyük bir mağlubiyet yaşamıştır ve yeni bir savaşa rahatlıkla giremeyecek bir durumdadır. Avusturya, Almanya desteği yardımıyla Sırbistan'dan çok ağır isteklerde bulunmuştur fakat bu sırada Sırbistan Rusya desteği ile kendini güven altına almış ve bu isteklerden bazılarını kabul etmiştir. İstekleri yerine getirilmeyen Avusturya, Sırbistan ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve Sırbistan'a seferberlik ilan etmiş ve Belgrad'ı bombardıman ederek savaşa başlamıştır. Bu dönemde Almanya çevresindeki iki büyük devlete savaş açmıştır. Fransa'nın seferberlik ilan etmesi üzerine ilk olarak Fransa'ya daha sonra ise Schlieffen planını uygulayabilmek için Alman ordularının Belçika'dan geçmesine izin vermeyen Belçika'ya savaş açmış ve Belçika topraklarını işgal etmeye başlamıştır. İngiltere'nin 4 Ağustos 1914'te Almanya'ya savaş ilan etmesiyle kısa sürede savaşın etkileri bütün dünyaya yayılmıştır ve bunun neticesinde 1.Dünya Savaşı başlamıştır (Uçarol, 2000, s. 284).

Rusya'nın Kafkasya'yı tamamen etkisi altına alan önemli kuvvetleri 1.Dünya Savaşı'nın başlangıcında henüz bulunmamaktadır. Aniden Osmanlıların da savaşa gireceği düşüncesiyle Rusya, Kafkas ordusuna önem vermeye başlamıştır. Kafkas ordusu komutası Genel Vali Varantsov Dashkov olmuştur fakat esasen komutan Kurmay Başkanı General Yudiniç olmuştur. Ruslar coğrafi açıdan çok büyük bir önem taşıyan Kafkasya'yı ve Kafkasya politikalarını Bolşevik İhtilali ve Brest Litovsk anlaşmasına rağmen bırakmamışlardır. Ruslar, Kafkas cephesine iki kolordu derecesinde küçük bir ordu ile Türklere karşı stratejik savunma yapacak derecede kuvvet getirerek Kafkasya'nın stratejik yollarını kapatmayı amaçlamışlardır. Türkler ise aynı düşünce ile bir stratejik savunma planladığından bu cepheye yeteri kadar kuvvet tahsis edememiştir (Ronald, 1972, s. 6).

1904-1905 yılları arasında siyaset üzerine dersler verilmekte, yan politik dernekler kurulmakta ve öğrenci yürüyüşleri düzenlenmektedir. Bu yıllar itibariyle Rus halkının devrimci fikirleri kendini göstermeye başlamıştır. İşçiler ekonomik içerikten öte siyasi içerikli reformlar yapılmasını talep etmekte ve sürekli grevler düzenlemektedirler.

Köylü halkta ise hükümetten memnun olmadıkları için ayaklanmalar başlamış ve köylüler toprak ağalarının evlerini yakmış, bazen de toprak ağalarını katletmişlerdir. Toplumdaki bu çatışmalar orduya ve deniz kuvvetlerine de sirayet etmiş bazı askerler sosyalist propagandanın etkisi neticesinde subaylarına başkaldırmaya başlamışlar bahriyeliler ise Potemkin zırhlısının kontrolünü ele geçirmişlerdir. Bu dönem aynı zamanda devletin üst düzey yetkililerinin suikastlara uğradığı bir zaman olduğu için ayrıca önem teşkil etmektedir (Vernadsky, 2009, s.327).

1.Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri sebebiyle Çarlık Rusya ekonomik bağlamda çöküntü yaşamıştır. Tarımda insan gücü eksikliği, kentlerde meydana gelen açlık sorunları diğer büyük sorunlar arasında yer almaktadır. Bu dönemde birçok fabrika kapanmış, 13 milyon köylü silah altına alınmış, halktan on çeşit vergi alınmıştır. Halkta memnuniyetsizliğin yayılması neticesinde grevler, ayaklanmalar başlamıştır. Köylü halkın memnuniyetsizliği devletin başarısız nüfus politikalarıyla birleşince daha fazla artmış açlığın, çaresizliğin en uç noktada yaşanması neticesinde Çarlık rejimine karşı halktan büyük tepkiler meydana gelmiştir. Coğrafi konumu ve ekonomik kaynakları ile çok büyük bir öneme sahip olan, Trans Kafkasya'dan başlayarak Irak sınırlarına dek uzanan Azerbaycan coğrafyası stratejik olarak büyük bir öneme sahiptir. 20.yüzyılın başlarından beri Azerbaycan'da siyasi rejim Marksist düşüncelerden beslendiği için Marksist-Leninist ideoloji hakimiyetini korumuştur. Bu dönemde komünist rejimler ve kurumlar tarafından öldürülen insan sayısı 120 milyonu bulmaktadır. 120 milyon insan bu ideoloji uğruna kamplarda çalıştırılmış, kurban edilmiş, Sibirya'ya sürgün edilmiş, işkencelere maruz bırakılmış, askerler tarafından kurşuna dizilmiştir. 1920'lerde Azerbaycan'da sosyal ve siyasi yaşam farklılıkları topluma da yansımış toplum politik ve manevi bağlamda parçalanmıştır. Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin de yıkılmasının akabinde Marksizm ideolojisi daha fazla yayılmıştır (Alkın, 2002, s. 12).

Tarihsel olarak Azerbaycan üzerinde tarihi ve siyasi mücadeleler çoğunlukla Türkler, İranlılar, Ruslar arasında yaşanmıştır. Fakat Azerbaycan üzerinde en çok siyaseti yürüten Ruslar olmuştur. İran-Rus savaşları neticesinde Ruslar kuzey Azerbaycan'ı hakimiyetleri altına almış, güney bölgelere de müdahalelerde bulunmuşlardır. Türk-İran çatışmaları Rus Çarlığı tarafından bir avantaj olarak kullanılmıştır. Hristiyan milletlerin desteği ile daha rahat hareket edebilir duruma gelen Rusya, İran'da birçok savaş başlatmış ve Kafkasya'da güç mücadelelerini sürdürmüştür. İran ile yapılan savaşlar

sonrasında Türkmençayı anlaşması ile Rusya, Azerbaycan'ın bazı bölgelerinde hakimiyet elde etmiştir. Böylelikle bütün Kafkasya'yı içine alan Kavkazia Kurberniia idari birimi kurulmuş ve bu idari birim 1917 yılına dek sürmüştür (Swietochowski, 1994, s.279).

Kuzey Azerbaycan'daki hakimiyet süresi boyunca bölgede tipik Rus sömürge yöntemi uygulanmıştır. Bu Rus sömürgesi ve hakimiyeti altında Azerbaycanlılar için en yıkıcı etkilerden biri kendi öz vatanlarında Azerbaycan halkının üçüncü sınıf muamelesi görmeleri olmuştur, Rus çarları kendilerine özel idari düzenlemeler yapmışlar, Azerbaycan halkının toprakları ve mülkleri Rus yönetimi tarafından ele geçirilmiştir. Ekonomik kaynaklar ordudaki başarılı subaylara ödül olarak pay edilmiştir. Böylelikle Azerbaycan halkının mülkiyet hakkı Azerbaycan'daki Rus askeri valileri tarafından şekillenir hale gelmiştir (Saray, 1993, s. 23).

Rusya'da meydana gelen 1905 ihtilali Azerbaycan üzerinden derin bir tesir yaratmış ve artmakta olan Rus şovenliği Azerbaycan halkının bağımsızlık arzularını gündeme getirmiştir. 1905 ihtilali Rusya için yıkıcı etkiler yaratırken ihtilalin etkilerinin Azerbaycan'a yansması Türkler ve Ermeniler arasında etnik çatışmaların yaşanması şeklinde olmuştur. Azerbaycan halkı arasında siyasi düzeni sağlayabilmek ve Ermenilerin oluşturduğu tehditlere karşı savunma halinde olabilmek için 1905'te Ağaoğlu Ahmet liderliğinde Difai teşkilatı kurulmuştur. Difai teşkilatı Azerbaycan milliyetçileri için önemli ve çatısı altında toplandıkları bir yapı olmuştur. Fakat yapılan baskılar neticesinde Ağaoğlu Ahmet 1908 yılında Türkiye'ye kaçmıştır ve bunun üzerine Difai teşkilatı kapatılmıştır (Devlet, 1985, s. 133).

1908 itibariyle Azerbaycan'da endişe verici gelişmeler olmakta ve yeni kuvvetler meydana gelmektedir. Azerbaycan üzerindeki Ermenistan'ın en büyük hedefi toprakları işgal ederek Büyük Ermenistan kurmak, Bolşeviklerin amacı ise coğrafik, ekonomik anlamda çok büyük bir öneme sahip Bakü'yü Rusya topraklarına dahil etmektir. Azerbaycan toprakları üzerinde tehlike addeden devletler yalnızca Rusya ve Ermenistan olmakla kalmamış aynı zamanda Gürcistan da büyük bir tehlike teşkil etmiştir. Bu

dönemde Gürcistan bağımsızlığını henüz yeni elde etmiştir ve Almanya'dan aldığı yardımın da gücüyle Azerbaycanlıların yaşadığı yerleri ve bazı Kafkasya Müslümanlarına ait olan toprakları işgal etmeye başlamışlardır (Arzumanlı, 2002, s. 192).

Çarlık Rusya'nın yıkılmasıyla birlikte Türkiye ve İran sahalarında rahatlıklar yaşanırken, Kafkasya için aynı rahatlık söz konusu olamamıştır çünkü Kafkasya'da hala milliyetçi hareketler ve savaşın doğurduğu belirsizlik sürmektedir. Bu belirsizlik üzerine bölgede hakimiyet yaşayan Azerbaycanlılar, Ermeniler ve Gürcüler, Çarlık Rusya dönemi sonrasında tam olarak nasıl yol izlemeleri gerektiğini bilmez vaziyettedirler. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bir araya gelerek Maveray-ı Kafkas hükümetini kurmuşlardır fakat bu hükümet uzun süre varlığını koruyamamıştır. Kafkasya'da güç ve etkileri zayıflamaya başlayan Rusya'dan Azerbaycan için avantajlı bir durum oluşmuştur ve özgürlük hareketleri artmıştır. 27 Mayıs 1918'de Mehmet Emin Resulzade önderliğinde Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağımsızlık ilanı ve zaferi Dünya tarihinde ve Türk tarihinde çok önemli bir yere sahiptir çünkü Azerbaycan, Rusya'dan ayrılan ilk Türk İslam Cumhuriyetidir (Yılmaz, 2010, s. 80).

26 Ekim'de St. Petersburg'da Bolşevikler yönetimi ele geçirmiş ve Bakü'deki etki alanını artırmıştır. Bu dönemde Musavatçılar, Bolşeviklerin milli kimlikler çerçevesinde Bolşeviklere karşı destek göstermişlerdir. Başlangıçta Bolşeviklere karşı olan, Rusya çıkışlı, Ermeni kökenli, maksadı Büyük Ermenistan isteklerini gerçekleştirmek olan Daşnak da kendi çıkarlarını gözeterek Bolşeviklere destek vermeye başlamıştır (Akyeşilmen, 2013, s.241).

Yaşanmakta olan karmaşık atmosferin neticesinde, Kafkasya'nın en önemli kenti Bakü, gözleri üzerinde toplamaya devam ederken büyük bir otorite eksikliği yaşamaktadır. Bakü'nün çok uluslu yapısı sorun yaratmaya başlamış, tüm etnik gruplar kendi çıkarları doğrultusunda kararlar alıp hareket etmeye başlamışlardır. Ruslar ve Ermeniler ittifak yapmış Bolşeviklerin yanında olmayı tercih etmişlerdir. Daşnak siyasi oluşumu Ermenistan'da Menşevikleri desteklerken Azerbaycan'da Bolşevikleri desteklemiştir çünkü Azerbaycan'da gücü Bolşevikler elinde tutmaktadır. Bolşevik hükümeti Türk ordusunun Bakü'ye girmesini istememiştir çünkü Bakü'nün kurtulması Bolşeviklerin siyasetinin sona ermesi anlamına gelmektedir. Bu sebepte farklı görüşlerde olmalarına

karşın bölgedeki tüm siyasi oluşumlar ve partiler Rus hakimiyetinin devam etmesi çabası taşımışlardır (Yüceer, 2002, s. 83-120).

Sovyet idaresi tarafından Dağıstan'da anti-Bolşevik yönetime karşı askeri hareket başlamış ve Azerbaycan'daki Müslüman oluşumlar Dağıstanlılara destek vereceklerini açıklamışlardır. Buna tepki olarak Bakü'deki Müslüman halkın evleri yağmalanmış, ateşe verilmiş ve mallarına el konulmuştur. Durumun giderek vahim bir hal aldığını tecrübe eden halk Bakü'yü yavaş yavaş terk etmeye başlamışlardır. Aynı dönemde Azerbaycanlıların silahlarına el konulmuş ve Müslüman mahalleleri bombardımana tutulmuştur. Menşevikleri Kadetler ve Daşnak Partisi Kızıl orduya destek vermiştir. Rus ve Ermeni ittifakı sonucu Müslümanlar katledilmiştir. Bu katliamlar sonucunda Ermeniler 3.000'den fazla Azerbaycanlı yaşamını yitirdiğini öne sürmüştür fakat esasında 13.000'den fazla Azerbaycanlı katledilmiştir (Rıhtım, Süleymanov, 2012, s. 43).

1.Dünya Savaşı sonrasında kendi menfaatlerine göre hareket eden Ermeniler, Azerbaycan'da önemli sorunlara yol açmış, kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ederek komünist rejimin gerçekte neler getireceğini açıkça göstermişlerdir. Bakü'yü büyük tehlike altında bırakan Rus-Ermeni ittifakına karşı Türk milli direnişi başarıya ulaşmıştır fakat bu başarıya rağmen Bakü'nün Sovyetler Birliğine uyum sağlamasına engel olamamıştır. Kafkaslarda Rus-Ermeni ittifakı tehlikesi sürerken Zanzegur, Karabağ ve Nahçıvan gibi bölgelerin durumu Moskova tarafından belirlenmiştir. Nahçıvan, Moskova ve Kars Anlaşmaları doğrultusunda Azerbaycan idaresi altında özerk hale getirilmiş ve Azerbaycan'ın hükümrancılığının üçüncü bir güce devredilemeyeceği kayıtlarla kesinleştirilmiştir. Ermeni tarafından da kabul alınarak Moskova, Dağlık Karabağ bölgesini de Azerbaycan hakimiyetine Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan içerisinde özerk bir bölge olarak kalması şartıyla bağlamıştır. Zanzegur bölgesi ise Ermenistan hakimiyetine verilmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Sovyet politikasını çözümlmek olası bir hal almaktadır, amaç Ermenilere mümkün olduğu kadar haklar vermek, Azerbaycan topraklarını bölümlere ayırmak ve Bakü'yü tamamen kontrol altına almak ve Türkleri bertaraf etmektir (Mustafayev, 2009, s.17-20).

Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın bağımsız Cumhuriyetleri 1920'de Kızıl Ordu tarafından tarihten silinmiştir. Buradaki amaç Kafkasya'yı tamamen Bolşevikleştirmek ve ülkeleri tekrar Bolşevik hakimiyeti altında toplamaktır. Nahçıvan Kars antlaşmasının bir getirisi olarak 1921'de Azerbaycan'a bağlı özerk bir bölge olarak tanımlanmıştır. 5 Temmuz 1921'de Stalin tarafından alınan bir karar değişikliği ile Karabağ, Azerbaycan'a bağlı özerk bir bölge olarak tanımlanmıştır. Azerbaycan'ın 113.895,97 km² olan yüzölçümü Sovyetler Azerbaycan'da iktidara geldikten sonra 86,6 km² olmuştur (Mustafayev, 2009, s.17-28).

Ali ve Nino isimli eserin arka planında 1.Dünya Savaşı ve Rus Devrimi yer almakta iken *Romeo ve Juliet*' in metin bazında tarihsel arka planından kesin bir vaziyette bahsetmek mümkün değildir çünkü eserde kesin bir zaman belirtilmemiştir fakat dönemin 1200 ya da 1300'lü Verona yılları olduğu düşünülmektedir. *Romeo ve Juliet*' in eser ve tarihsel arka plan ilişkisini incelemek için eserin yazıldığı dönem 1590'lı yıllar ya da yazarın bulunduğu dönemi mercek altına almak isabetlidir. Shakespeare dönemi İngiltere tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde İngiltere Avrupa'nın önde gelen, ekonomik güce sahip bir ülkesi halini almıştır. İngiltere'yi kana bulayan Kanlı Mary olarak tanınan kraliçe Mary'den sonra tahta geçen kişi Kraliçe Elizabeth olmuştur ve bu durum halk tarafından sevinçle karşılanmıştır. Yeni kraliçenin otoriteyi ele almasıyla halk açlık ve sefaletten kurtulabileceği ümidine kapılmıştır (Wagner, 2010, s.217).

Kraliçe Elizabeth Katoliklik ve Protestanlık mezheplerine yönelik aldığı kararlarda daima tedbirli davranmıştır. Danışman atamalarında Katolikleri dikkate alarak davranmış, mezhep eşitliği sağlayabilmek adına sekiz Protestan danışman görevlendirmiştir ve kız kardeşi Kraliçe Mary'nin görevlendirdiği 11 danışmanı görevden almamıştır. Dini çatışmalardan dolayı sürgüne gönderilen ya da hapsedilen insanları azat etmiştir. Erkek egemen bürokrasinin bir kuklası olmadan sınıf, derece ve rütbeye dayalı bir toplum düzeni oluşturmayı amaçlamıştır. Tersaneler için gemiler inşa ettirmiş, ticaret filoları kurmaları için özel kuruluşları teşvik etmiştir. Kraliçe Elizabeth Protestanlık mezhebine bağlıdır ve İngiltere Kilisesini yeniden kurmuştur. Bağlı olduğu mezhebe rağmen Katolik mezhebine bağlı insanlara karşı aldığı tedbirler ve her insana kendi bağlı olduğu kilisede ibadet etme özgürlüğü tanınması ile toplumsal ve dini karmaşanın önüne geçmiştir. Din ile alakalı konularda mümkün olduğu kadar az değişikliğin yapılması ile toplumdaki düzen sağlanmaya çalışılmıştır. Üstünlük yasası

papalığa ait yetkilerin sonunu getirmiş ve Yeknesaklık Yasası, Katolik ayinlerinin pratiklerini azaltmış, İngiliz Toplu Dua Kitabının 1552 versiyonunun değişimine sebebiyet vermiştir (Greaves, 1981, s.42-43).

İngiliz Katolik Kilisesi Kraliçe Elizabeth'e kız kardeşi Kraliçe Mary'den miras kalmıştır. Kraliçe Elizabeth dini konularda aldığı kararlarda daima Katolik ve Protestan insanların dini yaşam pratiklerine hoşgörüyle yaklaşarak kurallar belirlemiştir. Dini bağlamda sahip olduğu hoşgörü ve temkinli davranışları bir yana Elizabeth'in dini görüşleri için mutlak bir söylemde bulunmak mümkün değildir, Kraliçe'nin dini görüşleri belirsiz kalmıştır fakat papalık karşıtı reformcu kişiler tarafından eğitildiği ve bu doğrultuda düşünce ve inanışlara sahip olduğu varsayılmaktadır. 1558'lerde Katolik bir yaşam pratiğinde yaşamını sürdürmeye alışmış ve devam etmiş halkın papanın kontrolünden kurtarılmış bir kiliseden memnuniyet duyduklarını söylemek mümkündür. Halkın çoğu Protestanlık mezhebine sıkı sıkıya bağlı değildir (Singman, 1995, s. 9-10).

Kraliçe Elizabeth'in maksadı ve öngördüğü durum İngiliz Kilisesi'nin halkın isteklerine yanıt vermesi doğrultusundadır. Bu durumda Anglikan Kilisesi öğretiler çerçevesinde Kalvinist durumda, yapı olarak piskoposluğu korumuş ve yönetim olarak Parlamento doğrultusunda Kraliyet tarafından şekillenmiştir. Avrupa'da Kalvinist kiliselerde piskoposların varlığına son verilmesine rağmen Kraliçe Elizabeth, İngiltere'de piskoposların varlığını sürdürmeyi tercih etmiştir çünkü piskoposlar kraliyet yönetimine yararlı bir şekilde hizmet etmişlerdir. Anglikan Kilisesinin temel inancı ibadet şekillerinin ve devletin yönetim biçiminin İncil'de belirtilmediği, ibadet şekillerinin ve devletin yönetim biçimlerinin kişilere ve yerel yönetime bırakıldığı yönündedir ve bu inançla birlikte Kraliçe Elizabeth'in kontrol alanı genişlemiş, toplumu ibadet yöntemleri konusunda yönlendirmesi kolaylaşmış ve devlet kontrolünü istediği şekilde sağlamasının yolu açılmıştır (Wagner, 2010, s.23).

Anglikan Kilisesinin ibadet biçimleri ve yönetim şekli konusundaki inanç sistemi Püritenler tarafından hoş karşılanmamış, şiddetle eleştirilmiştir. Püritenler, Anglikan Kilisesinin aksine ibadet biçimleri ve yönetim şeklinin kutsal yazmalarda belirtildiği, sınırlarının çizildiği inancına sahip olmuşlardır. Bu düşüncelerin çatışması neticesinde Püritenler Anglikan Kilisesinden ayrıldıklarını ilan etmişlerdir. Kral 1. James tarafından destekleneceklerini, Kral James'in Kraliçe Elizabeth'in sistemine karşı çıkacağı

beklentisine girseler de Püritenlerin bu beklentisi karşılıksız kalmıştır (Singman, 1995, s. 32).

Elizabeth devrinde tarım, İngiltere ekonomisinin merkezinde yer almaktadır ve bu dönemde diğer sektör veya mesleklerden çok tarım sektöründe insanlar istihdam edilmiştir. İngiltere büyümüş, gelişmiş ve İngiliz insanının ihtiyaç duyduğu çoğu gıda ve gereksinimler üretilmeye başlanmıştır. Tarım alanında üretim zamanla insanların ihtiyaçları doğrultusunda yapılan üretimden ekonomik amaçlı ve büyük marketlere satım amaçlı üretim şeklinde değişime uğramıştır. Böylelikle nüfus artışında hızlı bir yükselme meydana gelmiş, üretim talebi ve fiyatlarda da artış yaşanmıştır (Singman, 1995, s. 85).

İngiliz endüstrisinde artan talepler neticesinde kırsal alanlardaki işçilere duyulan ihtiyaç artmıştır. Üretime katkı sağlamak ve artan talepler doğrultusunda daha fazla işçiye ihtiyaç duyulması neticesinde Londra'da nüfus artmaya devam etmiştir. Artan talepler aynı zamanda yeni üretim ve çiftçilik metotlarının oluşmasına, gelişmesine vesile olmuştur (Wagner, 2010, s. 20-21).

Elizabeth toplumunda insanlar devam etmekte olan gelişmelere, üretimin artmasına ve nüfusun artmasına rağmen hala çoğunlukla kırsal alanda yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Nüfusun yüzde doksanı Londra'dan uzak köylerde, kırsal alanlarda izole yaşam sürdürmüşlerdir. Feodal sistemin çoğunlukla terkedilmesine rağmen siyasi ve ekonomik güç hala toprak sahibi elit kesimde kalmaya devam etmiştir. Elizabeth dönemindeki toplum sınıfsal ayrımın yoğun yaşandığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Ortaçağ'daki feodal sistemin neticesinde toplumda yoğun bir sınıfsallaşma meydana gelmiştir. Kral'ın askerlik hizmeti karşılığında toprak bahsettiği feodal sistemde sosyal sınıf ayrımlarının en önemli sonucu toprak sahibi olmaya dayanmaktadır. Feodal sistemin izlerinin hala siyasi ve ekonomik hayatta görülmesi neticesinde nüfusun yüzde sekseni kırsal kesimlerde ve köylerde yaşamaya devam etmiş, araziden ve mülkten yoksun olarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir. İngiliz kırsal nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan köylüler, başkaları için çalışarak yaşamlarını sürdürmeye gayret etmiş, düşük ücretler karşılığında çalışarak yaşamları boyunca toprak sahibi olabilecek seviyeye bir türlü gelememişlerdir. Toplumun geri kalan yüzde onluk bölümünü avukatlar, doktorlar, tüccarlar ve zanaatkarlar gibi

kesimler oluşturmaktadır ve bu orta sınıf olarak adlandırılan kesim toprakları yavaş yavaş ele geçirerek ekonomik ve siyasi güce sahip olmuşlardır (Wagner, 2010, s. 21).

Kraliçe Elizabeth döneminde devlet Parlamento üzerinde Kral ve Kraliçe'nin yasama gücüyle hareket etmiştir. Parlamento, Lordlar Kamarası ve Avamlar Kamarası en yüksek mertebeye sahip olarak konulan yasalar üzerinde değişiklik yapma kontrolüne sahip olmuşlardır. Buna rağmen Parlamento hükümetin daimi bir birimi olarak varlığını sürdürmemiş, kraliyet tarafından görevine son verilmiştir. Kraliçe Elizabeth 44 yıl süren hükümdarlığı boyunca Kral James'ten daha az parlamento toplamıştır, savaştan uzak durmaya, halkı ticarete teşvik etmeye, üretim gücünü artırmaya, vergileri düşük tutmaya ve halkına inanç özgürlüğünü sunmaya çaba göstermiştir. Elizabeth kontrolündeki Lordlar Kamarasında 70 üye bulunurken bu üye sayısı Kral James kontrolünde artış göstermiştir. İdari bölgelerde yalnızca toprak sahipleri oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır. Shakespeare İngiltere'sinde İngiltere ve Galler ayrı oldukları için yerel hükümet 53 idari birimden oluşmaktadır (Wagner, 2010, s. 23-24).

Shakespeare dönemi İngiltere'sinde edebi yazın ve İngilizce oyunlar tarih boyunca üretilen en verimli edebi ürünler olarak kabul edilmektedir. Ortaçağ'da drama türü moralite oyunu ve ortaçağ dini piyesleri ekseninde gelişim gösterirken reform hareketleriyle İngiliz draması dini konulardan ve moraliteden özgürleştirilmiş, İngiliz milliyetçiliğinin etkisiyle Roma kültüründen de uzaklaşmış, İngiliz tarihine yönelik olaylar ve karakterler kullanılmaya başlanmıştır. Moralite ve dini piyeslerden kopuş, İngiliz milli kimliğine yöneliş bu dönem dramalarında önemli bir yer tutmaktadır. Elizabeth döneminde hümanizmin önemi ve etkisi neticesinde klasik Yunan ve Roma edebi tarzlar kullanılarak edebiyata ve drama türüne yeni bir soluk getirilmiştir. 1572'de Kraliçe Elizabeth'in profesyonel topluluklara asilzadeler dışında kimsenin sponsorluk yapamayacağı kuralıyla İngiliz tiyatrosu seküler bir hal almış, kraliyet kontrolü altına girmiştir (Hopper, Lahey, 1962, s.20).

Globe Tiyatrosunun sahipleri, William Shakespeare ve Lord Chamberlain 'in Adamları, asilzadelere ve sponsorlara bağlı kalmadan, kısıtlanmadan kendi özgün ürünlerini yaratma şansına sahip olmuşlardır. İşleyecekleri konular, ele alacakları siyasi ve yönetime dair konular kendi isteklerine bırakılmıştır. Bu özgürlük Christopher Marlowe, Ben Johnson gibi ustaların da yeteneklerini geliştirmelerine, oyun

yazarlığında ustalaşmalarına öncülük etmiştir. 1575 ve 1610 yılları arası İngiliz şiirinin en yaratıcı ve karakteristik olduğu dönemlerdir. İngiliz şiirindeki bu önemli gelişme vesilesiyle Protestanların İngilizceyi Latince ve Yunancadan daha aşağı görmelerine büyük bir savaş açılmıştır. Roger Ascham, John Foxe, Thomas Cranmer gibi bilginlerin eserleriyle Elizabeth dönemi İngilizcesinin ne kadar zengin olduğu kanıtlanmıştır (Wagner, 2010, s. 24-25).

Ortaçağın etkisinin İngiltere’de yavaş yavaş silinmesi ve tiyatronun kiliseden bağımsızlaşması neticesinde oyun yazarlığı ve sergilenen oyunlarda büyük değişimler meydana gelmiştir. İngiltere’de Elizabeth’in hükümdarlığı ve sanat alanına da yansıyan Rönesans etkileri edebiyatı ve tiyatroyu oldukça özgürleştirmiş, zenginleştirmiştir. Sanat ve tiyatrodaki antik Yunan ve Roma kültürünün izleri sürse de İngilizcenin esnek ve zengin yapısı daha çok değer görmüş ve farklı dillerinden İngilizceye alınan sözcükler kullanılmaya başlanmış, hali hazırda var olan sözcükler ise farklılaşmış anlamlarda kullanılmıştır. Rönesans’ın etkisiyle gelişmekte olan ve gelişmeye devam eden İngiliz edebiyatı, sanatı ve tiyatrosu bir çok sanatçının yetişmesine, yeteneklerini ortaya koymalarına olanak sağlamıştır. Henüz Aristoteles’in belirlediği kurallar bu dönemde yıkılmayı başarmamıştır fakat dönemin sanatçıları büyük değişimlerin temellerini atarak kendilerinden sonra gelecek yazar ve sanatçılara ilham kaynağı olmuşlardır. William Shakespeare’in sanat yaşamını devam ettirdiği yıllarda evrensellik, iyimserlik ve hümanizm gibi kavramlar ön plana çıkarken aynı zamanda bireyselleşme deneyimleri de yaşanmaya başlanmıştır. Dönemin oyun yapılarında Shakespeare’in eserlerinde olduğu gibi açık biçim ve kapalı biçimin bir arada kullanılarak özgün bir dramatik yapının oluşturulduğunu gözlemlemek mümkündür (Hope, 1994, s.3-6).

Ali ve Nino, *Romeo ve Juliet* isimli eserlerin yazıldığı dönemler ve dolayısıyla arka planda yer alan tarihi olaylar, sosyal toplum yapısı, dini inanışlar ve gelenekler çok farklıdır. Eserlerin arka planlarında yer alan tarihi, politik çatışmalar, dini görüşler farklılık gösterse de ortak çatışmaların gözlemlenmesi mümkündür. *Ali ve Nino*’nun arka planında yer alan 1.Dünya Savaşı ve Rus Devrimi arifesi toplum içerisinde bir kaos alanı ve toplumsal sınıf ayrılığı yaratırken *Romeo ve Juliet* isimli eserin arka planındaki dönemde, Elizabeth döneminde yaşanan mezhep ayrılıkları, Katolik ve Protestan mezhebine bağlı insanların yaşadığı çatışmalar aynı şekilde sınıflaşma ve toplumsal çatışmaya sebebiyet vermiştir. Nihayetinde yaşanan eylemler ve kaynakları çok farklı

olsa da halkın etkilenimi aynı şekilde olmuştur. Bu toplumsal ayrıklaşma ve çatışmalar tarafların sosyal davranışlarına yön vermiş, kişilik ve kimliklerinin belirlenmesinde önemli rol almış ve kendileri dışında kişilere karşı olan tavır ve tutumlarının belirlenmesin kaynağı olmuştur. Toplumsal ayrıklaşma, ötekine karşı olan hoşgörünün yok olmasına, ötekine karşı bir savaşın başlatılmasına sebebiyet vermiştir. *Ali ve Nino* isimli eserde Doğu ya da Batı'ya ait olma meselesi iki zıt kutup meydana getirirken ötekine karşı tahammülsüzlüğün ve savaş başlangıcının merkez noktasıdır. Benzer bir tahammülsüzlüğü Katolik ve Protestan insanlar için de söylemek mümkündür.

Arka planda meydana gelen tarihi gerçekliğin izleklerini *Ali ve Nino*, *Romeo ve Juliet* eserlerinin her ikisinde de gözlemlemek mümkündür. Arka planda meydana gelen tarihsel gerçeklik iki eserin kahramanları, baş kişileri ve hatta yan karakterleri üzerinde etkilerini göstermektedir. Tarihsel arka planda yaşanmakta olan ayrıklaşma ve toplumsal çatışma, eserlerde Hristiyan-Müslüman ailelerin birbirlerine karşı önyargıları, tahammülsüzlükleri ya da kan davalı iki ailenin nefret ekseninde gelişim gösteren ilişkileri olarak yansıtmakta ve yaşanmaktadır. Her iki eserin arka planında ve sanatsal kurgusunda ataerkil yapının izleri görülmekte, ailenin önde gelen kişisi, karar merci baba olarak dikkat çekmektedir. Yasal bağlamda ve ailesel, toplumsal kararlar alındığında kadınlar söz sahibi olmamaktadır. Kadınların mülk sahibi olmaları ciddi oranda kısıtlanmış vaziyettedir. Elizabeth döneminde çocuklar ailenin mülkü olarak kabul edilmiş, ailelere çocukları üzerinde istedikleri kişiyle evlilik gerçekleştirme hakkı verilmiştir. *Romeo ve Juliet* te aynı şekilde tarihsel ve sosyal arka plan ile örtüşerek Capulet ailesi, Juliet'i bir mülk olarak görmekte ve yaşının henüz çok küçük olmasına rağmen istedikleri kişi ile evlilik gerçekleştirmesi konusunda kızlarına baskı uygulamaktadırlar. Elizabeth toplumunda erken yaşlarda evlenmek olağan karşılanan ve sıkça karşılaşılan bir durumdur. Elizabeth döneminde toplumdaki yüksek, elit zümre çocuklarını yetiştirmeleri için bakıcılara başvurmuşlardır ve bu durumun bir sonucu olarak çocuklarıyla güçlü ilişkiler kuramamışlardır. Juliet' in bakıcısı tarafından yetiştirilmesi, ahlaki değerlerinin tümünü bakıcısından alması, anne rol modeli olarak bakıcısıyla ilişkilerini tecrübe etmesi, süt annesiyle olan yakınlığının kendi annesine göre daha güçlü olması ve anne Leydi Capulet ile şefkat bağı kuramaması eserin arka planındaki gerçeklik izlerinin yansıtıldığı bir diğer unsurdur. *Ali ve Nino* 'da esere hakim olana savaşın etkileri, Azerbaycan'ın bağımsızlık arzusu ve mücadelesi eserin

tarihsel gerçekliğiyle örtüşmektedir. Arka plandaki savaş unsuru, Rusya'nın asimilasyon politikası, eserdeki olaylar ve kişilerin davranışları, düşünce yapıları üzerinde etkilerini göstermektedir. Zorluklarla ve zulümlerle mücadele eden bir halkın Batılı olma, Batılılaşma ve Batılı olana karşı bakış açılarını arka plan üzerinden doğrudan ilişkilendirilmektedir.

2.2. Eserlerin İçeriklerinin Karşılaştırması

Avrasya'nın en etkileyici edebi ürünlerinden biri olan *Ali ve Nino*, Almanca kaleme alınmıştır ve sonrasında Azerbaycanca ve pek çok dile çevrilmiştir. Eser 1937 yılında kaleme alınmıştır (Reiss, 2005, s.68). İngiliz edebiyatında çok özel bir yere sahip olan, edebi stiliyle dönemdeki diğer edebi ürünlerden ve trajedilerden ayrılan, yazarının dönemi geleneklerine ve edebiyat geleneğine zıt düşen sanat eseri *Romeo ve Juliet*, İngilizce kaleme alınmıştır. Eserde kullanılan İngilizcede dilin esnekliğinin en çok üzerinde durulduğu dönem olarak antik Yunanca ve Latince'den uzaklaşarak İngilizcenin bu antik dillerden aşağı olduğu düşüncesi ortadan kalkmıştır.

Ali ve Nino, *Romeo ve Juliet* yapıtları macera ve romantizm ekseninde trajik başkahramanların aşk hikayelerini anlatmaktadır. Eserlerdeki bölümler açık, anlaşılır kesitlerden meydana gelmekte ve bu kesitlerden oluşan bölümler trajik sona doğru gerçekleşen yolculukta sürekli bir biçimde olayların gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Her iki eserde de dini, politik ve kültürel karşıtıtlıkların meydana getirdiği çatışmalar ve bu çatışmaların kaos ortamında kişilerin olumsuz yönde etkilenimi anlatılmaktadır. Eserlerde baş kişiler tüm bu karşıtıtlıklar, olumsuz etkilenimler ve bunlarının tümünde meydana gelen kaotik ortamda kutsal sayılabilecek aşklarını yaşatma, benliklerini, kimliklerini ve inanışlarını koruma mücadelesi vermektedirler. Eserlerde baş kişilerin aşklarının, birlikteliklerinin aileleri, sosyal çevreleri ve toplumları tarafından onaylanmaması, desteklenmemesi ortak bir unsurdur. Şirvanşir ve Kipiani aileleri, Capulet ve Montague aileleri, çocuklarının birlikteliklerine karşı temkinli ve kaygılı yaklaşmakta, bu ilişkiyi bir tehdit unsuru olarak kabul etmektedirler. Şirvanşir ve Kipiani ailelerinin dil, din, kültür, gelenek ve ulus bazında karşıtıtlıkları öte yanda Montague ve Capulet ailelerinde kan davasıyla mühürlenmiş bir düşmanlık karşıtıtlığı ile

paralellik göstermektedir. Şirvanşir ve Kipiani, Montague ve Capulet ailelerinin tümü asil, aristokrat yapılara sahiptirler ve aile kurumlarının yapılarında hakim olan figürler erkekler olarak ataerkil yapıyı göstermektedir, ailelerdeki kadınlar daha geri planda, çocukları ve olayların akışı karşısında daha etkisiz vaziyettedirler.

Eserlerde baş kişiler, aileleri, toplumları, inanışları, dini görüşleri, kültürler ve gelenekleri arasında yapmak mecburiyetinde bırakıldıkları seçimler neticesinde aşkı, birbirlerini ve aşklarını yaşatmayı tercih etmişlerdir. Baş kişiler, talihsiz aşıklar, kendileri dışında mücadele vermek zorunda bırakıldıkları çatışmalar arasında sadakat dolu aşklarının peşinden gitmeyi tercih etmişlerdir. Her iki eserde de baş kişilerin aceleci ve sağduyulu olmayan davranışları ortak unsurlardan bir diğeridir, eserlerde erkek baş kişiler aceleci davranarak evlilik niyetlerinden sevdiği kadınlara bir an önce bahsetmekte ve evlilik pratiklerini hızla gerçekleştirmektedirler.

Eserlerdeki bir diğer ortak unsur, arka plan ve tarihsel gerçekliğin eserlerdeki içeriklerle örtüşmesi ve bu gerçekliklerin her iki eser boyunca etkilerini metin ve karakterler bazında göstermesidir. Azerbaycan'daki politik durum ve karmaşaları *Ali ve Nino* isimli eser üzerinden gözlemlemek ve takip etmek mümkündür. Aynı şekilde Elizabeth toplumu yapısı, dini çatışmalar, sınıfsal ayrışma, zıt tarafların birbirlerine tahammülsüzlüğü *Romeo ve Juliet* eserinde, içerik, olay örgüsü ve kişiler bazında gözlemlenebilmektedir. Eserler, yazıldıkları dönemden bağımsız bir şekilde karşımıza çıkmazlar. Tarihsel ve toplumsal gerçekliği eser bazında birebir yansıtır. *Ali ve Nino* eserinin yazıldığı dönemde Batılılaşma, Batıya ait olma meseleleri gündemde iken kurgusal eserde de bu meseleler varlığını korumaktadır. Eserin başlangıç sahnesindeki coğrafya dersinde profesörün öğrencilerine ilerici batıya mı yoksa gerici doğuya mı ait oldukları sorusunu yöneltmesi arka plan gerçekliğinde tecrübe edilmekte olan bir meseledir.

2.3. Eserlerdeki Olay Örgülerinin Karşılaştırması

Bir hikayede gerçekleşen, meydana gelenler olay örgüsü olarak tanımlanmaktadır. Olay örgüsünde konu, kişi, zaman, mekan gibi öğelerin kurgulanmasıyla biçimlendirilmektedir. Olay örgüsüne yalnızca kurmaca metinlerde rastlamak

mümkündür ve düz olay örgüsü, ilmekli olay örgüsü olmak üzere iki tür olay örgüsünden söz etmek mümkündür (Dibell, 1988, s. 5-7). *Ali ve Nino*, Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesi verdiği bir alanda 1.Dünya Savaşı ve Rus Devriminin etkisindeki Bakü'de iki talihsiz trajik karakterin, Ali ve Nino isimli karakterlerin romantik ve trajik hikayesini konu almaktadır. Soylu bir Müslüman aileye mensup, geleneklerine, dillerine ve vatanlarına bağlı bir yapıya sahip Şirvanşirlerin oğlu Ali Han kendisinin tam aksi özelliklere sahip olan, Batılı ve Rus disipliniyle yetişmiş, Hristiyan inancı ve gelenekleriyle yetiştirilmiş bir Gürcü prensesi olan Nino'ya aşıktır ve onunla birlikte olmak, sevdiği kadınla evlenebilmek maksadıyla her şeyi ve herkesi karşısına almaya hazırdır. Nino, Avrupalı yaşam tarzını benimsemiş olmasına rağmen kendi geleneğine ters düşen özelliklere sahip genç Ali Han ile birlikte olabilmek için bir savaş vermeye kararlıdır.

Bütün sosyal kurumlar ve inanışların çatışmasına rağmen birbirlerini ne olursa olsun sevmeye kararlı ve devam eden aşıklar zaman zaman kaçınılmaz olarak sahip oldukları karşıtlıklar neticesinde fikir ayrılığına ve bunun yarattığı bir çatışmaya sürüklenmektedirler. Nino'yu olduğu gibi, tüm kültürel ve dini farklılığıyla kabul etmiş Ali Han zaman zaman kendi kültürünün etkisiyle Nino'nun kabul etmeyeceği taleplerde bulunmaktadır, sevdiği, evlendiği kadının İslami yaşam koşullarına uygun bir yaşam sürmesini ve Müslüman bir kadın gibi örtünmesini beklemektedir. Trajik karakterlerin birlikteliği başlangıçta aileleri tarafından onaylanmasa, ertelenmeye gayret edilse de sonrasında evliliğe rıza gösterirler.

Evlilik kararları üzerine Ali Han'ın Nino'nun akrabaları ile tanışmak üzere çıktığı Tiflis yolculuğunda Nino'nun Ermeni soylu genç Melik Nahararyan tarafından kaçırılması Ali ve Nino'nun yaşamlarında ve öykülerinde önemli bir başlangıcın kaynağını oluşturmaktadır. Melik Nahararyan'ın Nino'yu kaçırmayı, Ali ve Nino için trajik sona giden yolculukta önemli bir başlangıç, baş kişilerin yaşadığı zorluklar ve buhranlar bağlamında önemli bir etkidir. Uğradığı ihanet karşısında Ali Han, Melik Nahararyan'ı arkadaşlarının da yardımıyla öldürür ve bu intikam, cinayet Ali Han'ın aranılan bir suçlu olmasına, Dağıstan'a kaçmasına sebep olur. Sürgün halindeyken yine arkadaşlarının yardımıyla Nino ile kavuşturulur ve burada evlilikleri gerçekleştirilir. Rusya'da meydana gelen ihtilalin etkisiyle Ali Han'ın suçlu kimliği etkisini yitirir ve bu

özgürlük neticesinde yeni evlenen çift Bakü'ye, ait oldukları yere dönme şansını tekrar yakalarlar.

Yeni evli çift ait oldukları topraklara, ailelerine, kültürlerine geri döndüklerinde huzurlu bir ortamda yaşamlarını sürdüremezler çünkü Bakü'de Ermeniler ile büyük çatışmalar yaşanmaktadır. Büyük bir vatansever olan Ali Han Ermenilerle olan bu çatışmalara gönüllü olarak katılır ve daha sonra Ali Han ve Nino İran'a giderler. İran'ın kültürel yapısı ve gelenekleri Ali Han'a başlangıçta Bakü'yü anımsatır ve bu sebeple yabancılık çekmez, İran'da yaşama kolay uyum sağlar. Aynı durum Nino için söz konusu değildir, bambaşka gelenekler ve yaşam pratikleriyle karşı karşıya kaldığı için Nino, İran'da çok mutsuzdur ve yabancılık çeker, etrafında olan bitenlere anlam veremez. Nino'nun İran yaşam tarzı ve gelenekleri uyum sağlayamaması Ali Han'ı hayal kırıklığına uğratar.

Bakü Kafkas İslam Ordusunun yardımlarıyla Rus ve Ermeni istilalarından kurtulunca Ali Han ve Nino Bakü'ye tekrar dönerler. Bakü'de bir süre huzur içinde yaşamlarını sürdüren Ali Han ve Nino çiftinin bir kızları olur fakat bu huzurlu yaşam kısa sürer. Bakü tekrar Rus işgaline uğradığında Nino ve kızları güvende olmaları için Ali Han tarafından tekrar buluşacakları sözyle Tiflis'e gönderilir. Fakat söz verilen kavuşma gerçekleşemez, Ali Han, Gence Köprüsünde makinalı tüfekle vurularak öldürülür.

Ali ve Nino eserinde trajik sona giden yolculukta önemli bir değişim noktasını teşkil eden Malik Naharyan' ın eserdeki erkek baş karakter tarafından öldürülmesi durumunun benzeri *Romeo ve Juliet*' te de gözlemlenmektedir. İntikam hissi ve acele verilen bir karar olarak benzer bir eylem Romeo tarafından da gerçekleştirilir. *Romeo ve Juliet* isimli eser Verona'da bir sokak kavgası sahnesi eşliğinde başlar. Verona'daki asil aileler Montague ve Capulet aileleri geçmiş yıllardan beri devam ederek süregelen bir kan davası düşmanlığının merkezinde yer almaktadır. Birbirlerini asında tam olarak görmeyen, tanımayan bu aileler nefret ekseninde birbirlerine karşı büyük bir düşmanlık beslemektedirler.

Bir gün Capulet ailesi evlerinde bir eğlence düzenlerler ve bu eğlenceye düşman ailenin oğlu Romeo da gerçek kimliğini gizleyerek katılır. Romeo bu sırada Capulet ailesinin yeğeni, eserde hiç belirtmeyen ve eser boyunca çok az bahsedilen Rosaline 'ye aşiktir ve Rosaline tarafından reddedilmiştir. Bu reddin neticesinde Romeo tamamen içine kapanmış, dış dünyadan tamamen kopmuş ve melankolik bir hale bürünmüştür. Bu

melankolik halleri ailesi, özellikle babası ve arkadaşları tarafından kaygıyla karşılanmaktadır. Aynı eğlenceye Kont Paris de katılmıştır ve Capulet ailesi, Lord Capulet, kızları Juliet' in çok küçük yaşta olmasına rağmen Kont Paris ile evlenmesini istemektedir. Romeo katıldığı eğlencede karşılaştığı genç ve güzel Juliet' e hemen aşık olur. Bu aşk karşılıklıdır çünkü Juliet de Romeo'yu görür görmez tutkulu bir aşkın pençesinde bulmuştur kendini. Genç aşıklar herkesten gizli ve Juliet' in bakıcısının yardımıyla bir süre gizlice görüşürler. Bu görüşmelerin sonunda iki genç evlenmeye karar verir ve Rahip Lawrence'ın yardımıyla gizlice evlenirler. Rahip Lawrence genç aşıkların acelece karar verilmiş evlenme isteklerini sorgulamaz, onları vazgeçirmeye, kararlarını ertelettirmeye ya da ailelerini haberdar etmeye çalışmaz çünkü bu masum evliliğin iki düşman aile arasında yıllardır sürmekte olan kan davasına bir son verebileceğini umut eder.

Juliet' in kuzeni Tybalt kan davası ve düşmanlık duygularını en çok yaşayan bir karakter olarak ve düşman oldukları aileye karşı zafer elde etmeyi arzulayan ve bu arzuyu bir hedef haline getiren biri olarak Romeo'nun gizlice Capulet eğlencesine katıldığını öğrendiğinde zafer arzusunu tatmin edebilmek için Romeo'ya meydan okur. Romeo bu meydan okuma karşısında kayıtsız kalır çünkü kavga etmek niyetinde değildir. Fakat Romeo'nun yakın arkadaşı Mercutio bu meydan okuma karşısında küçük düşmüş hissederek duruma dahil olur ve Tybalt ile dövüşmeye başlar. Katıldığı dövüşte ölümcül bir yara alarak hayatını kaybeden Mercutio' nun acısıyla Romeo Tybalt'ı öldürür. Bu cinayet üzerine Romeo cezalandırılır ve Prens Escalus Romeo'yu Mantua'ya sürgüne gönderir. Romeo'nun cinayeti ve Ali Han karakterinin cinayeti ve neticesinde sürgüne gönderilmeleri, sevdikleri kadınlardan uzak kalmaları eserler arasındaki ortak unsurlar arasındadır. İntikam duygusuyla işlenen cinayet, her iki eserin baş kişileri üzerinde yıkıcı tesirler yaratan bir davranışın başlangıcını oluşturur.

Romeo, Mantua' da sürgünde iken Capulet ailesi kızları Juliet' in Kont Paris ile evlenmesi için gerekli hazırlıkları yapmaya başlamışlardır. Aile kızlarının istemediği bir evlilik yapması konusunda çok ısrarcı ve tehditkar davranmaktadırlar. Juliet, sevdiği adama ihanet etmemek ve istemediği bir adamla gerçekleşecek bir evlilikten kurtulmak için Rahip Lawrence'a danışmaya gider ve Rahip, Juliet' e onu ölü gibi göstererek uyutacak bir iksir verir. Bu plandan Romeo'yu haberdar edebilmek için Rahip, Romeo'ya bir mektup yazarak gönderir fakat bu mektup Romeo'ya ulaşamaz ve Romeo

durumdan haberdar olamaz. Rahibin verdiği iksiri içen Juliet uykuya dalar ve ailesi Juliet' in öldüğünü düşünerek kızlarını defnederler. Juliet' in ölüm haberini alan ve Rahiple olan planlarından haberdar olamayan Romeo yanına zehir olarak Verona'ya döner, Juliet' in mezarının başında bu zehri içerek kendi yaşamına son verir. Juliet uyandığında mezarının başında Romeo'yu ölmüş vaziyette bulunca Romeo'nun hançeriyle kendini öldürür. Planlananlardan haberdar olan tek kişi ve olayların aslını bilen tek kişi olarak Rahip Lawrence düşman ailelere ve Verona halkına tüm olan bitenleri anlatır ve düşman aileler arasındaki kan davası ve düşmanlık sona erer. Talihsiz aşıkların masum aşkları ve evlilikleri ailelerinin düşmanlıklarına, kan davalarına son veremese de ölümleri bu düşmanlığın sona ermesine vesile olmuştur.

Ali ve Nino, Romeo ve Juliet yapıtları çok farklı dönemlerde, farklı coğrafyalarda, birbirlerine uzak yüzyıllarda kaleme alınmış olsalar da evrensel bir konu olarak aşk temasını işlemektedirler. Ele alınan aşkın karşısında tehdit oluşturan unsurlar olarak sosyal kurumlar, toplum, aileler, gelenekler, inanışlar yer almaktadır. Tüm bu karşıtlıklara ve bu karşıtlıkların çatışmalarına rağmen ortada sürdürülmeye, yaşatılmaya çalışılan bir aşk mutlaktır. Aşıklar kendileri dışında herkese karşı gelerek bir arada olmayı, evlenmeyi tercih ederler. Beraberlikleri boyunca evlenmiş olsalar dahi toplumsal normal ve insanlar sürekli beraberliklerini güç duruma düşürecek tehditler olarak karşılırlarına çıkmaya ve işlerini zorlaştırmaya devam ederler. Aşıklar daima herkese karşı gelebilecek ve herkesi karşılırlarına alabilecek kadar cesurdurlar. Ali Han ve Romeo karakterleri acelesi ve zaman zaman sağduyudan uzak davranışlarıyla benzerlik taşıırken, Nino ve Juliet karakterleri daha ağır başlı, sağduyulu ve olgun kişilik özellikleri taşımaktadırlar. Eserlerde acele alınan kararlar, sağduyulu olmayan davranışlar, cinayet eylemleri trajik sona doğru sürüklenen karakterlerin yaşantılarında önemli dönüm noktalarıdır.

2.4. Eserlerdeki Karakterlerin Karşılaştırması

Karakter, anlatı metinlerinde iç dünyası, kişiliği, kimliği ve kendine has özellikleri olan bir figürdür. Toplumsal bir temsilden ziyade yalnızca kendi durumlarını temsil etmektedirler. Karakterler, anlatılarda olay örgüsünü taşıyan özellikler ortaya kaymaktadırlar (Uğur, 1998, s.28-31). Karakter ve tip birbirlerinden ayrı unsurlar olarak

değerlendirilmektedirler. Tip, anlatı metinlerde olayların merkezinde, odak noktası olarak yer almaktadır. Tipler toplumsal bir temsil görevi ile yansıttıkları tabakanın özelliklerini taşımaktadırlar. Karakterler eser boyunca farklı açılardan, farklı özelliklerle görülebilmekte iken tipler anlatılarda bir araç işlevi görmektedirler. Tipler anlatılarda yer alan kalıplaşmış kişilerdir (Belge, 1994, s.23).

Ali ve Nino eserindeki erkek baş kahraman Ali Han, *Romeo ve Juliet* eserindeki Romeo baş karakteri, eserlerdeki üstlendikleri aşık rolü, ataerkil toplumun birer parçaları olarak erkek figürleri, ruhsal durumları, toplum, gelenek, aile kurumları arasında sıkışmışlıkları ve seçim yapmak zorunda olmaları, trajik karakter olmaları bağlamında benzerlikler göstermektedirler.

Ali Han eserde tıpkı Romeo gibi asil ve aristokrat bir ailenin mensubu, kıymetli oğul figürü olarak gösterilmektedir. Ali Han ve Romeo karakterleri geleneklerine bağlı, kimliklerinin farkında ve değerlerini koruma çabası gösteren karakterlerdir. Ali Han karakterinde toplumsal arka planın kurguyla örtüştüğü bir unsur olarak öz kimliği koruma, Batılılaşmaya karşı direnme, milli, Asyalı kimliği koruma kaygısı çok önemli ölçüde yaşanmakta iken Romeo karakterinde benzer bir kaygı gözlemlenmemektedir. Milli kimliği koruma kaygısının ortak bir unsur olmaması anlaşılır bir durumdur çünkü Romeo karakterinin bulunduğu toplumda ve aynı şekilde *Romeo ve Juliet* 'in yazıldığı Elizabeth döneminde, Shakespeare'in yaşamında halkın milli kimliklerinin tehlike altında olması durumu söz konusu değildir. Öz kimliklerini korumaları bağlamında ise hem Romeo hem de Ali Han yaptıkları seçimler neticesince ve inanışlarının sonucu olarak kendi kimliklerini koruma çabasında yer almak mecburiyetini tecrübe ederler. İnandıkları ve sevdikleri kadının, içerisinde bulundukları aşk halinin peşinde gitmemeleri, toplumun ya da ailelerinin taleplerine cevap vermeleri kendi kimliklerine karşı bir öz saldırı teşkil edeceğinden bu durumdan kaçınmak mecburiyetindedir.

Etnik, kültürel değerler ve bu değerlere sahip çıkma kaygısı Ali Han karakteri üzerinde çok belirgin bir şekilde işlenirken Romeo üzerinden dini inanışların ve ritüellerin, kültürel ritüellerin örnekleri hakkında bahsetmek eser bazında mümkün değildir. Ali Han karakteri dini değerleri uğruna içki içmekten, kadınlara bakmaktan, domuz eti yemekten uzak durmayı tercih etmektedir fakat Romeo'nun dini değerleri uğruna hangi farkındalıklar üzerine hareket ettiği gözlemlenmemektedir. Ali Han karakteri ataerkil

toplumun bir parçası olarak kadınlarının eve ait olduğunu, kadınların evleri dışında muhitlerde yer almaktan kaçınmaları gerektiği düşüncesine sahiptir. Ali Han'a göre kadınlar sadece kocalarının hoşuna gitmeyi arzulamalı ve kocalarının saadeti için çaba göstermelidirler. Başka erkeklerden ve nazarlarından korunmak için ise kadınlar peçe giymelidirler. Romeo, ataerkil bir toplumun parçası olması ve babasından gördüğü baskın karakter olma, aile kurumunu kontrolü altına alma durumlarına rağmen Ali Han karakteriyle benzer baskıcı ve kontrolcü özellikler taşımamaktadır. Yaşadığı erkek egemen topluma rağmen Romeo'nun kadınlara karşı kısıtlayıcı düşünceleri ve beklentileri yoktur ya da bu durumlarından eserde bahsedilmemektedir. Ali Han'ın aksine Romeo sevdiği kadını bir varlık, bir birey olarak görmekte ve kabul etmekte ve ona kıymet vermektedir. Romeo'nun Juliet'i kontrol altına alma ya da onu kısıtlama gibi düşünceleri yoktur. Romeo, Juliet'e güçlü bir sevgiyle bağlıdır ve Juliet'i olduğu gibi kabul etmekte, değiştirmeye çalışmamaktadır. Ali Han karakteri sevdiği kadının kendi geleneklerine ve inançlarına göre davranmasını beklemesi durumu Romeo ve sevdiği kadın arasındaki ilişkide bulunmamaktadır.

Kurban Said'in eserindeki temel odak noktalarından ve temalarından biri olan Doğulu-Batılı olma meselesi, ilerici-gerici olma sorunsalı bağlamında Ali Han ve Romeo karşılaştırıldığında, *Ali ve Nino* eserinde de olduğu gibi, doğulunun, Müslümanın gerici olarak kabul edilmesi, Hristiyan ve Batılı olanın ilerici, modern olarak kabul edilmesi durumunda Ali Han gerici ve barbar, Romeo ise ilerici ve modern kategorisinde yer almaktadır. *Ali ve Nino* eserindeki referanslar ele alındığında Ali Han gelenekçi, tarihine ve geçmişine bağlı bir kimliğe bürünürken Romeo modern bir toplumun modern bir bireyi olarak belirlenebilmektedir.

Ali Han sevdiği kadın ile aralarında olan, engel teşkil eden ve edebilecek tüm karşıtlıkların farkındadır ve aşklarının kültürleri, gelenekleri ve inanışları arasındaki boşluğu dolduracağı, bu farklılıklar arasında bir köprü kuracağını ümit etmektedir. Romeo da aynı düşünce yapısı ve beklentiyle sadakat dolu aşklarının toplumsal düzeni dahi bozan kan davası ve aileleri arasındaki nefret dolu düşmanlık ilişkisine karşı galip geleceğini, tüm bu çatışmalar üzerinde güçlü bir sevgi bağı kurarak yolunda gitmeyen her şeyi iyileştirebileceğini ümit eder.

36 yaşındaki Romeo, başlangıçta etrafındaki dünyaya karşı yabancı, bilinçsiz, olgunlaşmamış genç bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızlığını rahatça yaşayabilmesi için yakın arkadaşlarından ve ailesinden kendisini izole etmiştir. Melankolik, umutsuz ve karamsar özellikleriyle dikkat çekmektedir. Ali Han ise eserin açılış sahnesindeki lise coğrafya dersinden başlayarak daima kararlı, ne istediğini bilen, sağduyulu, ayakları yere basan, sosyal ilişkileri ve iletişimi kuvvetli bir karakter olarak resmedilmiştir. Romeo' nun aksine Ali Han, kültürünün ve geleneklerinin de etkisiyle daima sosyal, iletişime açık ve etrafındaki insanlara karşı duyarlıdır. Romeo'nun sosyal çevresinden ve dış dünyasından izolasyonuna sebep olan karamsarlığının ve melankolisinin esas sebebi aşık olduğu kadın Roseline'dir. Romeo, Rosaline'e aşkın ne olduğunu idrak edemediğince acelece aşık olmuştur, ya da aşk halinde olduğunu düşünmektedir. Romeo' nun Rosaline'e olan aşkı melankoli ve sosyal izolasyonu, içe kapanıklığına sebep olurken Ali Han'ın Nino'ya olan aşkı Ali Han'a can vermektedir, aralarındaki aşk kuvvetli, farkında bir bağdır ve daha önemlisi karşılıklıdır.

Romeo'nun Rosaline sevdası, farkında bir aşk, hissedilerek tercih edilen bir kaderden öte güçlü bir istektir, elde etme, sahip olma arzusudur. Romeo okuduğu şiirlerdeki aşk halinin etkisinde kalarak ve bu şiirlerin yazarlarından etkilenecek kendisini aşık olarak görmek istemektedir. Ali Han'ın aşkı en başından beri tercih edilmiş bir kader, farkında bir aşktır. Nino'yu gördüğü ilk andan itibaren hislerinin, planlarının, Nino ile yapmak istediklerinin ve evlilik isteğinin farkındadır ve bu planlarını Nino'ya açabilecek kadar cesurdur. Romeo henüz olgunlaşmamış, cinselliğinin farkında olmayan, dünyevi hazlarından çok okuduğu şiirlerdeki aşk halini benimsemiştir. Rosaline' ye aşık olduğunu düşünürken Capulet'lerin düzenlediği baloda Juliet'i gördüğü an ona aşık olur. Ali Han ise eserde aşk yaşantısı anlamında bir değişim ve dönüşüm tecrübe etmez, aşkının öznesi değişmezdir.

Romeo'nun Juliet üzerinden tecrübe ettiği gerçek aşk hali itibariyle kimlik özellikleri ve yaşantısındaki deneyimler Ali Han ile benzerlik göstermeye başlar. Her iki baş karakter de zaman zaman aşk hallerinin de tesiriyle ve acelece davranışları, acelece karar vermeleri sebebiyle sağduyulu davranmaktan uzaklaşırlar. Sağduyulu davranmaktan uzak olmaları ve acelece davranışları karakterlerin trajik sona gidişlerindeki en önemli etkenlerden biridir. Gerçek aşk muhitinde buluşan erkek baş karakterler, toplum ve aileleri tarafından kabul görmeyen aşkları için her şeyi yapmaya hazırdırlar ve herkesi

karşılarına alırlar. Sevdikleri kadın uğruna cinayet işlemeyi dahi göze alırlar. Romeo aşk halini Juliet ile tecrübe etmeye başladıktan sonra hisleri bağlamında olumsuz durumlar yaşamaz ve bu canlandırıcı, hayat veren aşk tecrübeleriyle Ali Han ile benzerlik gösterir.

Ali Han ve Romeo aşk halinin idrakına varmalarıyla olgunlaştıkça olgunlaşır, etrafındaki dünyayı daha kuvvetli anlar ve ayak uydurabilirler. Karakterler, sevdiği kadınlara karşı besledikleri hisleri varlıklarının en derinliklerinde hissederek. Aşkları onları günden güne geliştirir, genişletir ve olgunlaştırır.

Romeo ve Ali Han karakterlerini en belirgin, trajik sonlarına giden yolda tesirli olan özelliklerinden biri ve ortak olanı dürtüsellikleridir. Dürtüsel ve duygularını kontrol edemeyen yönleriyle acele kararlar alır ve uygularlar, davranışlarını ve planlarını mantık süzgecinden geçirmeden harekete koyulurlar. Romeo, Juliet ile karşılaşır karşılaşmaz aşık olur, evlilik teklif eder ve 24 saat içinde evlenirler. Juliet' in mezarında sevdiği kadını ölü bulduğunda düşünmeden, işin aslını öğrenmeden doğrudan öz kıyım kararı alır ve gerçekleştirir. Ali Han benzer bir dürtüsellikle Malik Naharyan sevdiği kadını kaçırdığında düşünmeden, acele bir davranışla Malik'i öldürür. Romeo ve Ali Han, geleneksel trajik kahramanlar olarak kişiliklerinde bazı kusurlar ve sorunlar barındırırlar ve bu doğrultuda trajik sona mahkûm edilirler. Hem Romeo hem de Ali Han bu geleneğin ürünlerinin temsilcileri olarak benzer karakterlerdir.

Romeo ve Ali Han'ın sevdiği kadınlar için besledikleri aşk zamanla kontrolsüz, vahşi bir hal alır. Aşk ve intikam duygusu birbirlerinin yerini alır. Vahşi bir hal alan hisler intikam duygusu ile birleşince cinayet kaçınılmaz olur. Romeo'nun Tybalt'ı, Ali Han'ın ise Malik'i öldürmesi, içindeki öfkeleri kesip atabilmeleri için zorunlu bir hal alır. İntikam duygusu ve karakterlerin öfkelerini kontrol edemeyişleri yaşantılarında talihsiz olaylara giden yolda önemli bir etken olur.

Eserlerdeki kadın baş karakterler Nino ve Juliet genç ve erken yaşlarında evlilik tecrübeleriyle dikkat çekmektedirler. Juliet 13 yaşında Nino ise lise eğitimini bitirmesinin akabinde evlilik gerçekleştirirler. Toplumsal olarak her iki kadının coğrafyasında da kadınların erken yaşlarda evlenmesi olağan kabul edilmektedir. Juliet tüm yaşamı boyunca ailesinden ve çevresinden izole bir şekilde, ailesinin izni olmadan dışarı dahi çıkamayan ve tamamen bakıcısı tarafından yetiştirilmiş bir kadındır. Soylu

bir ailede anne ve babasından kopuk, annesi ile anne-kız ilişkisi kurmadan yetişmiş, fikirleri alınmadan hakkında kararlar alınmış ve bu kararları sorgulamadan kabul etmesi beklenmiştir. Konforlu aile yaşantısı ve soylu geçmişiyle evinde bir tutsak hayatı yaşamakta, bir esir gibi resmedilmektedir. Nino ise Juliet' in tam aksine soylu ailesi ile yaşadıkları evde özgür bir birey olarak varlığını sürdürmektedir. Eğitim yaşantısı, kendi isteğiyle sosyal yaşamda yer alması ve arkadaşlarını seçebilme özgürlüğü ile Juliet' ten çok farklıdır. Ailesi Nino'nun düşüncelerine, değerlerine ve fikirlerine önem vermekte, kızlarını bir birey olarak kabul etmektedirler.

Tercih hakkı sunulmayan ve fikirleri alınmayan Juliet, ailesinin isteğiyle Paris ile evlendirilmek mecburiyetinde bırakılırken Nino'nun Ali Han ile olan evlilik arzusu babası, ailesi tarafından onaylanmasa ve ertelenmeye çalışılsa da Nino bir mecburiyete maruz bırakılmaz ya da istemediği bir evliliğe mahkum edilmez. Batılı kadın temsilcileri olmalarına rağmen tercihler, varoluş ve kimlik bağlamında Juliet ve Nino çok farklı gerçeklikler tecrübe etmektedirler.

Nino ve Juliet' in sevgililerine karşı duydukları aşk kişiliklerinde olgunlaşmaya vesile olur. Juliet ve Nino sağduyulu ve sakin kimliklere sahip ve masumiyetin sembolüdürler. Ailelerinden gelen nefret ya da ötekine karşı tahammülsüzlük durumları Nino ve Juliet' de görülmez. Juliet kan davası ve nefret ortamında yaşamını sürdürmesine rağmen bu kötücül duygulardan etkilenmez ve ailesinin kan davalı olduğu aileye karşı negatif hisler beslemez, bu düşmanlık ilişkisinde yer almamayı tercih eder. Nino'nun ailesinin doğru kültüre karşı önyargısı, öteki olarak kabul ettikleri unsura karşı olan tahammülsüzlüğü Nino' ya tesir etmemiştir. Öteki olana karşı duyarlı, öteki olanı kabul etmeye hazırdır ve hayatının en büyük aşkı, uğruna her şeyi yapmaya hazır ve herkesi karşısına almaya hazır olduğu kişi ailesinin öteki olarak kabul ettiği gruba aittir. Tutkulu aşıklar olarak her iki kadın karakter de her şeyi karşılarına almaya ve göğüslemeye hazırdırlar. Juliet, ailesinin başka biriyle evlilik arzularına rağmen büyük bir başkaldırıyla gizlice sevdiği adamla evlenir. Sahte bir ölüm planı içerisinde rol alarak işler yolunda gitmediğinde aşkı uğruna, sevdiği adamın ölümü neticesinde yaşamına son verebilecek kudrete sahiptir. Nino aynı kudrete sahip olarak aşkı uğruna ailesini, kültürünü ve toplumunu karşısına alarak sevdiği adam uğruna her şeyi yapmaya hazırdır. Babasının evliliklerine çok olumlu yaklaşmamasına karşın Ali Han ile evlenir, sevdiği adamın peşinden kültürüne tamamen zıt olan bir ülkeye, İran'a gider. İran'da

tecrübe ettiği tüm durumlar tahammül edilemez ve kimliğine aykırı olmasına rağmen sevdiği adam için uyum sağlamaya, sahip oldukları koşullardan şikayet etmemeye çalışır.

Lord Capulet, Lord Montague, Safer Han ve Didiani karakterleri erkek egemen toplumun tipik örnekleri olarak eserlerde resmedilmişlerdir. Soylu ailelerin otoriter figürleri olarak baskın, korumacı ve lider ruhlu kişilik özelliklerine sahiptirler. Lord Capulet karakteri kibirli, öfkeli, kontrolsüz ve savaş meraklısı iken Lord Montague, Şirvanşir ve Didiani kontrollü, savaştan uzak duran karakterlerdir. Lord Montague, Lord Capulet' in ilişkilerinde daha kontrollü ve savaş fikrinden uzak, sakin ve onurlu bir karakter olduğu gibi Didiani de Şirvanşir ile olan ilişkisinde daha kontrollü davranmakta ve daha tahammül göstermektedir.

Leydi Capulet, Leydi Montague ve Ali Han'ın annesi eserlerde erkek egemen toplumda söz sahibi olmayan, karar alma ve kararlarını belirtme haklarını bulunmayan bastırılmış karakterler olarak yer almaktadırlar. Çocuklarının yaşamlarında söz hakları, yetkileri yoktur ve olaylar boyunca aktif bir rol üstlenmezler. Tybalt ve Malik Nahararyan karakterlerinin gözlemlenebilir kişilik ve görünüm özellikleri bulunmamaktadır fakat eserlerdeki baş erkek kahramanların trajik sonlarına giden yolda önemli bir unsur olarak yer alırlar. İntikam nesnesine haline gelen iki karakterin öldürülmeleri baş karakterlerin hayatlarında önemli bir dönüm noktası yaratır.

2.5. Eserlerdeki Benzerlikler

Romeo ve Juliet, *Ali ve Nino* isimli başyapıtlar talihsiz, masum aşıkların toplumlarını, ailelerini, kültür ve geleneklerini karşılıklı olarak aşklarının peşinden gitme, aşklarını sürdürme mücadelelerini konu alan, romantik ve trajik öykülerdir. Tüm karakterler, tüm karşıtlıklara ve karşı gelmelere rağmen kimliklerini koruma, aşklarına sahip çıkma mücadelesi verirler ve bu mücadele sırasında güçlükler çekerek buhranlar ve yıkımlar yaşarlar. Her iki eserde de aileler baş karakterlere karşı önyargılı ve endişeli yaklaşımlar sergilerler ve aileler ötekine karşı öfkeli, nefret dolu, peşin hükümlü ve tahammülsüzdür. Toplum da aynı şekilde farklılıklara ya da ötekine karşı tahammülsüzdür, kendine benzemeyeni, ötekiyi ve ötekileştirileni yok etme eğilimi

gösterir ve bu eğilimi bireylere yansıtarak zorunlu kılar. Toplum gibi, din, kültür, gelenekler de zaman zaman aynı tahammülsüzlüğü ve hoşgörüsüzlüğü gösterme eğilimindedir. Eserlerde baş kişilerin buhranları, yıpranımları ve trajik sonları benzerlik gösterir. Fakat tüm bu bunalımlara rağmen aşıklar birbirlerinden vazgeçmezler.

Romeo ve Juliet, *Ali ve Nino* isimli eserlerde tarihsel ve sosyal arka planda yer alan din olgusu eserlere ve eserlerdeki karakterlerin kimliklerine, yaşam ve kaderlerine doğrudan tesir etmiş durumdadır ve dinin, dini inançların etkileri karakterlerin davranımları üzerinde gözlemlenebilir durumdadır. Din olgusu eserlerde yapıcı ve bütünleştirici bir yapıdan ziyade ayrıştırıcı ve ötekileştiren bir unsur olarak yer almaktadır. Dindeki en önemli yapılardan biri olan hoşgörü unsuru eserlerdeki din etkilerinde yerini yargılama, kısıtlama, mutlak doğruya sahip olduğunu iddia etme ve öteki inancı yanlış bulmaya bırakır. Öteki din, mutlak doğruyu barındıran din ve kültürü ile benzeşim yaşamalı, tekleşmelidir. Mutlak dinin ötekine açtığı savaşta olduğu gibi mutlak dinin temsilcileri ya da takipçileri, benimseyenleri de ötekiyle savaş halindedirler. Ötekiye karşı olan bu tahammülsüzlük karakterlerin birbirleri ile olan ilişkilerine de sirayet etmektedir. William Shakespeare'in bulunduğu dönemdeki din alanındaki tecrübeleri yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu tecrübelerinde düşünce anlamında bir kısıtlama ya da özgürlük ihlali tecrübe etmiş olması olası görünmektedir çünkü Elizabeth, İngiltere'deki soylu kimselerin ve liderlerin, din adamlarının Protestanlık mezhebinin benimsemesi konusunda ısrarcı bir tutum sergilemiştir. Elizabeth'in ötekiye karşı olan hoşgörüsüzlüğü ve ötekiyi reddetmesi William Shakespeare'in yarattığı Capulet ve Montague aileleri tarafından ele alınabilmektedir. Dönemin katı dini görüşleri ele alındığında *Romeo ve Juliet* talihsiz masum aşıklardan öte günahkar suçlular olarak kabul görmüşlerdir.

16.yüzyıl İngiltere'sinde din, sosyal yaşamda önemli bir yere sahip olmuştur. Kilise sosyal yaşantıda önemli bir etki göstermiş ve insanlar pazar günleri aksatmadan kiliseye gitmeyi görev edinmişlerdir. Kilise evliliklerin gerçekleştirildiği ve geçerli bir evliliğin kılındığı tek kurum olmuştur (Wagner, 2010, s.21-23). Rahip Lawrence, *Romeo ve Juliet* isimli eserde dini otoritenin bir örneği olarak karşımıza çıkar. Capuletler, *Romeo*, *Juliet* ve halktan insanlar sık sık tavsiyeler almak, doğru yolu bulabilmek maksadıyla sık sık Rahip Lawrence' yi ziyarete giderler. Eserdeki karakterler ve halk Rahip Lawrence' a saygı göstermekte, inanmakta ve rahibi hukuktan, yasalardan daha üstün

bir mertebe olarak kabul etmektedirler. Rahip, evlilik kurumunun ehemmiyetini bildiği için talihsiz aşıkların evliliğinde yardımcı bir rol üstlenir. 16.yüzyıl toplumunda kişilerin evlilik harici birlikte olmaları, birlikte yaşamaları kabul görülmemektedir ve bu kural doğrultusunda rahip, *Romeo ve Juliet*' in birlikteliğini kabul görür kılmak için evlilik arzularını onaylar ve yerine getirir. Rahip Lawrence zaman zaman dini otoritesini ve statüsünü art niyetli kullandığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır fakat tek niyeti talihsiz, masum aşıkların kavuşmasına yardımcı olmak ve gerçekleştirdiği evlilikle düşman aileler arasındaki savaş ve kan davasını durdurmaktır. Eserdeki tüm karakterler dini hükümlere uymak mecburiyetinde oldukları için *Romeo ve Juliet* birlikte olabilmek için evlenirler. Bu evlilikten haberdar olmayan Capulet ailesi, Juliet' in Paris ile evlenmesinde ısrarcı olur fakat dini ve yasal olarak evli bir kadının başka bir evlilik gerçekleştirmesi mümkün değildir ve üstelik 16.yüzyılda boşanmak mümkün değildir. 16.yüzyıl toplumunda ve dinde günah kabul edilen bir diğer davranış ise öz kıyımıdır, *Romeo ve Juliet* evlilik konusundaki dini hassasiyetlerine rağmen eserde tüm dini kurallara uymazlar. Eserin sonunda intihar ederek yaşamlarına son verdiklerinde günah işlemiş kabul edilirler ve bu öz kıyımları onları bazılarının gözünde masum aşıklardan günahkar suçlular kategorisine sokar.

Romeo ve Juliet eserinde din ve kader unsurları iç içe geçmiş vaziyettedir. Eserin başlangıç sahnesinde koro seyirci ve okuyucuya *Romeo ve Juliet*' in kaderlerinde ölüm olduğunu bildirir. Okuyucu Romeo'nun nihai kaderinden kaçamayacağı hakkında bilgilendirilir. Okuyucu aynı zamanda karakterlerin trajik sonlarının kendi kusurları ile alakalı olmadığını, kederle mühürlenmiş kaderlerinin bir sonucu olduğunu bilmektedir. Eserin giriş bölümünde koro, okuyucuya talihsiz aşıkların kaderlerinin ölümle mühürlendiğini bilgisini verir. Talihsiz aşıklar kimliklerinde barındırdığı kusurlar sebebiyle değil kaderin onlara karşı olması sebebiyle cezalandırılırlar.

Ali ve Nino isimli yapıtta da dinin olay örgüsü ve karakterler üzerinde doğrudan, büyük bir etkisi vardır. Eserin açılış sahnesindeki coğrafya dersinden başlayarak ve sınıftan yola çıkarak toplumsal bir çok kültürlülüğün bilgisi verilir, sınıfta farklı uluslardan ve farklı dinlere mensup öğrenciler bulunmaktadır. (Said, 2018 s.9) Bu çok kültürlülük, Müslümanlık, Hristiyanlık, Şii ve Sünni mezheplerinin varlığı inanç çatışmalarını ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirmektedir. Görünürde bir barış ortamı ve uyum içinde yaşam olsa da çatışmalar sürmektedir. Eserde dinin en büyük etkilerinden biri,

dini ve kültürel sebeplerden dolayı Şirvanşir ve Didiani ailelerinin Ali ve Nino'nun evliliğine karşı çıkmalarıdır. Müslümanlık inancını benimsemiş Ali Han ve Hristiyanlık dinine mensup Nino'nun evliliği aileleri ve toplumları tarafından hoş karşılanmaz. Farklı dinlere mensup olmalarına ve birlikteliklerinin onaylanmamasına rağmen Ali ve Nino evlilik fikirlerinden vazgeçmezler ve evlendikten sonra kendi dinlerini yaşamaya devam ederler. ..“Dininizde kalmak mı yoksa kocanızın dinine geçmek mi istersiniz? Nino bir süre duraksadı. Sonra kafasını kaldırdı ve gururla kendi dinimde kalmak istiyorum yazdı” (Said, 2018 s.139). Baş karakterlerin evlendikleri sahnede Seyit, Ali ve Nino'nun imam nikahını kıydığında taraflara dinlerini sorar, Müslümanlığın Şia mezhebine mensup Ali Han ve Rum Ortodoks Kilisesi'ne mensup Nino evliliklerinden sonra kendi inanç sistemlerini korumaya devam edecek, bu evlilik neticesinde Nino itikadını muhafaza edecektir. Ali Han'ın Nino'nun İslamiyet'e geçiş yapması gibi bir istekte bulunmayarak toplumsal yapıdaki dini çatışmayla alakası olmadığını, bu çatışmada yer almadığı göstermektedir. Ali Han gururlu bir Müslüman ve Şia mezhebinden İmam Cafer'in mezhebine mensup olmayı bir ayrıcalık olarak görmekte, dini görüşleri ve kültürüyle gurur duymaktadır. Dini ve kültürel varlığını üstün görmesine rağmen Nino'nun inanç sitemine bulunmaz, Nino'yu olduğu gibi kabul eder, toplumsal önyargıların tesiri altında karşı eleştiride kalmaz.

Dinsel çatışmanın bir farklı olarak boyutu olarak karşımıza mezhepçilik çıkmaktadır. Ali Han'ın en yakın arkadaşlarından Seyit, dini bir kimlik bakımından en radikal tavra sahip karakterlerden biridir. Şiiler, Sünni halifelerin tarafında savaştıkları için aynı dine mensup olduğu insanları Müslüman olmayan insanlardan bile kötü bir yerde kabul etmektedir. Ali Han ve Nino İran'da yaşadıkları süreçte Nino bu ülkedeki kültüre uyum sağlayamadığında ve mutsuz olduğunda bu durum üzerine Ali Han derin üzüntüsünü ve hayal kırıklığını arkadaşı Seyit Mustafa ile paylaşır ve Seyit Ali Han'a görünmeyene, mutlak güce yönelmesini söyler. Ali Han ise Seyit'e göre Şia mezhebine bağlı olmasına rağmen daha hoşgörülüdür.

Romeo ve Juliet, *Ali ve Nino* isimli eserlerde ortak temalar bağlamında bir diğer unsur ötekileştirme. *Romeo ve Juliet*'te ötekileştirme unsuru, kan davalı düşman aileler arasında ve bu ailelerin üyeleri arasında karşı tarafa gerçekleştirilirken *Ali ve Nino* isimli eserde ötekileştirme daha geniş bir kapsamda ve daha sık karşılaşılmaktadır. Ali ve Nino'nun toplumunda uluslar, dinler, diller ve kültürler birbirlerini ötekileştirme eğilimi

gösterirler. Doğulu ve Batılı bağlamında ilerici-gerici, gelişmiş ve barbar, dil ve din bağlamında üstünlük unsuru ile ötekileştirme gerçekleştirilmektedir. Azerbaycan halkının gururlu vatanseverleri, Ruslar, Ermeniler ve tehdit unsuru ülkeler, birliklere karşı bir ötekileştirme eğilimi gösterirken Müslümanlık inancına mensup bireyler Hristiyan inananları ötekileştirmekte, kusurlu bulmaktadır. Kültürel bağlamda doğulu ve batılı insanın yeme alışkanlıkları ve biçimleri dahi ele alındığında çatal-bıçakla yemek yemek ya da yer sofrasında, el ile yemek üstünlük ve gericilik, barbarlık engellerine takılmaktadır. Elit sofralarda çatal bıçak ile yemek yiyen Batılı, Gürcü aile, yer sofrasında yemek yiyen Doğulu Azerbaycanlı aileyi ötekileştirmektedir. Kültürel unsurlar kapsamında ötekileştirmeye maruz kalan karakterlerden bir örnek olarak Nino, Ali Han ile İran'da bir sarayda yaşamaya gayret göstermekteyken havuz kenarında egzersiz yaparken saraydaki görevlilerden bir kişi tarafından Ali Han'a garip ve aykırı hareketler yaptığı gerekçesiyle şikayet edilir. Nino, ötekileştirilen bir Batılı kadın figürü olarak yaşam standartlarını devam ettirmeye çalışırken doğulu bir adamın eylemlerini anlamlandıramaması, ritüellerinin kendi kültüründe bir karşılığının olmaması sebepleriyle aykırı bulunur ve dışlanır. Bu davranış ve Nino'nun alışkanlıkları derhal “doğru” olan, “normal” olan ile değiştirilmeli, iyileştirilmelidir. Bahsedilen örneklerde ötekileştirme unsuru bir önyargı durumundan ileri giderek öteki tarafı bilememe, öteki taraftan haberdar olmama durumu üzerine kuruludur.

Eserde insanların ağıtlar yakarak, sırtlarına zincirlerle vurarak kendilerini dövdükleri, Hüseyin'in Kerbela' da Yezid'e boyun eğmeyerek başının kesildiği olay için yapılan anma töreninde Nino dehşete kapılır ve anma törenindeki uygulamaları barbarca bulur. Halk ağır adımlarla yürümekte, üzerlerinde siyah pas giysileri, sırtları çıplak bir vaziyettedir ve ellerindeki kalın demirlerle sırtlarına vurmakta, kanlarla kaplı bir görüntüye sebep olmaktadır. Göğüslere sertçe inen yumruklar, beyaz kefen giyen, Muharrem şehitlerini sembolize eden insanlar, ellerinde hançer taşıyan, yüzlerinde kara maske ile yürüyen insanlar Nino'ya dehşet vermektedir. Kendi kültüründe hiçbir şekilde karşılığı ve anlamı bulunmayan bu ritüeller Nino tarafından bir hayli ilkel ve barbarca bulunur ve vahşet olarak izlenmektedir.

Tüm bu çıldırmış insanların arasında bir yerli, göğsünü dövüp sırtını kırbaçlıyordu. Ve o sendin Ali Han! Çok utandım. Bu kadar sofı bir barbarın karısı olduğum için ölesiye utandım. Senin tüm hareketlerini gördüm ve Konsolos'un bana acıyan bakışlarını hissettim. (Said, 2018 s.187)

Hüseyin'i anma törenlerinin yapıldığı gün tekrar böyle ritüellerin yapıldığına şahit olmamak için Ali Han ve Nino ülkeyi terk ederler.

Rome ve Juliet, *Ali ve Nino* eserlerinde aşk ve ölüm, trajik son ve katastrofi ortak unsurlar arasında yer alır. Trajik karakterlerin aşkları onaylanmama, kabul görmeme, tehdit unsuru olarak görülme ve yok edilme tehlikeleri altında varlığını sürdürme çabası içerisindedir. Onaylamayan, kabul etmeyen, tehdit unsuru olarak gören ve yok etme çabasında olan kurum ve kişilere karşı başkaldırı devam ettikçe trajik sona doğru hızla ilerlenir. Bu bağlamda aşk ve ölümün tabiatları iç içedir. Baş karakterler arasından Romeo, Juliet ve Ali Han bu ölümden nasiplerini alırlar ve trajik sonlarına karşı koyamazlar. Kendilerinden başka savaş açtıkları herkese karşı açtıkları savaştan yenik olarak hem bu savaştan hem de bu dünyadan ayrılırlar fakat savaş ve kayıplar arasında baş kaldırmaya devam eden, kazanan aslında aşktır. Kazanan aşkın getirdiği mucizeler de her iki eserde etkileyicidir, Romeo ve Juliet' in trajik ölümleri kan davalı düşman aileler arasında barış sağlarken Ali Han'ın ölümü bir kahramanlık öyküsü haline gelerek kutsanır. Ali Han arkasında bir kahramanlık öyküsü, Juliet ise ailesinin baş düşmanı ailedeki otoritenin hatırası için yaptırdığı bir anıt bırakır.

Trajik karakterlerin katastrofisinde etken unsurlar onaylanmayan aşk, farklı kimlik ve ailelere mensup olma, ötekileştirilmeye maruz kalma ve kaderin karşı konulamaz kararlarıdır. Kader, trajik karakterlerin aşklarının kaderini de belirlemiş ve kutsanan aşkları kısa zaman sonra zehirleyici, tüketen bir silah halini almıştır.

Olay örgüsü içerisinde her iki eserde de erkek baş kahramanlar aceleci kişilikleri, acele karar almaları ve dürtüsellikleri, sağduyulu davranışlardan uzaklaşmaları neticesinde cinayet eyleminde bulunurlar. Ali Han sevdiği kadın karşısında tehdit teşkil eden, sevdiği kadını kaçıran Melik Nahararyan'ı öldürürken, Romeo yakın arkadaşını öldüren Tybalt'ı öldürür ve her iki karakter de sürgün ile cezalandırılırlar. Bu cinayet eylemi ve sürgün hem trajik sonlarıyla doğrudan ilişkili hem de sürgün halinde iken olayları kontrol altına alamama ve sağlıklı kararlar alamamam durumları ile sonuçlanır ve olayların daha kötüye gitmesine sebep olur. Ali Han'ın cinayet eylemi aşk hali le alakalıyken Romeo'nun cinayet eylemi sevmeye hali ile alakalıdır.

2.6. Eserlerdeki Farklılıklar

Eserlerin form bazında farklılıkları olarak en başta *Romeo ve Juliet*' in bir tiyatro eseri, bir trajedi oluşu, *Ali ve Nino*'nun ise bir roman olması ele alınabilir. *Romeo ve Juliet*, Elizabeth döneminde yazılan, Rönesans devrindeki dini, kültürel, sanatsal ve politik farklılıkların esere zuhur ettiği bir yapıdır. *Ali ve Nino* ise 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi arifesinde Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesi verdiği bir dönemde kaleme alınmıştır. Zamansal bağlamda eserler 1600'lü yıllarda ve 1900'lü yıllarda oluşturulmuşlardır. Köken olarak iki yapıttan *Romeo ve Juliet* İngiliz edebiyatına ait bir üründür ve İngilizce kaleme alınmıştır. *Ali ve Nino* ise Azerbaycan edebiyatına ait, milli eser sayılan bir üründür ve ilk olarak Almanca kaleme alınmış, ilk basımı Almanca dilinde yapılmış ve daha sonra Azerbaycanca 'ya tercüme edilmiştir.

Romeo ve Juliet' te kullanılan dil şiirsel bir dildir ve sonelerin kullanımına yer verilmiştir. Sahne ve perde aralarında, bazen karakterlerin ağzından bazen de koronun sesiyle William Shakespeare'in en etkiliyi sonelerine yer verilmiştir. William Shakespeare soneler aracılığıyla hem henüz ustalaşmadığı trajedi yazımına zengin bir üslup ve stil eklemiş hem de geleneksek Aristocu trajedi yazımındaki yapıya büyük bir yenilik katmıştır. Sonelerin kullanımı, şiirsel yapıdaki söz oyunları, etkileyici imgeler ve benzetmeler vasıtasıyla *Romeo ve Juliet*' in birbirleriyle olan konuşmalarında benzersiz bir duygu aktarımı gerçekleştirilmiş ve soneler dramatik yapının oluşması ve okuyucuya, seyirciye aktarılmasında büyük bir rol oynamıştır. Sonelerin bestelenebilir şarkı düzeyinde varlığı seyircinin duyguyu doğrudan almasını ve çoğunlukla çaresizliğin, kahramanların trajik durumlarının ve kalbe işleyen hislerinin aktarımını sağlamıştır. *Ali ve Nino* eserinde ise düz yazı kullanımı söz konusudur. Eserdeki dil, temaları, imgeleri ve eserdeki trajediyi büyük ölçüde destekler niteliktedir ve eserde sone formuna rastlanılmaz.

Eserlerdeki bir diğer önemli farklılık koronun kullanımındır. William Shakespeare trajedisinde koronun varlığından ve kullanımından önemli ölçüde faydalanmıştır. Trajedideki koro figürü olay örgüsünün anlatımında, gelecekte haber verme, olayları doğrudan anlatma ya da yorumlama kullanımları bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Eserin başlangıç sahnesinde trajik karakterlerin, talihsiz aşıkların kaderleri ve başlarına gelecek olaylar koro aracılığıyla öğrenilmektedir. Koronun bir diğer üstlendiği

önemli görev ise söylenilmekten ve anlatılmaktan kaçınılanın, cesaret gösterilmeyenin doğrudan söylenmesidir. Olay örgüsündeki ve karakterlerin trajedileri koro tarafından anlatılır, bu acı görev koro ya düşmektedir. Trajedilerde korkulanı, yüzleşmeye cesaret edilmeyeni öğrenmek koro aracılığıyla gerçekleşir fakat koro aynı zamanda trajedi eserlerinde seyircinin ve okuyucunun yaşadığı dehşetten kurtularak gerçek hayata dönmesini ve bir an olsun rahatlamasını sağlamaktadır. Trajedi eserlerinin sahnelenmesi sırasında geleneksel olarak sahnede dehşet verici sahnelere, cinayet eylemlerine savaş ve kavgaya yer verilmez. Seyirci ya da okuyucu sahnede gerçekleşmeyen bu dehşet, travmatik olayları koro aracılığıyla öğrenir. Bu travmatik deneyimler arasında koro seyirciyi yaşamakta olduğu dehşet durumdan kurtarmak, tecrübe ettikleri olayların sadece bir kurgu olduğunu, gerçek deneyimler olmadığını hatırlatmak ve seyirciyi, okuyucu gerçek hayata döndürmekle vazifelendirilmiştir. Koro seyirciyi, okuyucuyu gerçek hayata döndürme eylemini zaman zaman komedi öğeleriyle zaman zaman da farklı olayları anlatmakla sağlar. Travmatik deneyimler arasında bir anda farklı bir gerçeklik boyutuna taşınan ya da seyretmekte olduğu sahnenin yalnızca bir kurgu olduğunun idrakına tekrar varan seyirci büyük bir rahatlama yaşar. Bu özellikleriyle koro trajedinin temel öğelerinden biridir. Halkın temsili olarak karşımıza çıkan koro, gerçekleşen olaylar üzerinde hükümlerde bulunmaz, yargılamaz, eylemlere karışmaz.

İçerik bakımından farklılıklar arasında talihsiz aşkların ailelerinin baş karakterlerin evliliklerine karşı olan tutumları yer almaktadır. *Romeo ve Juliet*'te trajik kahramanların aileleri nefret ve düşmanlık ekseninde, kan davasından beslenerek ilişkilerini sürdürmektedirler ve çocuklarının evliliklerini desteklemeleri, evliliklerine müsaade etmeleri gibi bir durum söz konusu değildir. Evlilik bir yana düşman aileler birbirleriyle aynı sokakta yürümekten dahi kaçınmakta, hanelerin hizmetkarları dahi birbirlerinden nefret etmekte ve sürekli kavga etmektedirler. Bu nefret ve kaos ortamında ailelerin evliliğe müsaade durumu söz konusu dahi olamayacağı için Romeo ve Juliet, gizlice görüşürler ve 24 saat içerisinde gizlice evlenirler. Capulet ailesinin Juliet' in evliliğinden o kadar haberleri yoktur ki Lord Capulet ve Leydi Capulet, kızlarının Paris ile evlenmesinde ısrarcı olurlar. *Ali ve Nino*' da ise durum farklıdır. Şirvanşir ve Kipiani aileleri kültürel, etnik, dini, kimliksel ve geleneksel olarak birbirlerinden çok farklı ve birbirlerine karşı önyargılı, ötekileştirir vaziyette olsalar dahi çocuklarının evliliklerine karşı bir engel teşkil etmezler. Nino'nun babası Didiani, başlangıçta kızının yaşantısı ve

gelenekleri üzerine kaygılı olmasına, kızının evliliğini ertelemeye çalışmasına rağmen sonrasında bu evliliğe rıza gösterir. Kızına karşı duyduğu saygı, kızını kendi başına kararlar alabilen bir birey olarak kabul etmesi ve Ali Han'ı tanınması neticesinde evlilik kararlarına saygı gösterir. Ali ve Nino, Romeo ve Juliet' in aksine evliliklerini gizlice gerçekleştirmezler.

Romeo ve Juliet' te etnik, dinsel bir karşıtlık ve çatışma yer almazken *Ali ve Nino*' da dinsel ve kültürel karşıtlıklar, çatışmalar eserin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Romeo ve Juliet aynı milli kimliğe, aynı dine mensuplardır fakat Ali ve Nino inanış ve kimlik bağlamında çok ayrı iki uçta yer almaktadırlar. Nino, Rum Ortodoks Kilisesine mensup, geleneklerine bağlı, batılı yaşam tarzını benimsemiş Gürcü kimliğine sahip bir kadındır. Ali Han ise büyük bir Azerbaycanlı vatansever, milletine ve dinine çok bağlı, Müslümanlığın Şia mezhebinden İmam Cafer'in mezhebine mensup doğulu yaşam tarzını ve geleneklerini benimsemiş, batılı yaşam tarzı ve geleneklerine karşı kendi kültür varlığını ve kimliğini yüceleştiren bir adamdır. Milli kimlik ve dini bağlamda Ali Han ve Nino birlerinden çok farklı eksenlerde yer almaktadırlar fakat bu uçurum Romeo ve Juliet için geçerli değildir.

Romeo ve Juliet' te baş karakterler dışında diğer tüm karakterlerde de çok kültürlülük ve etnik gruplara rastlanmaz. Verona halkı tek kimlik ve tek inanç sistemine bağlı olarak resmedilir oysa *Ali ve Nino*' da çok kültürlülük eserde yazar Kurban Said'in hoşgörüsü ve bir mesaj verme kaygısıyla kullandığı bir unsurdur. Kurban Said karakterler ve çok kültürlülük dolayısıyla okuyucuya doğrudan bir mesaj verir, farklı milletlerden farklı din ve geleneklere sahip insanların bir arada, uyum içerisinde yaşamasını kutsallaştırmaktadır. *Ali ve Nino*' da eserin açılış sahnesi itibarıyla toplumun çok kültürlü ve farklı milletlerden oluşan yapısının örnekleri verilmektedir. Eserin açılış sahnesindeki coğrafya dersinde sınıfta otuz Müslüman, dört Ermeni, iki Polonyalı, bir Rus, üç Tarikatçı çok kültürlü toplum yapısını ve bu farklı kültür varlıkları temsilcilerinin görünürde beraber uyum içerisinde yaşadığını göstermektedir (Said, 2018, s.9).

Dini farklılık ve etnik gruplar haricinde *Ali ve Nino*' da mezhep çatışmaları da eserin önemli bir noktasında yer almaktadır. Dindaş olmalarına rağmen farklı mezhepler birbirlerini zaman zaman kafirlerden dahi daha aşağıda görmektedir. Farklı mezheplere

sahip insanlar Müslümanlık ekseninde buluşmalarına rağmen, kaynaklarını Müslümanlıktan almalarına rağmen bazen farklı amaçlara hizmet etmektedirler bu durum diğer mezhepler tarafından hoş karşılanmamakta, inançsızlardan dahi daha aşağı bir seviyede görülmektedir. Şiiilerin, Sünni Halifelerden yana savaşmaları, Sünni Halifelere desteklerini ilan etmeleri aynı mezhep içerisindeki karşıt ya da radikal görüşlü inananlardan tarafından sakıncalı ve aşağılık bulunmaktadır.

Romeo ve Juliet’ te çok kültürlülük ve dini, etnik grupların çeşitliliği ve çatışmalarına yer verilmediği gibi Doğulu-Batılı kimlikleri ve bu kimlerin çatışmalarına da yer verilmez. *Ali ve Nino*’ da temel sorun Doğulu ve Batılı olma sorunsalı, doğuya ya da batıya ait olma meselesidir. Eserde bazı bilim insanlarının Güney Kafkas Dağları’nın Asya’ya ait olduğu, bazı bilim insanlarının ise Kafkasya’nın kültürel değişim ve gelişimini göz önünde bulundurarak Kafkasya’nın Avrupa’ya ait olduğu düşüncesine sahip olduklarına yer verilmektedir (Said, 2018, s.9). Eserin başlangıç sahnesindeki coğrafya dersinde yer verilen bu düşünceler yenilikçi Avrupa ya da gerici Asya’ya ait olma sorunsalını başlatır. Bu sorunsal eser boyunca kişilerin yaşantılarının merkezinde büyük bir sorun olarak varlığını korur ve karakterlerin ait olma buhranlarına sebebiyet verir. Ait olma sorunsalı beraberinde ötekileştirme, ötekine karşı tahammülsüzlüğü de getirir ve çok kültürlü yapıya sahip toplumda çatışmaların ve krizlerin doğmasına sebep olur.

Ali ve Nino’ da *Romeo ve Juliet*’ ten farklı olarak Müslümanlık ve Hristiyanlık üzerinden yeme alışkanlıklarına da yer verilir. Müslümanların yeme konusunda izinli oldukları besinler, yeme şekilleri hakkında tasvirlerle yer verilmiştir. Hristiyanlık inancında şarabın ve domuz etinin yenmesi, Müslümanlık inancında bu yiyeceklerin sakıncalı bulunması ve yendiği takdirde baştan çıkarıcı etkileri anlatılmıştır.

3. BÖLÜM

ROMEO VE JULİET, ALİ VE NİNO ESERLERİNDEKİ KARŞITLIKLAR VE BAŞKARAKTERLERİN RUHSAL ETKİLENİMLERİ

Yaradılış mitleri göz önünde bulundurulduğunda, kâinatın, insanın ve ötesindeki her şeyin kılınışından itibaren evrende barınan ve barınmaya devam edecek olan karşıtlıklar gözlemlenir. Bu karşıtlıklar tüm kâinata sır edilmiş ve kâinattan insanlara nakşedilmiştir. Birbirlerine soğuk, saydam bir nefretle bağlı fakat iç içe yaşamakta olan tüm karşıtlıklar bir bütün olarak gözlemlendiğinde aksak bir uyum içerisindedir. Yunan mitolojisi yaradılışın başlangıcını veyahut evvelini mutlak bir sessizlik, bilinmezlik, korku ve kaos olarak ele alır. Sonrasında toprak, su, gök, gündüz ve gece yaratılmıştır. Yaradılış başlangıcının ahiri, varlıklarını sürdürmek için birbirlerine ihtiyaç duyan fakat farklı paydalarda yaşamakta oldukları için mütemadiyen çatışan ve birbirlerini yok etmeye kendilerini adayan, farklı paydalarda yaşamalarıyla bir harmoni yakalayan tüm oluşların kılınışlarıyla devam eder. Tabiata karşıtlıklar, yaradılış itibarıyla işlenmiştir ki ahirinde dahi bu kodlama varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Karşıt olanın, farklı bir deyişle ötekinin yaratılma gereği yahut ihtiyacı kanunlaştırılmamış bir ilke olarak kabul edilebilir, şüphesiz çeşitlilik kâinatın bereketindendir. Kılınan tüm oluşlar zıtlarıyla kıymete kavuşur (Woodard, 2008, s.259-262).

Bambaşka bir coğrafyada, İskandinav mitolojisinde varoluşun, yaradılışın benzer bir kaderi zuhur eder. İskandinav mitolojisinde başlangıçta karanlık ve soğuk, aydınlık ve sıcak zıt kuzey, güney kutupları vardır. Güneydeki sıcak kıvılcımlar kuzeydeki buzulları eritir ve eriyen damlalar can bulur. Bu damlalardan yeni canlılar kılınır ki varoluşları apayrı olsa da tabiatları birdir, aynı hamurdan şekillenmişlerdir. Dolayısıyla İskandinav mitolojisi de varoluşu birbirine zıt varlıkların kılınışı ile başlatır. Sonrasında ise mutlak olan, bu zıt varlıkların mücadele halinde olmalarına rağmen bir uyum içerisinde süregelmesi ve yeni oluşlara gebe olmaları şeklinde süreç devam eder. Birbirlerine öteki olan apayrı uçlar kılınış için birbirlerinin gebeliklerine muhtaçtırlar (Davidson, 1969, s.12-14).

Çeşitli mitoslar çerçevesinde gelişim gösteren Türk mitolojisinin en bilineni ve en büyüğü Altay yaratılış efsanesinde, evren yaratıldığında yalnızca Ülgen ve Erlik tanrı-varlıkları kılınmıştır. Genel itibariyle insan formunda tasvir edilen Ülgen, gök cisimlerinin de üzerinde yaşamakta olan iyilik tanrısıdır. Ülgen'in aksine cehennemde yaşamakta olan Erlik kötülüğü sembolize eden tanrıdır. Tabiatları birbirlerininine karşı olan bu iki tanrı-varlık, çatışmalarla devam ettirdikleri varlıklarıyla yarattıkları canlılar ve cansızlar ile bir bütün oluştururlar (Türker, 2018, 257).

Mısır mitolojisi evrenin yaratılışını tanrılardan sonra yer ve gök kubbenin, toprağın, suyun, günün ve gecenin kılınışıyla takip eder. Tüm mitlerde olduğu gibi kadın, erkek, iyi, kötü, aydınlık, karanlık, soğuk, sıcak kılınışları, tezatlıkları tekerrür eder. Bu mutlak tekerrürün gözleminin sonucu yine çatışma, ötekileşme, birbirine düşmanlık, yok etme arzusu fakat nihayetinde bir bütünlük oluşturma suretidir (Remler, 2006, s.11).

Yaradılıştan kâinata ve içerisinde barındırdığı tüm kılınışlara kalan bu mutlak genetik miras yaşamda herkesin farkında olmadan kabul ettiği bir gelenek, tekrar olarak varlığını devam ettirir. İnsan tabiatına da sirayet eden karşıtlıklar ve mücadelesi, dünyanın her yerinde benzer suretlerde can bulur. Öyle ki bu gelenek zamanla insanların kasıtlı olarak ortaya koyduğu, isimlendirerek, savaş açarak, varlığını reddederek, ötekileştirerek gerçekleştirdiği bir alışkanlık halini almıştır. İnsan ve doğa, daima ötekine ihtiyaç duymasına karşın ötekisiyle yaşamayı beceremez. Bütünlük yakaladığı ötekisini tehlike olarak addeder ve daima ötekisini yok etmeye meyillidir. Aradaki karşıtlığı telafi etmenin tek yolu tarafların benzeşimidir ve bu benzeşim gerçekleşmezse öteki olarak kabul gören yok oluşa terk edilecektir yahut yok edilene dek savaşa maruz bırakılacaktır. Tabiatın diğer beniyle barışık olmaması muhiti, cinnet muhitidir.

3.1. *Romeo ve Juliet*

Karşıtlık, iki olgu arasındaki farklılıkların açıklığa kavuşturulması için kullanılan bir söz sanatıdır. Karşıtlıklar, nesneler, olaylar, durumlar, karakterler, fikirler, görsel öğeler, sosyal-kültürel gerçeklikler, karakteristikler, nitelikler bağlamında verilebilmektedir. Karşıtlık söz sanatının kullanılmasının amacı farklılığı, farklı-öteki olanı göstermektir

ve karşıtlık daima beraberinde bir çatışmayı getirir. Karşıtlık söz sanatında iki farklı kutup oluşu ve bu kutupların farklı özellikleri, gerçeklikleri sembolize etmesi çatışmanın kaynağıdır (Dupriez, 1991, s.314).

Karşıtlığın kullanımı, okuyucu ya da seyircinin olgular arasındaki özellikleri, nitelikleri idrak etmesini sağlamaktadır. Olgular arasındaki özellikler ve farklılıklar kesin ve keskinleştikçe birbirlerine karşı olan savaşları da görünür meydana gelir. Birbirleri için tehlike addettikleri kadar birbirlerine ihtiyaç da duyar karşıt olgular çünkü bir varlık en kolay kendinin tam aksiyle var olabilir, varlığını kanıtlayabilir ya da daha açık hake getirebilir. Bu yönüyle tüm varlıklar var olabilmek için karşıt olanlarına, kendilerinin tam aksine ihtiyaç duyarlar. Varlıklarını kesinleştiren olgular sonrasında varlıklarını pekiştirme gereksinimi gösterdiğinde karşıtlık oluşturmak tekrar büyük bir rol üstlenir çünkü kötü bir karakterin yanında iyi karakter kötüden daha iyi görünür ve iyi karakterin yanında kötü olan daha kötü bir karakter olarak görünür. İyilik ve kötülük, aşk ve nefret, savaş ve barış gibi karşıtlıklar en çok kendilerinin zıddı var olduğunda var olabilirler ve sahip oldukları anlam karşıt olanları karşısında büyür (Quinn, 2006, 312).

Görsel karşıtlık, sosyal-kültürel karşıtlık, kişisel karşıtlık, duygusal karşıtlık türleri bağlamında *Romeo ve Juliet* isimli eserde sosyal ve kültürel karşıtlıklara, kişisel karşıtlıklara sıklıkla rastlanmaktadır. Bunların yanında iyi ve kötü, aşk ve nefret, şiddet, intikam, savaş ve barış, yaşam ve ölüm, kader ve tercih karşıtlıkları kullanılmıştır. William Shakespeare'in karşıtlıklar, tezat kavramları kullanma maksadı okuyucuyu ve seyirciyi olay örgüsüne dahil etmek, dikkat çekmek ve önemli olay ve temaları açıklığa kavuşturmadır. William Shakespeare aynı zamanda kullandığı karşıt konseptler ile okuyucu ve seyirciye olaylar, karakterler ve karşıtlıklar üzerinden bir mesaj verme amacı taşımaktadır. Shakespeare' nin karşıtlıklar kullanımı *Romeo ve Juliet* eserine derinlik, dramatik etki ve metafor açısından zenginlik katmaktadır.

Aşk ve nefret karşıtlığının kullanımı *Romeo ve Juliet*' in olay örgüsünün doğrudan destekleyicisidir ve eserin okuyucu, seyirci gözünde dikkat çekici olmasını sağlamaktadır. Ailelerinin nefret ekseninde, kan davası ile katmerlenmiş şiddet ve savaş barındıran ilişkileri arasında Romeo ve Juliet karakterleri talihsiz aşıklar olarak karşımıza çıkmakta ve aşkın en saf, en masum, en trajik halini tecrübe etmektedirler. Ailelerinin nefret dolu ilişkilerinde aşkı yaratmayı ve yaşatmayı tercih eden talihsiz

aşıkların seçimleri karşısında bir takım sonuçlara katlanmaları gerekecektir. Tam da bu noktada kader ve seçim karşıtlıkları meydana gelmektedir. Talihsiz aşıkların trajik sonları ve tecrübe ettikleri acı dolu deneyimler ailelerine karşı gelmeleri neticesinde bir seçim, ailelerinin nefret dolu ilişkilerinde yer almayarak aşkı yaşatmayı tercih etmeleri bağlamında kaderdir. Ailelerinin nefretlerinin neticesinde ölmeleri kader, bu nefrete karşı gelmeleri ise seçimdir. Her halükarda bu karşıtlıklar arasında talihsiz aşıkların ruhsal yıkımları ve trajik sonları kaçınılmaz olur.

Eserdeki kullanılan görsel karşıtlık aydınlık ve karanlık, gece ve gündüz karşıtlığıdır ve bu imgeler okuyucu ve seyircide heyecan duygusunu tetiklerken aynı zamanda genç aşıkların birbirlerine karşı olan saf ve masum aşklarını tanımlamalarında yarar sağlamaktadır.

Parıldamayı öğretiyor bütün meşalelere
 Bir Habeşin kulağındaki pırlanta gibi,
 Asılmış gecenin yanağına sanki;
 El sürülmeyecek kadar güzel,
 Dünyaya fazla gelen değerli bir taş bu,
 Akranlarından çok değişik ve başka,
 Ak bir güvercin kargalar arasında. (Shakespeare, 2010 s.29)

Romeo, Juliet'i Capulet'lerin düzenlediği eğlencede ilk defa gördüğünde onun kim olduğunu uşaklardan birine sorar. Gördüğü kadın meşalelere parıldamayı öğretecek kadar parlak, aydınlık, bir Habeş'in kulağındaki pırlantaya benzemektedir. Bu apaydınlık, parlak yıldız gecenin kalbine asılmış gibi ışıldamaktadır, dünyaya fazla gelmektedir. Herkesten çok başka, kargalar arasında bir beyaz güvercindir. William Shakespeare, aydınlık ve karanlık imgeleri ile Romeo'nun Juliet' e olan tutkulu aşkını anlatmaktadır. Romeo'nun Juliet'i siyah kargalar arasında beyaz bir güvercin olarak görmesi, karanlık gecenin kalbine asılmış aydınlık bir yıldız olarak görmesi, tezat imgelerin kullanımıyla dramatik etkinin oluşturulmasını sağlamaktadır. Romeo için Juliet doğudan doğan güneş, Juliet için Romeo gecedeki gündüzdür (Shakespeare, 2003, s.97).

Eserin temel ekseninde yer alan birey ve toplum karşıtlığı yıkım yaratan en tesirli karşıtlıklardan biridir. Bireyin toplum ve aile kurumu ile olan mücadelesinde aldığı

travmatik darbeler ve yenilginin etkileri *Romeo ve Juliet*' te belirgin bir vaziyette işlenmiştir. Talihsiz aşıklar *Romeo ve Juliet*' in bireysel hazları, tutkuları, istekleri, seçimleri, beklentileri, bireysellikleri toplum ile büyük bir tezat oluşturmaktadır. Aile kurumlarının, *Romeo ve Juliet*' in beraberliklerine karşı duruşu büyük bir çatışma sebebidir. Karakterlerin birliktelikleri, aileleri ve toplumları tarafından onaylanmamaktadır çünkü Capulet ve Montague aileleri birbirleri düşman, kan davalı ailelerdir. Aile kurumları çocuklarının evlilikleri üzerinden farklı bireylerle izdivaçlarını planlamakta ve arzulamaktadırlar. *Romeo ve Juliet*' in gizlice planladıkları ve gerçekleştirdikleri evlilik, birbirlerine kavuşmak adına Rahip Lawrence' den aldıkları yardım, planlanan sahte ölüm ve eserin sonunda gerçekleştirdikleri öz kıyım dahi toplum tarafından onaylanmamaktadır. Eserin sonunda birbirlerine kavuşamayan aşıklar intihar ederler ve bu intihar yaşadıkları dönemdeki toplum tarafından günah sayılmakta, hoş görülmemektedir. Nihayetinde *Romeo ve Juliet*, ailelerinin ve toplumlarının isteklerine karşı koyarak bireyin iradesinin sosyal geleneklerden üstün olduğunu kanıtlayarak kendi zaferlerini kazanırlar.

Romeo ve Juliet' te aşk ve ölüm eserin en başından beri içe içe geçmiş vaziyettedir. Aşk öyle büyük bir tutku, öyle kör edicidir ki kişilerin sağduyulu davranışlardan, akıl ve mantıktan uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir. *Romeo*'nun Tybalt'ı öldürmesi itibariyle aşkın ne kadar büyük sonuçlara sebep olabileceği, *Romeo ve Juliet*' in aşktan çok şiddet ve ölüme yaklaştıkları gösterilmektedir. Üçüncü sahnenin üçüncü perdesinde *Romeo* sürgün edildiğini öğrendiğinde ve sevdiği kadından uzak kalması gerektiğini öğrendiğinde büyük bir yıkım yaşar ve sahip olduğu aşk dehşetli bir şiddet unsuruna dönüşür. Rahip Lawrence'ın hücrelerinden bir hançer kapar ve kendini öldüreceğini söyler. *Juliet*' in yaşadığı yer *Romeo* için cennettir ve bu cennetten sürgün edilmektense ölmek daha iyidir. Bu cennette tüm varlıklar, kediler, köpekler ve hatta bütün değersiz şeyler *Juliet* ile yaşayabilecekken *Romeo* tüm bunlardan mahrum kalmak zorundadır. Leşe konan pis sinekler dahi *Juliet*' in saf bakir bir alçakgönüllülükle kızaran dudaklarını görme hakkına sahiptir fakat *Romeo* sevdiği kadının kutsallığından menedilmiştir (Shakespeare, 2003, s.151- 152).

Juliet' in eserin sonunda hançerle kendini öldürmesi yine aşk sebebiyledir. Aşk ve ölüm *Juliet*' in *Romeo* için beslediği duygular arasında iç içedir. Ailesi *Juliet*' in Paris ile evlenmesi gerektiğini söylediğinde *Juliet* yine ölüm sözünden bahseder. Eğer Rahip ile

planladıkları sahte ölüm senaryosu başarısız olursa ölme gücüne sığınmaktadır. Ailesine ve topluma karşı koyamasa dahi elinde ölümü seçme kudreti ve kabiliyeti mevcuttur. Eğer sevdiği adama giden tüm yollar ailesi ve toplumu tarafından engellenirse, kutsal kabul ettikleri aşkları yok sayılır ve kutsal saydığı aşkına kavuşamazsa Juliet ölüme sığınacaktır (Shakespeare, 2003, s.170).

Aşk öyle yüce, öyle kutsaldır ki Romeo ve Juliet onu ancak ölümle koruyabilmektedirler. Aşk için yapılabilecek en güçlü, en ulu davranış ölümü gerçekleştirmektir onlar için. Romeo ve Juliet aşklarını ancak ölümle var edebilirler ve birbirlerine karşı duydukları sevgi öylesine derindir ki onu yüceltmek için hayatlarını sonlandırmayı dahi göze almaktadırlar. Bu bağlamda aşk mutluluğa olduğu kadar yıkıma da götüren tehlikeli bir yoldur.

Aşk-nefret-ölüm karşıtlıklarının iç içe geçmişliği eserin açılış sahnesinde koro tarafından bariz bir şekilde gösterilmektedir. Eskiden beri süregelen iki düşman ailenin döllerinden yıldızları sönük iki talihsiz aşık doğmuştur. Talihsiz aşıkların yazgısı yürek parçalayıcı ve dehşet vericidir. Genç aşıklar, birbirlerine besledikleri büyük aşklarıyla birlikte toprağa gömüldükleri gibi ailelerinin kin ve düşmanlıklarını da toprağa gömerler. Aşkın, aşıkların ölümü, ana babalarının öfkelerinin ölümüne de vesile olur (Shakespeare, 2003, s.67).

Birinci perdenin birinci sahnesi Capulet'lerin uşakları Sampson ve Gregory' nin kılıç kalkanla girişiyle başlamaktadır. Uşaklar eserdeki nefret ve şiddet elementlerinin en büyük temsilcilerindendir. Düşman ailelerin nefret dolu ilişkileri arasında aslında hiçbir görevleri olmayan uşaklar bu kan davasından ve nefret eksenindeki ilişkiden o kadar etkilenmişlerdir ki en çok onlar kavga ve ötekileştirme eğilimindedirler. Capulet'lerin uşakları Sampson ve Gregory' yi kızdırmaya Montague'lerin bir köpeği dahi yeterli olmaktadır. Montague ailesinden bir kadın ya da erkek görmeleri durumunda uşaklar duvara yakın yürümeyi tercih edeceklerdir, hizmetinde bulundukları ailenin düşman olduğu aileye bu denli düşman ve tahammülsüzdürler. Uşaklar diğer ailenin her hangi bir bireyinin gözünün yaşına bakmayacağını belirtmekte, erkeklerle dövüştükten sonra kızların canına okuyacaklarını, başlarını uçuracaklarını dile getirmektedirler. Sahne Sampson ve Gregory' nin Abraham ve Balthasar ile kavgaları ile devam eder. İki düşman aile arasındaki nefret ve çatışma öyle güçlüdür ki hanelerin uşakları dahi bu

nefretten ve kaos ortamından nasiplerini almışlar ve nefret ilişkisini şiddetle sürdürmektedirler (Shakespeare, 2003, s.68- 71).

Capulet ve Montague ailelerinin öfkeleri ve sürekli savaş halinde olmaları, hanelerin birbirlerine karşı duruşları sürekli Verona halkının ve şehrinin düzeninin bozmakta, huzurunu kaçırmaktadır. Eserin başlangıcında kavgaya tutuşmaları ve şehri huzursuzluğa boğmaları Prens Escalus tarafından şiddetli bir dil ile durdurulur ve taraflar uyarılır. Capulet ve Montague ailelerinin bir hiç yüzünden çıkardıkları kavgalar, öfke nöbetleri şehrin dirliğini daha önce de üç defa bozmuştur. Prens Escalus tarafları ayırır ve şayet kavgalarını sürdürürlerse aile üyelerinin canlarından olacakları konusunda onları tehdit eder. Prens Escalus sözlerinde süslü giyinmiş, soylu ailelerin mızraklarını alarak kendilerini kavga etmek zorunda hissettiklerinden bahseder. Bu zorunluluk durumu, öfke ve kavga eğilimi ailelerin nefret dolu kan davası düşmanlığından dolayı sürekli tetiklenmekte, dışa vurmaktadır (Shakespeare, 2003, s. 72).

Romeo karşılıksız bir aşkın pençesinde günden güne yitmektedir ve babası Lord Montague bu durum sebebiyle bir hayli endişelidir. Oğlunun haleti ruhiyesini idrak etmeye uğraşırken Lord Montague, Benvolio' nun yardımına ihtiyaç duyar. Romeo, dışardaki yaşamdan tamamen bihaber ve kayıtsız bir durumda, kendi iç dünyasına çekilmiş ve perişan bir vaziyettedir. Benvolio, Romeo ile hasbihal ettikten sonra Romeo'nun karşılıksız bir aşkın pençesine düştüğünü öğrenir. Aşkın çilesi Romeo'nun bağrına bir taş gibi oturmuş ve günden güne artmakta, gönlü kararmaktadır. Romeo yitirmiştir kendini, dünyada değildir, görünen Romeo değildir, Romeo başka bir yerdedir. Bu bağlamda Romeo, sevgi ve sevgisizlik, aşk hali ve aşkın karşılıksızlığı ile mücadele vermektedir. Tecrübe ettiği karışıklık hali, karşılıksız aşk hali Romeo'nun tüm yaşam isteği ve enerjisini yok etmiştir. İçi boşaltılmış bir beden, bir cesede dönüşen Romeo yaşayan bir ölüden farksızdır. Sevdği kadına aşk tanrısı Cupid'in okları işleyememektedir. Sevilen kadın iffetten bir zırh ile kendini korumaya aldığından aşkın oklarından etkilenememektedir. Sevilen güzellikte zengin fakat sevmekte yoksuludur. Romeo'nun tecrübe etmekte olduğu karşılıksız aşk hali ve karışıklıklar, Romeo'nun ruhsal durumu üzerinde büyük bir yıkım yaratmıştır. Tek dünyası sevdiği kadın ve karşılıksız aşkıdan ibaret olan Romeo sağduyusunu yitirmiş, rutinlerini aksatmakta ve sosyal ilişkilerini tamamen sonlandırmış vaziyettedir. Sevilen kadının sevmemeye and

içmiş oluşu, Romeo'nun yaşama umudunu günden güne kaybetmesine sebep olmakta, bu antla yaşayan bir ölüye dönüşmesine sebep olmaktadır (Shakespeare, 2003, s. 77-78).

Romeo'nun kendi sözleriyle ruhsal yıpranmışlığı, travmatik etkilenimi ilk perdede sürekli dile getirilmektedir.

Deli değilim ben, ama daha beter bağlıyım bir deliden;
Zindana kapatılmışım, aç susuz bırakılmışım,
İşkence edilip kırbaçlanmışım. (Shakespeare, 2010 s.16)

Romeo deli değildir, deliden de öte bir varlığa dönüşmüştür. Ruhsal yıpranımını zindana kapatılmış, aç susuz bırakılmış bir varlık olarak ifade eder. Ruhsal olarak öyle yıpranmış, öyle büyük bir yıkım tecrübe etmektedir ki işkence edilmiş, kırbaçlanmış kadar yaralı hissetmektedir kendisini. Sevgi ve sevgisizlik, sevmeye ve sevilmemeye karşıtlıklarında Romeo yorgun ve yenik bir savaşçı haline gelmiştir ve hatta bir savaşçı olduğunu söylemek dahi zordur, Romeo doğrudan kaybedendir, kurbandır (Shakespeare, 2003, s. 81).

Birinci perdenin üçüncü sahnesinde Leydi Capulet ve Juliet' in bakıcısı Juliet ile evlilik hakkında konuşurlar. Juliet artık 14 yaşına basmak üzeredir ve toplumun nazarında evlilik yaşına erişmiş genç bir kadındır artık. Leydi Capulet ve bakıcı, Juliet' in bebekliği ve yeni yaşı, evlilik çağına gelmesi üzerine uzun uzun konuşurlar ve nihayetinde Leydi Capulet, Juliet' e Paris ile evlenmesi arzusundan bahseder ve evlenmek isteyip istemediği sorgusunda ısrarcı olur. Bu sahnede Juliet oldukça pasif bir genç kız olarak resmedilmiştir. Dadısının söyledikleri, bebekliği hakkında duydukları konusunda oldukça utangaçtır. Uysal, itaatkar bir kız çocuğu olarak resmedilen Juliet soruyu yanıtsız bırakır ya da yanıt verme hakkı tanınmaz çünkü esasında Juliet' in fikri mühim değildir. Başta Lord Capulet ve sonra Leydi Capulet, Juliet' in Paris ile izdivacına karar vermişlerdir ve Juliet' e bu kararı sorgulamadan kabul etmek ve uygulamak düşmektedir. Bireysel istekleri, arzuları ve ailesinin, toplumunun beklentileri arasında sıkışmışlığı ve bunalım hali ilk defa bu sahnede sergilenmektedir. Aile-toplum ve sosyal kurumlar ve Juliet' in bireysel istekleri, bireyselliğinin çatışması bu sahne itibarıyla başlamış ve devam edecektir ve Juliet bu sıkışmışlık halinde büyük bir yıkım tecrübe edecektir (Shakespeare, 2003, s. 84-88).

Birinci perdenin beşinci sahnesinde Romeo ve Mercutio arasında geçen konuşmalarda Romeo'nun haleti ruhiyesinin derinliği ve keder dolu oluşunun izleri tekrar gözlemlenmektedir. Romeo'nun ruh halini ifadesi kurşun gibi ağır ayakkabılarla hareketsiz, çaresiz kalışının ifadesi ile başlamaktadır. Romeo dışında herkes özgürce hareket edebilecek hafif ayakkabılarla gökte süzölmeye hak bulurken Romeo kurşun gibi ayakkabılar imgesiyle ne denli büyük bir yük taşımakta olduğunu anlatır. Aşk illeti, sevdanın kederi ve üzüntüsü Romeo için öyle ağır, öyle yıkıcıdır ki hareket etmekten dahi yoksundur. Ruhunun kurşun gibi ağır oluşu Romeo'yu hareketsiz kılar, kımıldayamaz, adeta mıhlıanmıştır. Cupid'in zehirli aşk okları Romeo'ya öyle bir işlemiştir ki yeryüzünün en hafif kanatlarına sahip olsa dahi hareket edemez, gökte süzölemez haldedir. Hareket edemedikçe, aşkın zehirli oklarından kurtulamadıkça batmaktadır. Karşılık bulamadığı aşkı öyle kaba, öyle hoyrattır ki canını acıtmakta bir diken gibi gövdesine, kalbine batmaktadır (Shakespeare, 2003, s. 89).

Beşinci perdenin devamında Romeo, kutsal bir tapınağa saygısızlık etme riski altında Juliet ile fiziksel bir yaklaşma girişimi içerisinde. El ele tutuşmaları ve fiziksel olarak yaklaşmaları sürecinde Romeo ve Juliet' in dinsel ifadeler ve benzetmelerle hislerini tasvir etmeleri dikkat çekici bir unsurdur. Tanrıya açılmak için kullanılan hacıların, ermişlerin elleri ve Tanrıya yakarmak için kullanılan dudaklar Romeo ve Juliet tarafından bireysel hazların bir aracı olarak kullanılır. Ermişlerin ve hacıların elleri Tanrı'ya ulaşmak için açılırken Romeo ve Juliet' in elleri güçlü bir tutkunun etkisiyle öpüşmektedir. Tanrıya yakarmak için var olan dudaklar ise Romeo'nun bireysel hazları doğrultusunda Juliet' in dudaklarına erişmek için kullanılır. Romeo, Juliet' i öptükten sonra Juliet' in dudaklarında günah kalmıştır. Tatlı bir dürtüyle işlenen bu günah bireysel hazlar ve din çatışması arasında Romeo ve Juliet için bir kriz yaratır, bu kriz Romeo ve Juliet' in bireysellikleri ve toplum, din arasındaki karşıtlık ekseninde yaşadıkları ilk kriz olur. Tatlı bir dürtüyle işlenen ve dudaklarda izleri kalan günah Romeo ve Juliet' in aşk uğruna gerçekleştirdikleri ilk başkaldırı, dine, Tanrıya, ermişlere ve hacılara ilk ihanetleridir. Bu ihanet, bu tutkulu günah öyle lezzetlidir ki hemen ardından tekrar işlenir (Shakespeare, 2003, s.99-100).

Juliet' in bakıcısının çağrısıyla sonlanan tutkulu günah seansı sonrasında Romeo gördüğü kadının düşman ailenin kızı olduğunu öğrenir, yaşamını düşmanına borçludur. Sonrasında başına geleceklerden haberdarmışçasına Benvolio' nun ayrılma teklifini

kabul eder, eğlenceyi tadında bırakması gerektiğini düşünür, daha fazlası huzurunu bozacaktır. Daha fazlası Romeo o gece eğlenceyi uzatmasa da gerçekleşir ve Romeo'nun hissettiği gibi de hem Romeo'nun hem düşman ailelerin hem de tüm Verona halkının da huzurunu bozar. Düşman ailenin kızıyla yakınlaşması neticesinde Romeo'nun içsel muhakemesinde yenilgi yaşanır. Toplumsal ve ailesel kuralları Romeo için itaat edilemeyecek unsurlar haline gelir, dudaklarda günahın lezzetli izi kalmıştır artık ve Tanrıya, hacılara ve ermişlere ihanet ettikten sonra artık aile kurumu ve toplum manasını yitirmiş, itaat etmeye değer kalmamıştır (Shakespeare, 2003, s. 100-101).

Romeo eğlenceden ayrılırken Juliet dadısına Romeo'nun kim olduğunu sorar ve baş düşmanlarının biricik oğlu olduğunu öğrenir. Juliet, şayet Romeo evliyse gelin döşeginin ona mezar olacağını söyler fakat beğendiği ve günaha girdiği adamın ailesinin baş düşmanlarının oğlu olması da Juliet için bir diğer mezardır. Juliet' in biricik sevgisi biricik nefretinden doğmuştur. Sevgi ve nefret, birey ve aile kurumu arasında Juliet birdenbire tiksiniilen bir düşmanı sevmesi ve günaha girmesiyle harika bir sevgi doğmuş, yaşantısı canlanmıştır. Henüz Juliet için karşıtlıkların çatışması arasında bir yıkım değil canlanma, yaşama dönme söz konusudur. Juliet bu karşıt çatışmaların arasında bireysel hazları ve karşıtlıklara başkaldırmasıyla benliğinin, bireyselliğinin ve arzularının idrakına varmıştır. Bu başkaldırı ve sevdiği adamla işlediği günah, aşk birbirleriyle yarışır düzeyde tutkulu ve cazibelidir (Shakespeare, 2003, s. 102).

Karşıtlıkların, düşman aile oluşlarının sancılarının en belirgin şekilde ifade edildiği sahne meşhur balkon sahnesinde geçmektedir. Juliet, Romeo'ya balkondan seslenirken parlak bir meleğin konuşması, geceyi aydınlatan, göz kamaştıran güzellik bir anda büyük bir tehlike altında kaybolur, Romeo'yu gerçekliğe, yaşadığı cennetten yeryüzüne tekrar çeker. Romeo tembel bir buluta binip uçarken Juliet' i seyretmektedir hayranlıkla fakat Juliet' iz sözleriyle bir anda sarsılır. Romeo bir Montague'dir, şayet ismini ve ailesini inkar etmezse Juliet ile bir araya gelmelerinin bir yolu yoktur. Ailelerinin birbirlerine karşı duruşları, sevdalılarının birlikteliklerinin önüne geçecek kudrettedir. Öte yandan mücadele edecekleri karşıtlık öyle büyük ve öyle güçlüdür ki Romeo ya da Juliet, ikisinden birisi olduğu kişi olmaktan, mensup oldukları aileden ya da soy isimlerinden vazgeçmelilerdir. Karşıtlıklar arasındaki bu büyük ve güçlü çatışma Juliet'i öz benliğinden, isminden, ailesinden vazgeçebilecek, reddettirecek bir vaziyete getirir. Romeo ise isminden nefret etmektedir, ismi ki Juliet' e düşmandır. Romeo ve

Juliet' in bu karşıtlıklar ve çatışmalar arasında tecrübe ettikleri ruhsal yıkım onları benliklerini inkar edecek yok sayacak bir vaziyete sokmaktadır (Shakespeare, 2003, s. 107).

İkinci perdenin üçüncü sahnesinde Romeo, Rahip Lawrence ile konuşmaya gittiğinde sabahın henüz erken saatleridir. Aşkın ve ailelerinin düşman olmalarının neticesinde öyle yıpranmıştır ki sabahı beklemekte güçlük çekmiş, sabah da erkenden Rahip Lawrence'a gitmiştir. Rahip Lawrence'ın sözleriyle Romeo'nun kafası öyle karışık, öyle tedirgindir ki yatağına erkenden veda etmiş ve yola koyulmuştur. Rahip, Romeo'yu erkenden kaldıran bir huzursuzluğunun olduğundan oldukça emindir ya da Romeo ruhsal yıkımından dolayı hiç yatağına girmemiştir. Romeo'nun derdi çok açıktır, düşmanın şöleninde iken ansızın yaralanmış ve yaralanmıştır. Romeo'nun söz ettiğı yaralanma hali aşk halini, aşktan nasibini almasını ifade ederken aynı zamanda ruhsal olarak da yaralanmıştır çünkü kalbinde bir anda alevlenen aşkın gölgesinde birbirlerine karşı düşman aileler yer almaktadır. Romeo'nun ruhsal yıkımı onun aceleci, dürtüsel ve sağduyudan uzak davranmasına sebep olur, gece hiç dinlenmemiş ve uyumamış, sabah erkenden Rahip Lawrence' yi görmeye gelmiş ve çoktan evlilik kararı almıştır. Tecrübe ettiğı ruhsal yaralınım acele kararlar vermesine sebep olmakta ve kararlarını derhal harekete geçirme dürtüselliliğine sebep olmaktadır (Shakespeare, 2003, s. 116-117).

Romeo'nun travmatik ruhsal yıkımlarından bir diğeri üçüncü perdenin birinci sahnesinde meydana gelir. Romeo yazgının oyuncağıdır, düşman ailelerin ilişkisi arasında en nefret dolu, düşmanlık ilişkisini sürdürmeye ve harekete dökmeye en eğilimli kişi Tybalt ile olan çatışması neticesinde katil olur. İşlediğı cinayetin arka planda ruhsal bulanımı, dürtüsel davranışları, aşkının imkansızlığı ve ailelerinin düşmanlığı neticesinde sağduyusunu tamamen yitirmiştir. İşlediğı cinayetin ağırlığı altında bir de sürgüne gönderilmesi, sevdiği kadından, ailesinden ve şehrinden uzakta kalacak zorunda olması Romeo'yu ruhsal bağlamda daha fazla yıpratacak, daha büyük yıkımlar yaratacaktır. Düşman ailelerin ilkel kavgaları yüzünden huzur bozulmakta, kan akmakta ve nefretleri yüzünden insanlar zedelenmektedir. Bu ilke kavgalardan ve nefretten en çok etkilenen Romeo olur ve Romeo eğer sürgün edilmezse yakalandığı an ölüm cezasına çarptırılacaktır (Shakespeare, 2003, s. 139-141).

Romeo'nun gerçekleştirdiği cinayet ve sürgün edilmesi sonucu Juliet azap çekmektedir. Cehennem azabından daha beter olan bu işkence sonucunda Juliet' in yüreği parçalanmaktadır. Benliği iflas etmiş, bedenini değersiz, toprağa dönmesi, toprağa mahkum olması gereken bir yük olarak görmektedir. Juliet' in uğradığı ruhsal yıkım onu tabuta girmeye, Romeo ile birlikte ölmeye çağırmaktadır. Sevgili kuzeni ve sevgili kocası arasında kalan ve düşmanlıktan büyük yara alan Juliet aklını tamamen yitirmiş, ruhsal anlamda parçalanmış vaziyettedir.

Böylesine ters esen nasıl bir fırtınadır?

Sevgili kuzenimle ondan da sevgili kocam!

Kıyamet gününün ürpertici borusu çalınsın öyleyse!

Kim yaşıyor peki, o ikisi öldüyse? (Shakespeare, 2010 s.76)

Sevdiği iki insan öldüyse artık kimsenin yaşamasına lüzum yoktur, kıyamet gelmelidir. Sevgili kuzeni ve sevgili eşi arasında yaşanan tartışma ve gerçekleşen cinayet neticesinde Juliet kimin için üzüleceğini bilemez halde bir Romeo'yu bir kuzenini suçlamaya devam eder. Yaşadığı yıkım ne kadar büyük ve tesirli olursa olsun hala üç saatlik kocasından yana af çıkarmaya çalışmaktadır, şayet Romeo, Tybalt'ı öldürmezse, Tybalt, Romeo'yu öldürecektir. Sevdiği iki insan arasında gidip gelen Juliet göz yaşlarını ve sağduyusunu kontrol etmekte, korumakta büyük güçlük çeker. Tecrübe ettiği yıkımın ne sonu, ne sınırı, ne ölçüsü, ne ucu bucağı vardır, yaşadığı acının derinliğini ifade edebilecek sözler bulamamaktadır (Shakespeare, 2003, s. 145-150).

Juliet' in sevgili kuzeni Tybalt'ın ölümü ve sevdiği adam Romeo'nun sürgünün derin acısı ve yas hali henüz devam etmekte iken Lord Capulet ve Leydi Capulet, Juliet' e Paris ile evlenmesi arzularından bahsederler. Juliet' in yas haline saygı duymayan ve acelece evlenmesini dileyen ailesine karşı Juliet acısının daha ileri boyutlarına ulaşır. Sevgi niyetine aldığı nefret karşısında hala minnettar görünse de derin bir yıkım yaşamaktadır. Babası Juliet' in evliliği konusunda ısrarcı davranmakta ve hatta tehdit etmektedir. Juliet ise aile ve bireyselliği çatışlığında hala itaatkar davranmakta ve bu çatışlığın çatışmasından ruhsal olarak güçsüz ve yenik ayrılmaktadır. Ailesinden ve bakıcısından destek alamayan Juliet tecrübe ettiği ruhsal yıkım neticesinde sağduyusunu yitirir ve yardım alabilmek umuduyla Rahip Lawrence'a danışır. Ruhsal yıkımı Juliet'i işler yolunda gitmezse ölümü kendi arzusuyla kucaklayabilecek düzeye getirir. Toplum, aile ve yasalar çatışlıkları arasında Juliet sağduyusunu tamamen yitirir ve intihar

eğilimi ortaya çıkmaya başlar. Şayet bir çözüm bulamazlarsa, Rahip işleri yoluna koyacak bir çare bulamazsa ve Juliet, Romeo'ya tekrar kavuşamazsa bir hançerle tüm meseleyi çözecek, bu azaptan, ruhsal yıkımından kurtulacaktır (Shakespeare, 2003, s. 172-173).

Eserin son sahnesinde Juliet' in Rahip Lawrence ile planladığı sahte ölüm planı sonucu Juliet mezarında yatmaktadır. Sevdığı kadının ölüm haberiyle mezarının başında akli dengesini ve sağduyusunu tamamen yitirmiş Romeo, aşkının imkansızlığı, Juliet düşman ailelerden gelmelerinin sonucu, ailelerinin, toplumlarının karşıtlığı ve çatışmaları sonucu uğradığı ruhsal yıkımlar neticesinde ölümü artık tek çare olarak görmektedir. Öyle yıpranmıştır ki Juliet' in ölümünün aslı hakkında kimseye sorguda bulunmaz, Juliet olmadan bir yaşam içerisinde kendini tahayyül edememektedir ve sevdiği kadın öldüyse Romeo'ya en çok ölüm yakışmalıdır. Romeo ruhsal yıkımlarını, tüm karşıtlıklar ve çatışmaları zehir içip yaşamına son vererek sonlandırır. Juliet içtiği iksirin tesirinden kurtularak uyandığında mezarının başında Romeo'nun cansız bedenini bulur. Romeo kadar Juliet de toplumdaki, ailesindeki karşıtlıkların çatışmasından ruhsal olarak yaralanmış ve tecrübe ettiği çatışmaların savaşında mağlup olmuştur. Ruhsal yıpranımları ve sağduyusunu tamamen yitirmesinin neticesinde Juliet, Romeo'nun hançerini kapar ve göğsüne saplar (Shakespeare, 2003, s. 200- 203).

3.2. Ali ve Nino

Ali ve Nino eserinde karşıtlıkların çarpıcılığı eserin açılışı itibariyle göz önündedir. Bakü'nün çok kültürlü yapısı, Ali Han Şirvanşir' in eğitim gördüğü lisedeki sınıfında coğrafya dersinde açıklanmaktadır. Çok kültürlü bir toplumun etkisi ve bu kültürlerin tesiri ve çatışmaları arasında Ali Han Şirvanşir' in bir diğer ruhsal bunalımı ülkesinin Asya'ya mı yoksa Avrupa'ya mı ait olduğu sorunsalı arasında geçmektedir. Eserin açılış sahnesi itibariyle karşıtlıklar Ali Han üzerine yıkıcı, ruhsal bir bunalım, bir kimlik karmaşası yaratacak tesirdedir. Ali Han'ın deneyimlediği ilk karşıtlık Ali Han üzerinde mühim bir tesire sahiptir, ülkesinin Asya'ya ait olduğunu kabul etmesi gerici olduğunu, Avrupa'ya ait olduğunu kabul etmesi ise ilerici, aydın bir kimliğe sahip olduğunun

göstergesi olarak kabul edilecektir. Yaşadığı coğrafyanın tanımsızlığı, sınıflandırılmazlığı Ali Han'ın da tanımlanamaması, sınıflandırılmamasına sebep olmaktadır ve bu tanımsızlık Ali Han üzerinde bir kimlik karmaşasına neden olmakta, ruhsal bir yıkım deneyimlemesine sebebiyet vermektedir. Bakü'nün arada kalmışlığı kadar Ali Han da kendini arada kalmış, sıkışmış hissetmektedir (Said, 2018, s. 9).

Ali Han'ın öz kimliği ve gelenekleri, kültürü ile çatışması Didiani hanesindeki yemek alışkanlıkları ve kendi alışkanlıkları karşılaştırıldığında bir diğer çatışma meselesidir. Ruslar ve Avrupalılar çatal-bıçakla, masa başında yemek yerken ve bu eylemleri modern, övünülesi eylemler olarak kabul ederken Ali Han'ın gurur duyduğu ailesi sağ elinin yalnızca iki parmağı ile başparmağını kullanarak avuç içlerine tek bir damla dökmeden yemek yemektirler. Bu alışkanlıkları Nino aşağılık bir davranış olarak görmekte ve ayıplamaktadır. Sevdiği ve hayranlık duyduğu kadın tarafından kaba olarak algılanan Ali Han için bu kültürel çatışma ve karmaşa arasında ruhsal bir yaralanma yaşanır (Said, 2018, s. 17).

Eserdeki karşıtlıklar ve çatışmalar arasında doğu ve batı edebiyatlarının karşıtlığı dahi gözlemlenir. İranlılar Sadi, Hafız ve Firdevsi gibi ustalarla övünürken Ruslar Puşkin ile, Almanlar Goethe ile övünmektedirler. Doğulu şairler kelimeleri cansız kağıtlara hapsedmeyi reddetseler de daha üstündürler. Çünkü doğulu şairler sözlerini, hislerini kağıda dökmeyecek kadar gururlu oldukları için şiirlerini yalnızca ezbere okumaktadırlar. Üstelik doğulu insan şairlerine öyle saygı duymaktadır ki şairlerini sıradan insanlardan üstün duymakta, onlara ayrı muamele göstermektedirler, Karabağ'ın köylerinden birinde Taşkenda köyünde şairlere olan saygıdan ötürü vergi ve öşür alınmamaktadır. Doğulunun şairlerine karşı gösterdiği hürmet karşısında batılının şairine gösterdiği saygı küçümsenmektedir. (Said, 2018, s. 41).

Eserin altıncı bölümünün başlangıcında Ali Han, Nino'nun babası Didiani Kipiani'nin düzenlediği bir eğlencededir. Bu eğlenceye Şuşa 'ya yeni gelen tüm eğlence düşkünün gezginler katılmış vaziyettedir. Gürcüler ateşin etrafında rengarenk kilimlerin üzerine oturmuş önlerindeki meyve tabaklarının, şarabın, peynir tabaklarının keyfini sürmektedirler. Didiani Kipiani, Ali Han'ın şerefine kadeh kaldırdığında Ali Han normalde içki içmemesine rağmen kabalık etmemek adına nezaketen içkisinden bir yudum alır. Batı kültüründe, Hristiyanlıkta çok olağan kabul edilen şarap Ali Han'ın

kültüründe, doğuda, İslamiyet'te günah kabul edilmektedir. Ali Han'ın katılmış bulunduğu bu davette, iç dünyasında mücadele verdiği kendi kültürü ve sevdiği kadının kültürü çatışmasında bir benlik bunalımı ile karşı karşıyadır. Benlik algısını, kimliğini, varoluşunu, ruhsallığını önemli derecede etkileyebilecek bu deneyim karşısında Ali Han sevdiği kadının ailesine ve kültürüne uyum sağlayabilmek adına ortama uyum gösterir. Fakat kendi kültürünü ve dinini yok sayışı, kuralları ihlal edişi Ali Han için mühim bir ruhsal yıkımın tecrübesidir. Kendi kültürü ve kurallarına bulunduğu saldırıda yara alan kişi esasında Ali Han'dır.

Doğulu-batılı insan imgesi, doğuya ya da batıya ait olma sorunsalı arasında Ali Han'ın Didiani tarafından aldığı Mingrelia tropik ormanındaki yılanmış ağaçları görme teklifinde Ali Han'ı bir diğer ruhsal yıkım daha beklemektedir. Ali Han'ın ağaçlardan bir çocuğun hayaletlerden korktuğu kadar korkması ve bu korkuya rağmen Didiani' nin teklifini nezaketen kabul etmesi hem kendi kültürü ve gelenekleri hem de benliği, ruhsal durumu için tesirli bir saldırı girişimidir. Ali Han katıldığı davetteki tüm gelenek temsillerinden ve ürünlerinden büyük yaralar almakta, sevdiği kadın ile kadın arasındaki farklılıklar, kültürleri arasındaki uçurumun idrakiyle ruhsal yıpranımına uğramaktadır. Gürcülerin ağaçlar için hissettiklerini Ali Han çöl için hissetmektedir. Ali Han'ın alışkın dünya çalılık ve kızgın kumlarla dolu olan çöldür, ağaçların dünyası Ali Han için yabancı, ürkütücüdür. Çöl yalın ve korunaklı iken orman gizemli ve karanlıktır. Ormanın renkleri ve sesleri Ali Han'ı korkutmakta, karamsar yapmakta ve içine ağırlık vermektedir. Ali Han çöl gibi basit şeyleri sevmektedir fakat orman kördüğüm gibi karışık ve bilinmezdir. Didiani' nin çöl insanı ve orman insanı açıklamalarında Ali Han'ın çöl insanı olma ve orman insanı olma, bu ayrımlara maruz kalma, bu karşıtlıklar ve karşıtlıkların çatışmaları arasında ruhsal yıpranımına uğrama izleklerini gözlemlemek mümkündür (Said, 2018, s. 44-46).

Ali Han'ın doğu ve batı kültürleri karşıtlığı ve çatışması neticesinde sevdiği kadını sorguladığı, öz benlik algısının zayıfladığı izlerine rastlamak mümkündür. Kendi kültürüne sadık oluşu ve sevmekten vazgeçemediği kadının kültürü arasındaki uçurum Ali Han'ın algısını allak bullak etmekte, ne istediğini bilememekte ve neyi kabul edeceği karşısında şaşır kalmaktadır. Ali Han'ın ataları aşklarıyla pınar başında su testilerini doldururken tanışmış fakat Ali Han sevdiği kadın ile okullarının olduğu Nikolay Caddesi'nde tanışmışlardır. Ali Han doğulu kadınları kusurlardan uzak, tahmin

edilebilir ve güvenli bulmaktadır, doğulu kadının ruhunda problem yoktur. Peçe içinde kadınlar Ali Han için kutsanmıştır fakat sevdiği kadın Nino peçe giymemekte ve giymeyi reddetmekte, peçe takmayı ilkelce bir davranış olarak kabul etmektedir. Ali Han, Nino'yu Petersburg'da yaşamış olmasının etkisiyle Rus kadınlarına benzetir. Evli olmamalarına rağmen Ali Han, Nino'yu öpmekte, göğüslerine dokunabilmekte ve kalçalarını okşayabilmektedir. Gürcü kadınları hayalperest, neşeli ve rahat olsalar da Ali Han, Nino ile evlenmeyi planlamaktadır, Nino'nun kendisine iyi bir eş olmasını arzu etmektedir. Sevdiği ve kutsallaştırdığı kadının kendi kültürü ile çatışması neticesinde Ali Han kültürel kimliğinde ve benliğinde ciddi yaralar almakta, yıpranmakta, yıkıma uğramaktadır. Nino ise henüz Ali Han'ın düşüncelerinin idrakinde değildir, Ali Han düşüncelerini ve kaygılarını Nino ile paylaşmamıştır fakat eserin ilerleyen bölümlerinde Nino'nun Ali Han'ın kültürüne ve kültürel kimliğine uyum göstermesi gerektiğini tecrübe ettiğinde Ali Han ile benzer düş kırıklıkları, kimlik sorunları ve ruhsal yıkım ve yıpranımlar tecrübe eder (Said, 2018, s. 51).

Ali ve Nino Tiflis'te geçirdikleri sürede yaşadıkları bir tartışma anında Nino rahatsızlık duyduğu durumlardan ve ruhsal yıkımından söz eder. Tiflis'te peçeli kadınlar yoktur ve Asya'nın esintilerinden eser yoktur. Bu dünya Ali Han'ın dünyasından çok başkadır ve Nino kendini Tiflis'te bulunduğu çok akıllı hissetmektedir. Tiflis'te Ali Han'ın arkadaşları gibi caniler ya da geri kafalı budalalara rastlamak mümkün değildir. Nino ve ülkesi batılıdır ve batıya ait olmalıdır ve Nino, Ali Han'ın da batıya ait olmasını batıya ayak uydurmasını istemektedir. Ali Han ile karşıtlıklarının idrakinde olan Nino ruhsal bir yıkım ile karşı karşıyadır ve Ali Han duyduklarının etkisiyle sarsılmış, Nino'nun hislerine benzer hisler tecrübe etmektedir. Tiflis Nino' nun aklını tamamen karıştırmış, tüm dengesini alt üst etmiştir. Ali Han ile neden birlikte olduğunu, birlikteliklerini ve sevgisini sorgulamaya başlamıştır. Nino göz yaşları içerisinde Ali Han'ın dünyasından korktuğunu dile getirir. Ali Han tepeleri, kayaları, kumları sevmektedir, Nino ise Ali Han'ın nefret ettiği Avrupa'nın küçük bir parçasıdır ve Tiflis'te kendisini daha çok batılı hissetmektedir. Ali Han'ın ataları Nino'nun atalarının katilidir ve Ali Hani Nino için büyük bir cinayetin sembolüdür. Ali Han'dan, sevgisinden ve dünyasından korkan Nino gözyaşlarını kontrol edemez, göz yaşları sevdiği adamla ayrı dünyalara ait olmalarının sorgulanması sonucu bir dışavurum, ruhsal ve duygusal vecdin somut bir halidir (Said, 2018, s. 103).

Ali ve Nino, İran’da bulundukları süre içerisinde Ali Han uyumlu ve daha sakin, huzurlu bir ruh haline sahipken Nino ciddi bir ruhsal yıkım tecrübe etmektedir. Nino, İran’ın geleneklerine alışamamış, huzurdan çok uzaktır. Sokaklarda Ali Han ile birlikte yürümek istemekte ve birlikte özgürce misafir ağırlamak istemektedir. Ali Han’ın Nino’ya peçe giyme isteğini dayatması ve Nino’ya pahalı ve süslü peçeler alması Nino için bir diğer travmatik yıkımdır. Bir kadının yüzünü örtmesi kadını ancak aşağılayan bir harekettir ve Nino bu aşağılanmaya maruz kalmak istememekte, kendinden iğrenmekten kaçınmaktadır. İçerisinde yaşadığı sarayda ve dış dünyadaki gelişmelere, kültüre uyum gösteremeyen Nino yalnızlıktan ölmektedir ve ona en yakını, sevdiği adam Ali Han dahi yardım edememektedir (Said, 2018, s. 165).

SONUÇ

Bu çalışmada, *Romeo ve Juliet*, *Ali ve Nino* eserlerinden hareketle iki farklı coğrafyaya, İngiliz edebiyatı ve Azerbaycan edebiyatına ait kıymetli başyapıtlarda karşıtlıkların baş karakterler üzerindeki ruhsal tesirler ve ruhsal yıkım incelenmeye çalışılmıştır. William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* isimli eseri orijinal dil üzerinden İngilizce, Kurban Said'in *Ali ve Nino* isimli eseri Azerbaycanca tercüme metni üzerinden okuma yapılarak edebi analiz yapılmıştır. *Romeo ve Juliet*, *Ali ve Nino* eserlerindeki karşıtlıkların analizi yapılmış, analizler ve alıntılar kullanılarak karşılaştırmalı edebiyat ilkelerine bağlı kalınarak bir karşılaştırma çalışması ortaya konmuş aynı zamanda eserlerde yer alan karşıtlıkların metinler arasında benzerlik gösterip göstermediği sorusuna cevap aranmıştır.

Tezin ilk bölümünde karşılaştırmalı edebiyat ve karşılaştırmalı edebiyatın tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilmiş, karşılaştırmalı edebiyat ilkelerine bağlı kalınarak *Ali ve Nino*, *Romeo ve Juliet* eserlerinin edebi analizleri yapılmıştır. Eserler öncelikle içerik, karakterler, sanatsal analiz bağlamında yakın okuma yöntemiyle analiz edilmiş ve bulgular sunulmuştur.

Karşılaştırmalı edebiyatın ilkelerine bağlı kalınarak ikinci bölümde *Ali ve Nino*, *Romeo ve Juliet* isimli eserlerin yazıldığı dönemlerin karşılaştırması, eserlerin içeriklerinin karşılaştırması, eserlerdeki olay örgülerinin karşılaştırması, karakterlerin karşılaştırması ve son olarak eserlerdeki benzerliklerin ve farklılıkların karşılaştırması yapılmıştır. Yakın okuma tekniğiyle yapılan analizler neticesinde *Ali ve Nino*, *Romeo ve Juliet* farklı yüzyıllarda ve farklı coğrafyalarda, farklı dillerde yazılmalarına karşın tematik bağlamda ve trajik yapı bağlamında önemli benzerlikler göstermektedir. 16.yüzyıl ve 20.yüzyılda yazılan, İngiltere ve Azerbaycan coğrafyaları arasındaki derin kültürel ve bölgesel uçurum ve farklılığa rağmen eserler dünya edebiyatında sık olarak rastlanan aşk konusunu işlemektedirler. Din, dil, ulus, coğrafya tanımadan tüm dünyada evrensel bir tema olan aşk teması her iki eserin ana ekseninde yer almaktadır ve dahası baş karakterler trajik bir sonu, benzer kaderleri paylaşmaktadırlar. Eserlerdeki toplumların

ve karakterlerin geleneklerine, kültürel yapılarına rağmen baş karakterlerin sosyal bağlamda ilişkilendikleri şahıslar benzer tipolojik özellikler taşımaktadırlar.

Farklı yüzyıllar ve coğrafyalara karşın eserlerdeki baş karakterlerin takıldığı engeller, toplumsal normal, kural ve kanunlar, aile kurumunun otoritesi, tahammülsüzlüğü ve baş karakterlere karşı duruşları benzerlik göstermektedir. Trajik karakterler olarak Romeo ve Ali Han karakterleri sevilen kadına karşı besledikleri derin aşkın zamanla kontrolsüz bir hal alarak nefret ve şiddet duygularına dönüşmesiyle dikkat çekmektedirler. Aşkın imkansızlığı, kontrolsüzlüğü, kör ediciliği zamanla erkek baş karakterlerin sağduyularını kaybetmelerine, aceleci kararlar almaları ve aceleci davranmalarına sebebiyet vermektedir. Her iki karakter de sevdiği kadın uğruna, aşkın kontrolsüzlüğü, karşıtlıkların ruhları üzerinde yarattığı yıkım neticesinde cinayet işlemekte, talihsiz aşık sıfatından katil kimliğine geçiş yapmaktadırlar.

William Shakespeare'in eseri Verona halkından yola çıkarak Elizabeth dönemi toplumunu yansıtmaktadır. Kurban Said'in eseri Asya ve Avrupa arasında sıkışmış kadim Bakü şehrinde toplumsal yapıyı vermektedir ve her iki eserin toplumsal varlığı farklı coğrafyalarda olmalarına karşın benzer tutum ve kurallara sahiptirler. Her iki toplumdaki erkek egemen toplum baş karakterler Romeo ve Ali Han için ruhsal bağlamda büyük bir yük teşkil etmekte, aşklarına kavuşabilmek yolunda mühim engeller çıkarmaktadırlar. Başkarakterler sevdiği kadınlara kavuşabilmek için her şeyden önce aile kurumunun onayı almak mecburiyetindedir fakat aile kurumu ve bireyleri talihsiz aşıkların kavuşmasına destek olmaktan uzaktırlar.

Ali ve Nino, Romeo ve Juliet in öyküsü talihsiz aşıkların toplumlarını, kültür ve geleneklerini, ailelerini karşılarına alarak aşklarını yaşatma mücadelelerini konu almaktadır. Başkarakterler Romeo, Juliet, Ali Han ve Nino tüm karşıtlıklara ve ailelerine rağmen kimliklerini korumakta ve aşklarını yaşatmayı tercih etmektedirler. Mücadele ettikleri karşıtlıklar neticesinde güçlükler çekerek buhranlar ve yıkımlar yaşamaktadırlar. Eserlerde aile unsuru baş karakterlere karşı önyargılı bir yaklaşımla ötekine karşı tahammülsüzlük göstermekte, kendinden başka olanı ötekileştirme eğilimi

içerisindedir. Ötekileştirme eğilimi taşıyan ve ötekiye karşı tahammülsüz olan diğer unsurlar, din, kültür, gelenek unsurlarıdır.

Eserlerin arka planlarındaki din olgusu farklı yüzyılların gerçekliğini ve farklı milletlerin farklı dinlerini yansıtmalarına rağmen benzer özellikler taşımaktadır. Din olgusu karakterlerin eylemleri ve ruhsal durumları üzerinde doğrudan bir tesir göstermekte, toplumdaki statü ve sıfatlarını belirlemektedir. Birleştirici bir unsur olmaktan öte ayrıştırıcı bir unsur olarak karşılaşılan din unsurunun içerisinde aynı zamanda mezhep çatışmaları da dikkat çekmektedir. *Ali ve Nino* isimli eserde aynı dine mensup olmalarına rağmen farklı birey ve kimlikleri desteklemeleri durumunda dindaşlar din düşmanı, kafir olarak nitelendirilmekte ve hatta bir inançsızdan dahi daha aşağılık görülmektedir. *Romeo ve Juliet* eserinde talihsiz, masum aşıklar olarak kabul edilen baş kişiler aşkın saflığından uzak tutularak günahkar olarak kabul edilmekte, kaderin karşı konulamazlığına yenik düşen masum bireyler değil günahkar olarak kabul edilmelerine sebep olmaktadır. Her iki eserde de din ve dinin temsilcileri, dini kurumlar sorgulanamaz, saygı gösterilmesi, itaat edilmesi zaruri yapılar olarak kabul edilmektedir. Dini temsilciler saygı görmekte, hukuktan ve yasalardan daha üstün bir mertebeye yer almaktadırlar.

Farklılıklar bağlamında eserlerde form, eserlerin yazıldığı dönemler, kullanılan dil, koro figürünün kullanımı ve üstlendiği rol, ailelerin baş karakterler ile olan ilişkileri, etnik ve dinsel çatışmalar unsurları karşılaşılmaktadır.

Tiyatro eseri formunda, zengin sonelerin kullanımıyla kaleme alınan *Romeo ve Juliet* ve roman türünde kaleme alınan *Ali ve Nino* eserleri 16.yüzyıl ve 20.yüzyıl dönemsel yapılarını yansıtmaktadırlar. *Romeo ve Juliet*' in arka planında Rönesans devri, Elizabeth dönemi İngiltere'si özellikleri yansıtılırken *Ali ve Nino*' da 1.Dünya Savaşı izleri ve Rus Devrimi Arifesi etkileri açıkça gözlemlenebilmektedir. Sonelerin kullanımıyla *Romeo ve Juliet*' te dramatik etki seyirciye şiirsel bir dil ile kolaylıkla aktarılmaktadır. Koro'nun kullanımı, koronun dizelerinin özellikle sone formunda belirlenmiş olması dramatik etkiyi güçlendiren en önemli unsurlardan biridir. *Ali ve Nino* eserinde yer almayan koro unsuru *Romeo ve Juliet*' te eserin başlangıcı itibariyle olayların akışını, kaderini belirlemek, olayları yorumlamak bazense doğrudan anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Trajik eserlerde koro figürü olay örgüsünün anlatımında,

gelecekte haber verme, olayları doğrudan anlatma ya da yorumlama bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Koronun bir diğer mühim görevi eserde doğrudan söylenmekten kaçınılan ya da sahnede seyirciye rahatsızlık vermemek açısından sahnelenmekten kaçınılan durum ve olayları seyirciye sözlü bir şekilde aktarmaktır. Trajedi eserlerinin sahnelenmesi sırasında geleneksel olarak sahnede dehşet verici sahneler, cinayet eylemlerine savaş ve kavgaya yer verilmez. Seyirci ya da okuyucu sahnede gerçekleşmeyen bu dehşet, travmatik olayları koro aracılığıyla öğrenir. Bu travmatik deneyimler arasında koro seyirciyi yaşamakta olduğu dehşet durumdan kurtarmak, tecrübe ettikleri olayların sadece bir kurgu olduğunu, gerçek deneyimler olmadığını hatırlatmak ve seyirciyi, okuyucu gerçek hayata döndürmekle vazifelendirilmiştir.

Romeo ve Juliet eserinde etnik ve dinsel yapıların karşıtlığı ve çatışmalarına rastlanmamaktadır fakat *Ali ve Nino* eserinde dinsel ve kültürel karşıtlıklar ve çatışmalar eserin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. *Romeo ve Juliet* aynı milli kimliğe, aynı dine mensuptur iken *Ali ve Nino* inanış ve kimlik bağlamında farklı kutuplarda yer almaktadırlar. Nino, Rum Ortodoks Kilisesine mensup, geleneklerine bağlı, Gürcü bir kadındır. Ali Han ise büyük bir Azerbaycanlı vatansever, milletine ve dinine çok bağlı, doğulu yaşam tarzını ve geleneklerini benimsemiş ve batılı yaşam tarzı ve geleneklerine karşı kendi kültür varlığını ve kimliğini yüceleştiren bir adamdır. Milli kimlik ve dini bağlamda Ali Han ve Nino birlerinden çok farklı eksenlerde yer alırken bu farklılık *Romeo ve Juliet* için geçerli değildir. *Romeo ve Juliet*’ te baş karakterler dışında diğer tüm karakterlerde de çok kültürlülük ve etnik gruplara rastlanmaz. Verona halkı tek kimlik ve tek inanç sistemine bağlı olarak resmedilir oysa *Ali ve Nino*’ da çok kültürlülük eserde yazar Kurban Said’in hoşgörüsü ve bir mesaj verme kaygısıyla kullandığı bir unsurdur. Kurban Said karakterler ve çok kültürlülük dolayısıyla okuyucuya doğrudan bir mesaj verir, farklı milletlerden farklı din ve geleneklere sahip insanların bir arada, uyum içerisinde yaşamasını kutsallaştırmaktadır.

Romeo ve Juliet’ te çok kültürlülük ve dini, etnik grupların çeşitliliği ve çatışmalarına yer verilmediği gibi Doğulu-Batılı kimlikleri ve bu kimlerin çatışmalarına da yer verilmez. *Ali ve Nino*’ da Doğulu ve Batılı olma sorunsalı, doğuya ya da batıya ait olma meselesi önemli bir ayırım olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde bazı bilim insanlarının Güney Kafkas Dağları’nın Asya’ya ait olduğu, bazı bilim insanlarının ise Kafkasya’nın

kültürel değişim ve gelişimini göz önünde bulundurarak Kafkasya'nın Avrupa'ya ait olduğu düşüncesine sahip olmaları arka plandaki Asya ya da Avrupa'ya ait olma sorunsalını destekler niteliktedir.

“*Romeo ve Juliet, Ali ve Nino* Eserlerindeki Karşıtlıklar ve Başkarakterlerin Ruhsal Etkilenimleri” başlığını taşıyan üçüncü bölümde mukayese edilen eserlerdeki karşıtlıkların varlığı ve belirlenen karşıtlıkların karakterler üzerindeki ruhsal tesirleri ele alınmıştır. Eserlerdeki temel olay örgüsü imkansız aşkın kabul görmeyen bir toplumda, ailelerin desteklemediği, kültürel ve bireysel farklılıkların çatışması üzerine kuruludur. Başkarakterler, talihsiz aşıklar desteklenmeyen bir aşkı yaşatma ve kişiliklerini, kimliklerini muhafaza etme deneyinden geçmektedirler. Aşklarını yaşatma ve öz varlıklarını muhafaza etme serüveninde takıldıkları her engeldeki bu engeller karşıtlıkların doğurduğu engellerdir, ruhsal bir yıkım tecrübe etmektedirler. Görsel karşıtlık, sosyal-kültürel karşıtlık, kişisel karşıtlık, duygusal karşıtlık türleri bağlamında *Romeo ve Juliet* isimli eserde sosyal ve kültürel karşıtlıklara, kişisel karşıtlıklara sıklıkla rastlanmaktadır. Bunların yanında iyi ve kötü, aşk ve nefret, şiddet, intikam, savaş ve barış, yaşam ve ölüm, kader ve tercih karşıtlıkları kullanılmıştır. William Shakespeare'in karşıtlıklar, tezat kavramları kullanma maksadı okuyucuyu ve seyirciyi olay örgüsüne dahil etmek, dikkat çekmek ve önemli olay ve temaları açıklığa kavuşturmadır. William Shakespeare aynı zamanda kullandığı karşıt konseptler ile okuyucu ve seyirciye olaylar, karakterler ve karşıtlıklar üzerinden bir mesaj verme amacı taşımaktadır. Shakespeare' nin karşıtlıklar kullanımı *Romeo ve Juliet* eserine derinlik, dramatik etki ve metafor açısından zenginlik katmaktadır.

Aşk ve nefret karşıtlığının kullanımı *Romeo ve Juliet*' in olay örgüsünün doğrudan destekleyicisidir ve eserin okuyucu ve seyirci gözünde dikkat çekici olmasını sağlamaktadır. Ailelerinin nefret ekseninde, kan davası ile katmerlenmiş şiddet ve savaş barındıran ilişkileri arasında *Romeo ve Juliet* karakterleri talihsiz aşıklar olarak karşımıza çıkmakta ve aşkın en saf, en masum ve en trajik halini tecrübe etmektedirler. Ailelerinin nefret dolu ilişkilerinde aşkı yaratmayı ve yaşatmayı tercih eden talihsiz aşıkların seçimleri karşısında bir takım sonuçlara katlanmaları gerekecek, ruhsal yıkımları kaçınılmaz hale gelecektir.

Eserin temel ekseninde yer alan birey ve toplum karşıtlığı yıkım yaratan en etkili karşıtlıklardan bir tanesidir. Bireyin toplum ve aile kurumu ile olan mücadelesinde aldığı travmatik darbeler ve yenilginin etkileri *Romeo ve Juliet*’ te belirgin bir vaziyette işlenmiştir. Talihsiz aşıklar *Romeo ve Juliet*’ in bireysel hazları, tutkuları, istekleri, seçimleri, beklentileri, bireysellikleri toplum ile büyük bir tezat oluşturmaktadır. Aile kurumlarının, *Romeo ve Juliet*’ in beraberliklerine karşı duruşu büyük bir çatışma sebebidir. Karakterlerin birliktelikleri, aileleri ve toplumları tarafından onaylanmamaktadır çünkü Capulet ve Montague aileleri birbirleri düşman, kan davalı ailelerdir. Aile kurumları çocuklarının evlilikleri üzerinden farklı bireylerle izdivaçlarını planlamakta ve arzulamaktadırlar. *Romeo ve Juliet*’ in gizlice planladıkları ve gerçekleştirdikleri evlilik, birbirlerine kavuşmak adına Rahip Lawrence’ den aldıkları yardım, planlanan sahte ölüm ve eserin sonunda gerçekleştirdikleri öz kırım dahi toplum tarafından onaylanmamaktadır. Eserin sonunda birbirlerine kavuşamayan aşıklar intihar ederler ve bu intihar yaşadıkları dönemdeki toplum tarafından günah sayılmakta, hoş görülmemektedir. Nihayetinde *Romeo ve Juliet*, ailelerinin ve toplumlarının isteklerine karşı koyarak bireyin iradesinin sosyal geleneklerden üstün olduğunu kanıtlayarak kendi zaferlerini kazanırlar.

Ali ve Nino eserinde karşıtlıkların varlığı ve tesirleri eserin açılışı itibariyle belirgin vaziyettedir. Bakü’nün çok kültürlü yapısı, Ali Han Şirvanşir’ in eğitim gördüğü lisedeki sınıfında coğrafya dersinde açıklanmaktadır. Çok kültürlü bir toplumun etkisi ve bu kültürlerin tesiri ve çatışmaları arasında Ali Han Şirvanşir’ in bir diğer ruhsal bunalımı ülkesinin Asya’ya mı yoksa Avrupa’ya mı ait olduğu sorunsalı arasında geçmektedir. Eserin açılış sahnesi itibariyle karşıtlıklar, karşıt çatışmalar Ali Han üzerine yıkıcı ruhsal bir bunalım, bir kimlik karmaşası yaratacak niteliktedir. Ali Han’ın deneyimlediği ilk karşıtlık Ali Han üzerinde mühim bir tesire sahiptir ve aynı zamanda Ali Han’ı önemli bir ayırım eşiğine getirmektedir. Ülkesinin Asya’ya ait olduğunu kabul etmesi Ali Han’ı gerici , Avrupa’ya ait olduğunu kabul etmesi ise ilerici, aydın bir kimliğe sahip olduğunun göstergesi olarak kabul edilecektir. Yaşadığı coğrafyanın tanımsızlığı, sınıflandırılmazlığı Ali Han’ın da tanımlanamaması, sınıflandırılmamasına sebep olmaktadır ve bu tanımsızlık Ali Han üzerinde bir kimlik karmaşasına neden olmakta, ruhsal bir yıkım deneyimlemesine sebebiyet vermektedir.

Bakü'nün arada kalmışlığı kadar Ali Han da kendini arada kalmış, sıkışmış hissetmektedir.

Ali ve Nino Tiflis'te geçirdikleri sürede yaşadıkları bir tartışma anında Nino rahatsızlık duyduğu durumlardan bahseder ve bu sahnede Nino'nun ruhsal yıkımı belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Tiflis'te peçeli kadınların olmaması ve Asya'nın etkilerinin görülmemesi Nino için önemli bir gözlemdir. Tiflis, Ali Han'ın dünyasından çok farklıdır ve Nino kendisini Tiflis'te bulunduğunda çok akıllı hissetmektedir. Tiflis'te Ali Han'ın arkadaşları gibi caniler ya da geri kafalılara rastlamak mümkün değildir. Nino ve ülkesi batılıdır ve batıya ait olmalıdır. Nino, kendisi ve ülkesinin ait olduğu gibi Ali Han'ın da batıya ait olmasını batıya ayak uydurmasını istemektedir. Nino, Ali Han ile aralarında engel teşkil eden karşıtlıkların bilincindedir ve bu farkındalığı Nino üzerinde ruhsal bir yıkıma neden olmaktadır. Tiflis, Nino'nun öz benliğini fark etmesi ve hatırlaması hususunda etkili olmuş, Ali Han ile neden birlikte olduğunu, birlikteliklerini ve sevgisini sorgulamaya başlamıştır. Ali Han tepeleri, kayaları, kumları sevmektedir, Nino ise Ali Han'ın nefret ettiği Avrupa'nın küçük bir parçasıdır ve Tiflis'te kendisini daha çok batılı hissetmektedir. Ali Han'ın ataları Nino'nun atalarının katilidir ve Ali Hani Nino için büyük bir cinayetin sembolüdür. Ali Han'dan, sevgisinden ve dünyasından korkan Nino gözyaşlarını kontrol edemez, göz yaşları sevdiği adamla ayrı dünyalara ait olmalarının sorgulanması sonucu bir dışavurum, ruhsal ve duygusal vecdin somut bir halidir.

KAYNAKÇA

- ACAR, S. (2018) “Ali ve Nino Romanının Oluşumsal Yapısalcılığın Yöntemle İncelenmesi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, s. 1746-1780.
- AKYEŞİLMEN, N. (2013) *Dağlık Karabağ Sorunu: Çözüm Arayışında Minsk Grubu ve Bölgesel Aktörlerin Rolü: Mehmet Fatih Öztarsu, Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yöntemi*, Ankara: ODTÜ Yayıncılık
- ALKIN, S. (2002) *Azerbaycan Coğrafyasının Önemi, Azerbaycan Birinci Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: AKMBY.
- ANSARI, A. A. (2010) *The Existential Dramaturgy of William Shakespeare: Character Created Through Crisis*, Lewiston: Edwin Mellen Press.
- ARZUMANLI, V. (2002) *1918 Yılında Kafkasya İslam Ordusu’nun Azerbaycan’ın Ermeni Taşnak ve Rus İşgalinden Temizlenmesindeki Rolü, Azerbaycan Birinci Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: AKMBY.
- AYTAÇ, G. (1997) *Karşılaştırmalı Edebiyat*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- AYTAÇ, G. (2003) *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayıncılık.
- BELGE, M. (1994) *Edebiyat Üzerine Yazılar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BERGERON, D. M. INGE, M.T. (1975) *Shakespeare: A Study and Research Guide*, New York: Macmillan Education UK.
- BLOOM H. (2009) *William Shakespeare’s Romeo and Juliet (Bloom’s Modern Critical Interpretations)*, New York: Blooms Literary Criticism.
- BOULTON, J. T. (1996) *Samuel Johnson: The Critical Heritage*, London: Routhledge.
- BOYCE, C. (2005) *Critical Companion to William Shakespeare: A Literary Reference to His Life and Work*, New York: Fact on File.

- BÖLÜKMEŞE, E., ÇELİK, F. (2013) “Kurban Said’in “Ali ve Nino” Adlı Eserinde Doğu(lu) ve Batı(lı) İmgesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.39-50.
- BROWN, J.R. (2005) *Shakespeare Dancing: A Theatrical Study of the Plays*, New York: Macmillan Education UK.
- CLUVER, C. (2009) “In Memoriam Henry H.H Remak 1916-2009”, *Encompass*, Vol 19.
- D’HAEN, Theo vd. (2013) *The Routledge Companion to World Literature*, New York: Routledge.
- DAMROSCH, D. (2014) *World Literature in Theory*, West Sussex: John Wiley & Sons.
- DAVIDSON, H. R. E. (1969) *Scandinavian Mythology*, London: Paul Hamlyn.
- DEVLET, N. (1985) “Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917) ”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, s.133.
- DIBELL, A. (1988) *Plot (Elements of Fiction Writing)*, Ohio: Writers Digest Books.
- DILLON, J. (2007) *The Cambridge Introduction to Shakespeare’s Tragedies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- DOWDEN, E. (2009) *Shakespeare: A Critical Study of his Mind and Art*, Cambridge: Cambridge University Press.
- DUPRIEZ, B. (1961) *A Dictionary of Literary Devices*, New York: Harvester Wheatsheaf.
- EAGLETON, T. (2011) *William Shakespeare*, (Çev. Cüneyt Yalaz), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- ENGİNÜN, İ. (1992) *Mukayeseli Edebiyat*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- GREAVES, R. L. (1981) *Society and Religion in Elizabethan England*, Minnesota: University of Minnesota Press.
- GROSZ, T., WENDLER, L. (2006) *Romeo and Juliet (Shakespeare Made Easy Study Guides)*, California: Saddleback Educational Publishing.

- HACHT, A.M. (2007) *Shakespeare for Students: Critical Interpretations of Shakespeare's Plays and Poetry*, Detroit: Thomson Gale.
- HOPE, J. (1994) *The Authorship of Shakespeare's Plays: A Socio-linguistic Study*, Cambridge: Cambridge University Press.
- HOPPER, V.F, GERALD, B. (1962) *Medieval Mystery Plays, Morality Plays, and Interludes*, New York: Barron's Educational Series.
- KEFELİ, E. (2006) "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), s. 331-350.
- LEVEND, A. S. (1988) *Türk Edebiyatı Tarihi, C:1*, Ankara: TTK Yayınları.
- MEHMETZADE, M. B. (1991) *Milli Azerbaycan Hareketi*, Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.
- MORRIS, H. (1985) *Romeo and Juliet by William Shakespeare*, London: Macmillan Master Guides.
- MUSTAFAYEV, B. (2009) "Ermenilerin Kuzey Azerbaycan'daki Faaliyetleri (1905-1920)", E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İzmir, s.17-28.
- NIEKERK, C., CRANE, C. (2017) *Approaches to Kurban Said's Ali and Nino Love, Identity, and Intercultural Conflict*, New York: Camden House.
- PECK, J., COYLE, M. (1985) *How to Study a Shakespeare Play*, London: Macmillan Education UK.
- PICHOIS, C., Rousseau. (1994) *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (Çev. Mehmet Yazgan), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- QUINN, E. (2006) *A Dictionary of Literary and Thematic Terms*, New York: Facts on File.
- REISS, T. (2005) *The Orientalist: Solving the Mystery of a Strange and Dangerous Life*, New York: Random House.
- REMLER, P. (2006) *Egyptian Mythology A to Z*, New York: Facts On File.

- RESULZADE M. E. (1990) *Azerbaycan Cumhuriyeti Keyfiyet-i Teşekkülü ve Şimdiki Vaziyeti*, İrfan Yayıncılık.
- RIHTIM, M., SÜLEYMANOV, M. (2012) *Kafkas İslam Ordusu ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Oluşumu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- RONALD, G. S. (1972) *The Baku Commune 1917-1918*, Princeton: Princeton University Press.
- SADIGOV, R. (2015) “Rus İhtilallerinin Azerbaycan’a Etkileri: Bağımsızlığa Giden Yol”, *Gazi Türkiyat*, s.165-185.
- SAİD, K. (2018) *Ali ve Nino*, İstanbul: Elhamra Yayınları.
- SAKALLI, C. (2006) *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/Sanatlararasılık Üzerine*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SANDER, O. (2009) *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918’e*, Ankara: İmge Yayınları.
- SARAY, M. (1993) *Azerbaycan Türklerinin Tarihi*, İstanbul: TTK Yayınları.
- SARAY, M. (2005) *Ermenistan ve Türk Ermeni İlişkileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- SCHALKWYK, D. (2002) *Speech and Performance in Shakespeare’s Sonnets and Plays*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHOENFELDT, M. (2010) *A Companion to Shakespeare’s Sonnets*, Oxford: Wiley Blackwell.
- SƏİD, Q. (2018) *Əli və Nino*, Bakü: Qanun.
- SHAKESPEARE, W. (2003) *Romeo and Juliet*, Cambridge: Cambridge University Press.
- . (2010) *Romeo ve Juliet*, (Çev. Özdemir Nutku), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- SINGMAN, J. L. (1995) *Daily Life in Elizabethan England*, Connecticut: Greenwood.
- STRICH, F. (1998) *Goethe and World Literature*, London: Butler & Tanner.

- SWIETOCHOWSKI, T. (1994) “Azerbaijan: A Borderland at the Crossroads of History: S. Frederic Starr, *The Legacy of History in Russia and the New States of Eurasia*”, *International Politics of Eurasia* Vol:1, s. 279.
- TÜRKER, F. (2018) “Altay Türklerinde Avcılıkla İlgili Pratikler ve Efsanelerdeki Yeri”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:45, s. 257-261).
- UÇAROL, R. (2000) *Siyasi Tarih (1789-1999)*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- UĞUR, V. (1998) “Edebiyat Eserlerinde Kişilik İncelemesi Bir Roman Dolayısıyla Tip ve Karakter Ayrımı Üzerine”, *Varlık Dergisi*, s. 28-31.
- VERNADSKY, G. (2009) *Rusya Tarihi*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- WAAL T. (2003) *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, Washington: MYU Press.
- WAGNER, J. A. (2010) *Voices of Shakespeare’s England: Contemporary Accounts of Elizabethan Daily Life*, California: Greenwood.
- WELLEK, R. (1959) *Theory of Literature*, New York: A Harvest Book.
- WOODARD, R.D. (2008) *The Cambridge Companion to Greek Mythology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- YAKAR, Ü. (2018) “1920-1930 Yıllarında Azerbaycan’ın Milli ve Manevi Değerlerine Karşı Sovyet Rusya Tarafından Yürütülen Asimilasyon Siyaseti”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3 Sayı:1 s.306-325.
- YILMAZ, S. (2010) “Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi”, *GOP Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, s.80.
- YÜCEER, N. (2002) *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusunun Azerbaycan ve Dağıstan Harekatı*, Ankara: Genel Kurmay Basımevi.